

Samarbeid i strid

Norsk hjelpearbeid under borgerkrigen i Libanon

Endre Stangeby

Masteroppgave i historie

UNIVERSITETET I OSLO

Institutt for arkeologi, konservering og historie (IAKH)

Høst 2017

Samarbeid i strid

Norsk hjelpearbeid under borgerkrigen i Libanon

Endre Stangeby

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, konservering og historie, IAKH

Universitetet i Oslo

© Endre Stangeby

2017

Samarbeid i strid. Norsk hjelpearbeid under borgerkrigen i Libanon.

Endre Stangeby

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Oslo digitaltrykk

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg Norsk Folkehjelp og Palestinakomiteen/Norwac sine ulike strategier overfor libanesiske myndigheter under borgerkrigen i Libanon. Perioden som dekkes går fra 1982 til 1985. Begge organisasjonene sendte helseteam til landet for å hjelpe de palestinske flyktingene. Siden Den palestinske frigjøringsorganisasjonen (PLO) var en aktør i borgerkrigen, var ikke dette arbeidet spesielt populært blant PLOs motstandere, blant dem maronittiske Amin Gemayels regjering i Beirut. Oppgaven viser at Norsk Folkehjelp og Palestinakomiteen/Norwac bruker to vidt forskjellige strategier for å likevel nå frem til de palestinske flyktingene i Libanon.

Norsk Folkehjelp forsøkte å fremstå som en nøytral part, selv om deres egentlige prosjekt var å bistå palestinerne. Folkehjelpen inngikk tidlig samarbeid med helse- og sosialdepartementet for å unngå å bli kastet ut av Libanon. Dette førte til at organisasjonen ble pålagt oppgaver for en stor del av de andre gruppene i landet, også PLOs motstandere i krigen. Norsk Folkehjelp hevdet likevel selv at brorparten av deres hjelpearbeid kom palestinerne til nytte. Samarbeidet med myndighetene førte også til at deres opprinnelige mandat med medisinske og kirurgiske helseteam utviklet seg til mer bistandsorienterte prosjekter, som yrkesopplæring og renovasjon. Folkehjelpen hadde en svært pragmatisk strategi under borgerkrigen i Libanon, som i stor grad ble utformet av organisasjonens koordinator i landet, Egil Hagen.

Palestinakomiteens tilnærming til hjelpearbeid var langt mer ideologisk. Det var palestinerne de var der for, og det var dermed Palestinsk Røde Halvmåne komiteen samarbeidet med. Etter at Palestinakomiteen ble kastet ut fra de regjeringskontrollerte områdene, viste likevel en pragmatisk side, ved å opprette Norwac og å søke samarbeid med regjeringsmyndighetene og muslimske organisasjoner for å slippe inn i Beirut og Sør-Libanon igjen. Palestinakomiteen/Norwac holdt seg til medisinsk og kirurgisk arbeid gjennom hele perioden.

Sterkt skepsis til Palestinakomiteen fra den Israel-vennlige Høyre-regjeringen som styrte landet i perioden, samt Folkehjelpens fremstilling av seg selv som en organisasjon som hjelper alle, førte til at sistnevnte var betydelig mer populær i Utenriksdepartementet, og dermed fikk ble tildelt langt mer offentlige midler. Oppgavens tittel spiller derfor på boken *Strid og samarbeid* (2015) av Kåre Willoch, som da var statsminister. Oppgaven avdekker også at Folkehjelpen ga norske nødhjelpsmidler direkte til libanesiske militser, med svært begrenset etterkontroll av hva disse pengene gikk til.

Forord

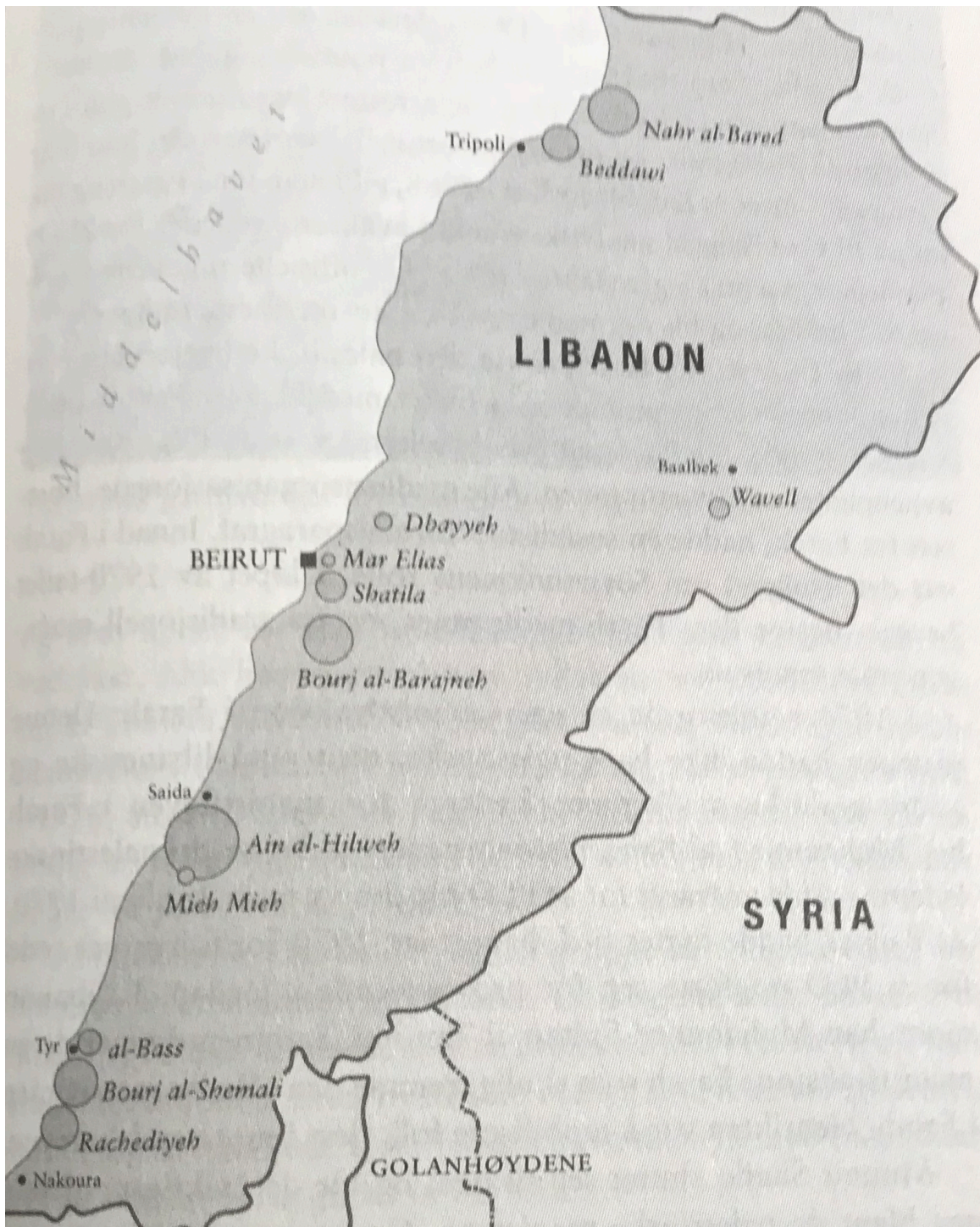
Arbeidet med denne masteroppgaven har vært like lærerikt som det iblant har vært frustrerende, men det har også vært en flott avslutning på mastergraden i historie.

Jeg vil først og fremst takke min eminente veileder, Hilde Henriksen Waage, for å ha manøvrert meg gjennom denne oppgaven med godt humør, kyndige råd, oppmuntrende ord og imponerende tilgjengelighet. Jeg kan ikke se for meg en bedre veileder. En spesiell takk rettes også til Marte Heian-Engdal, Toufoul Abou-Hodeib, Helge Jensehaugen og alle de trivelige og dyktige studentene på seminargruppen for meget gode innspill.

Sverre Dæhlen fortjener en stor takk for å ha fikset og tilrettelagt for meg på UDs arkiv. Det samme gjelder Ragnar Holst Larsen, som ordnet opp i fagplanen min begge gangene jeg dro til utlandet og skulle flytte på alle fagene.

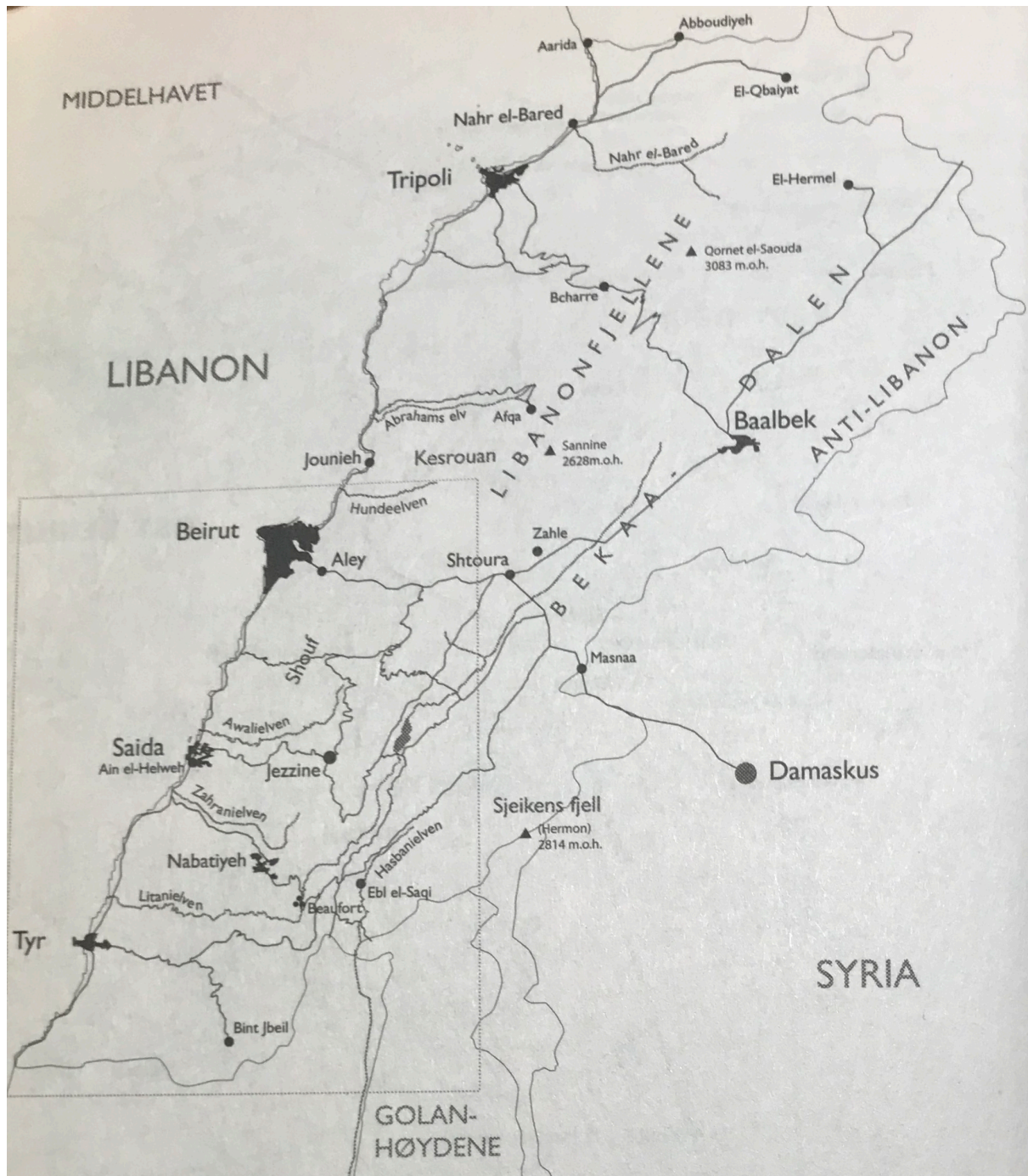
Jeg vil også takke lunsjgjengen på Trygve for mye gøyalt fjas og håpløse diskusjoner, og foreldrene mine for å late som de er interesserte når jeg forteller engasjert om ambulansen Norwac søkte om penger til i 1985. Til slutt vil jeg rette en stor takk til Milla for all uvurderlig støtte, tålmodighet og gode råd.

Endre Stangeby
Oslo, 9. november 2017

De tolv FN-registrerte flyktingleirene i Libanon. Sirkelens størrelse markerer leirens folketall.¹

¹ Fosse, Erik. *Med livet i hendene. Stemmer fra krigssonen*. Oslo: Gyldendal, 2013. 75.

Libanon.²

² Tveit, Odd Karsten. *Libanon farvel. Israels første nederlag*. Oslo: Aschehoug, 2010.

Forkortelser

AKP(ml) – Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene)

Arbark – Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek

CAOL – Kommunistenes aksjonsorganisasjon i Libanon

Folkehjelpen – Norsk Folkehjelp

IDF – Israels forsvar

ICRC – Den internasjonale Røde Kors-komiteen

LMN – Den libanesiske nasjonalbevegelsen

MNF – Den multinasjonale styrken

Norad – Direktoratet for utviklingssamarbeid

Norwac – Norwegian Aid Committee

Nupi – Norsk utenrikspolitisk institutt

Palkom – Palestinakomiteen

Palfront – Palestinafronten

PFLP – Folkefronten for Palestinas frigjøring

PLO – Den palestinske frigjøringsorganisasjonen

POT – Politiets overvåkningstjeneste (nå Politiets sikkerhetstjeneste, PST)

PRCS – Palestinsk Røde Havlmåne

PSP – Det progressive sosialistpartiet

SF – Sosialistisk Folkeparti

SUF(ml) – Sosialistisk Ungdomsforbund, marxist-leninistene

UD – Utenriksdepartementet

UNIFIL – United Nations Interim Force in Lebanon

UNRWA – FNs hjelpeorganisasjon for palestinske flyktninger i Midtøsten

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
Borgerkrigen i Libanon	4
Norsk Folkehjelp og Palestinakomiteen/Norwac	4
Norsk bistandspolitikk på 1970- og 1980-tallet.....	5
Litteratur, kilder og metode	6
2 Borgerkrigen i Libanon.....	12
Palestinerne rokker ved balansen.....	15
Klart for krig.....	16
Israels revansje	19
3 Splittelsen i Palestinakomiteen	20
4 Norsk bistandspolitikk.....	23
Norsk støtte til Libanon	25
5 «Operasjon fred i Galilea»	27
Norsk Folkehjelp og Palestinafronten.....	28
Palestinakomiteen evakuerer fra Sør-Libanon	29
Gaza, Akka og La Hout.....	29
PLOs evakuering	31
Sabra og Shatila	32
6 UDs diskusjoner om Palestinakomiteen	36
En hemmelig agent i Palestinakomiteen	39
7 Økende samarbeid.....	42
Palestinakomiteen må utvide samarbeidet.....	42
Norwac blir til	44
Utvisningen av Sissel Skipperud	47
Norsk Folkehjelp: Samarbeid som strategi.....	53
8 Krigen om fjellet.....	57
9 Fra Sør- til Nord-Libanon.....	60
Opprøret mot Arafat.....	63
Intet nytt fra Palestinafronten	68

10 Norsk Folkehjelps enorme planer	69
11 Politiske omrokkeringer	72
12 Offentlig nødhjelp til militsene	74
13 Hjelp til alle, eller til palestinerne?	77
Nødvendige tjenester eller nødhjelpskorrupsjon?	80
14 Krigen om leirene	81
Snikskyttere og evakuering	85
15 Konklusjon	87
To ulike utgangspunkt, to ulike veier	87
Spilleren Hagen	88
Falske visum og utvisning	89
Pro-palestinske hjelpearbeidere søkte et pro-israelsk UD	90
Hva hadde dette å si for de palestinske flyktningene?	91
Litteraturliste	93

1 Innledning

Våren 1975 brøt en langvarig og brutal borgerkrig ut i Libanon, som ikke ble formelt avsluttet før en fredsavtale ble skrevet under i Taif, Saudi-Arabia i 1989. Denne krigen fikk stor oppmerksomhet av norsk presse, da norske soldater tjenestegjorde i FNs fredsbevarende styrke til Libanon, United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL). Styrken ble opprettet etter Israels invasjon i 1978, og fortsatt er aktiv i landet. Fra 1978 til 1998 var over 20.000 norske soldater i tjeneste i Libanon. 21 av disse mistet livet. I samme tidsrom som den libanesiske borgerkrigen ble norsk bistand til utlandet mangedoblet: Norges bevilgninger til nødhjelp globalt økte fra 19,6 millioner kroner i 1974 til 831,1 millioner kroner i 1990. Samtidig som tildelingene fra Utenriksdepartementet (UD) og Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad) økte markant, gjorde antall organisasjoner som fikk støtte det samme. På begynnelsen av 1980-tallet hadde norske politikere svært stor tiltro til hvordan frivillige organisasjoner kunne nå frem til befolkningen, og få mest mulig ut av hver bistandskrone. Det gjorde at bistanden i stadig større grad ble satt ut til frivillige organisasjoner med stort spillerom. Denne utviklingen ble tydelig også i Libanon, hvor både Norsk Folkehjelp og Palestinakomiteen/Norwegian Aid Committee (Norwac) bidro med humanitært arbeid under og etter borgerkrigen. Norwac ble opprettet av Palestinakomiteen (Palkom) i 1983, etter at sistnevnte ble nektet opphold i regjeringskontrollerte områder. Selv om Palestinakomiteen hjemme i Norge drev med mer enn helsearbeid, vil Palkom og Norwac i denne oppgaven for alle praktiske formål være samme organisasjon. Både Norsk Folkehjelps og Palkom/Norwacs arbeid var først og fremst rettet mot palestinske flyktninger, på samme tid som nordmenns sympati for palestinerne økte: Siden 1948 hadde norsk utenrikspolitikk i Midtøsten først og fremst handlet om det gode forholdet til Israel, men Seksdagerskrigen i 1967 viste at staten Israel ikke var så sårbar som mange hadde trodd, samtidig som de mange palestinske flyktingene etter krigen synliggjorde palestinerne vanskelige situasjon. Utbruddet av borgerkrigen i Libanon økte nordmenns sympati for de palestinske flyktingene.³

³ Leraand, Dag. (2014, 2. oktober). «United Nations Interim Force In Lebanon». I Store norske leksikon, 02.10.2014. Hentet 09.12.2015. https://snl.no/United_Nations_Interim_Force_in_Lebanon; Ruud, Arild E. og Kirsten A. Kjerland. *Norsk utviklingshjelps historie 2. 1975-1989: Vekt, velvilje og utfordringer*. Bergen: Fagbokforlaget, 2003. 199, 205 og 219-220; Pettersen, Mathias Skovli. *Nødhjelp by proxy: Det norske utenriksdepartementets nødhjelpspolitik overfor Libanon, 1975-1982*. Masteroppgave i historie. Universitetet i Oslo, 2015. 3-4.

Norsk Folkehjelp ga på 1980-tallet uttrykk for at organisasjonen samarbeidet med de libanesiske regjeringsmyndighetene og hjalp alle parter, men at dette ble gjort for å nå frem til de palestinske flyktningene. Palestinakomiteen hadde, som solidaritetsorganisasjon for palestinerne, et annet utgangspunkt. Komiteen hadde trolig ikke mulighet til å samarbeide så bredt som Folkehjelpen, og bare i kraft av navnet var det vanskelig å fremstå upartisk. Norwac ble derfor opprettet etter at Palkom ble kastet ut av de regjeringskontrollerte områdene av Libanon. Målet var å slippe inn i regjeringskontrollerte områder igjen, og navnet Norwac – Norwegian Aid Committee – var valgt for å gi et mest mulig nøytralt inntrykk.

Norsk Folkehjelp og Norwac hadde dermed to vidt forskjellige strategier, men det samme målet: å hjelpe de palestinske flyktningene i Libanon. Hvordan fungerte deres ulike taktikker? Hva hadde strategiene å si for forholdet til norsk UD? Hvordan kunne Folkehjelpen både hjelpe alle parter, samtidig som de var i Libanon for å hjelpe palestinerne? Lot libanesiske myndigheter seg overbevise av Palkoms navneskifte? Og hva hadde organisasjonenes ulike tilnæringer å si for palestinerne de var i Libanon for å hjelpe?

Den palestinske frigjøringsorganisasjonen (PLO) var en av partene i borgerkrigen. De palestinske flyktningene var derfor langt fra populære blant mange av de stridende gruppene i Libanon, og slett ikke blant libanesiske myndigheter. I denne oppgaven ønsker jeg å finne ut hvordan Folkehjelpen og NORWAC manøvrerte i denne komplekse situasjonen. Deres tilnærming til det humanitære arbeidet gjorde med andre ord oppgaven kompleks for både Folkehjelpen og NORWAC, og gjør at spørsmålet om hvordan disse organisasjonene jobbet opp i mot lokale libanesiske styresmakter i en konfliktsituasjon med mange ulike aktører og motstridende interesser til et interessant tema å studere. I denne masteroppgaven ønsker jeg derfor å sammenligne Norsk Folkehjelps og Palestinakomiteen/Norwacs tilnærming til lokale myndigheter i Libanon. Med lokale myndigheter menes selvsagt sentralregjeringen i Beirut, men også PLO og de ulike militsene. Situasjonen i Libanon, hvor ulike grupper hadde kontroll over ulike områder, gjør at de som hadde militært herredømme og styrte et område i praksis må regnes som for å ha myndighet over dette. Ved å ta for meg *lokale* myndigheter, utelukker jeg også internasjonale organisasjoner, som UNIFIL. Norsk UD utelukkes som lokal myndighet av samme grunn, men departementet vil likevel være en sentral del av oppgaven. Problemstillingen for denne masteroppgaven blir dermed:

Hvordan skilte Norsk Folkehjelp og Palestinakomiteen/Norwac sine tilnærminger til lokale myndigheter i Libanon på 1980-tallet seg fra hverandre, og hvordan påvirket dette deres hjelpearbeid for palestinerne under borgerkrigen?

Perioden oppgaven tar for seg vil avgrenses fra den israelske invasjonen i juni 1982, og frem til Norsk Folkehjelp evakuerte sitt norske personell som følge av «Krigen om leirene» i juni 1985. Perioden er valgt fordi det var i dette tidsrommet begge organisasjonene sendte norske helsearbeidere til Libanon. Mens Palkom sendte sitt første helseteam til Libanon i 1978, begynte Folkehjelpen sitt arbeid i landet i 1982. Siden Norsk Folkehjelp sluttet å sende nordmenn til Libanon sommeren 1985, er det i perioden frem til dette de to organisasjonenes arbeid er mest sammenlignbare.

Målet er at oppgaven skal gi viktig kunnskap for fremtidig bistands- og nødhjelpsarbeid i borgerkriger eller andre miljøer som ligner på situasjonen i Libanon på 1980-tallet. I borgerkriger vil hjelp til en part nesten alltid kunne provosere denne partens motstandere. Hvordan hjelpeorganisasjoner manøvrerer i slike situasjoner har fortsatt ingen fasit. Noen velger å fremstå mest mulig nøytrale, andre tar stilling. Når myndighetene er en aktør i en krig går det gjerne hardt utover deres motstandere. Dessuten har disse ofte en viss kontroll over hvem som slipper inn i landet. Hvordan nå frem til noen, hvis du dermed må gjøre deg avhengig av deres motstandere? Hvordan holde deg trygg når arbeidet du gjør provoserer andre, tungt bevæpnede parter? Norsk Folkehjelp og Palestinakomiteen/Norwac hadde helt ulike tilnærminger til disse problemene. Lærdommene deres kan bidra til fremtidig planlegging av hjelpearbeid i krigssoner.

Selv om det har gått tre tiår siden borgerkrigen i Libanon, er problemstillingen rundt nødhjelp i tilsvarende situasjoner fortsatt brennende aktuell, noe en ikke må dra lenger enn til nabolandet Syria for å se. Eller til Jemen. Eller til Irak. Også Libanon er fortsatt en kruttønne som kan eksplodere når som helst. I stedet for palestinske flyktninger, er det nå syrere på flukt som rokker ved landets skjøre maktbalanse. Israel har i dag et lignende forhold til Hizbollahs tilstedeværelse i Sør-Libanon som de hadde til PLOs nærvær på samme sted på 1970- og 80-tallet. Og selv om PLO ikke lenger er i hjertet av konflikten i Libanon, er palestinerne situasjon i landet fortsatt like uløst.

Borgerkrigen i Libanon

Få land i Midtøsten er så sammensatt og splittet som Libanon. Det lille landet, på størrelse med Rogaland, er et etnisk-religiøst lappeteppes bestående av 18 offisielle folkegrupper. Fra 1975 til 1990 var landet gjennom en kaotisk og blodig borgerkrig. Libanons politiske system favoriserte den kristne minoriteten og forbigikk sjiamuslimene – landets største religiøse gruppe. På begynnelsen av 1970-tallet økte spenningen mellom muslimer som krevde politisk reform og kristne som ville bevare *status quo*. Samtidig strømmet palestinske flyktninger inn i Libanon og PLO angrep Israel fra baser i Sør-Libanon. Israelske hevnangrep på libanesisk territorium sendte fattige libanesere på flukt i eget land. Geriljagrupper på alle sider av konflikten væpnet seg til tennene.⁴

I 1975 eksploderte situasjonen, utløst av en kristen geriljas angrep på en buss med palestinere i Beirut. Flere titalls grupper sloss mot hverandre. PLO og muslimske geriljaer kriget mot kristne militser. Etter kort tid involverte Syria seg til støtte for de kristne libaneserne, men skiftet senere side til sjiamuslimene. I 1982 gikk også Israel tungt inn i krigen. Mellom 100.000 og 200.000 mennesker ble drept, de materielle ødeleggelsene var enorme. Midt oppe i dette var Norsk Folkehjelp og Norwac.⁵

Norsk Folkehjelp og Palestinakomiteen/Norwac

Norsk Folkehjelp er en helse- og hjelpeorganisasjon som ble stiftet av Landsorganisasjonen i Norge (LO) i 1939, og sees således som arbeiderbevegelsens hjelpeorganisasjon. Folkehjelpens engasjement i Libanon startet med 25 000 kr i 1981, da Kjell Bygstad fra *Palestinafronten* (Palfrent) henvendte seg til Folkehjelpen med spørsmål om støtte til et palestinsk barnehjem i Libanon. *Palestinafronten* var startet av utbrytere fra Palestinakomiteen i 1976, etter en konflikt om hvorvidt Sovjetunionen var en imperialistisk supermakt eller ikke. Henvendelsen fra Bygstad utviklet seg i 1982 til et samarbeid mellom Palfrent og Norsk Folkehjelp om å sende medisinsk helseteam til Beirut.⁶

Engasjementet i Libanon, både fra Norsk Folkehjelp og Palkom/Norwac sin side, kan dermed spores tilbake til den norske solidaritetsbevegelsen for palestinerne. Selv om

⁴ Cleveland, William L. og Martin Bunton. *A History of the Modern Middle East*. Colorado: Westview Press, 2013. 381; Rogan, Eugene. *Araberne*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2012. 472; Waage, Hilde H. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. Kristiansand: Cappelen Damm Akademisk, 2013. 210, 225 og 227.

⁵ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 382-383; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 210, 228, 231 og 236.

⁶ Viksveen, Thor. *Folk forandrer verden – Norsk Folkehjelp 75 år*. Oslo: Pax Forlag, 2014. 284 og 286; Vågstøl, Tarjei. *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*. Masteroppgave i historie ved Universitetet i Oslo, 2007. 91.

konflikten mellom Palkom og Palfront hadde opphav i politiske skillelinjer langt utenfor Midtøsten, konkurrerte de to solidaritetsorganisasjonene hardt om å være palestinerne organisasjon i Norge. Det gjorde de med to ulike strategier: Palfront søkte gjennom Folkehjelpen innpass i arbeiderbevegelsen, mens Palkom satte i gang et omfattende helsearbeid mellom palestinere i Libanon, som etter hvert skulle utvikle seg til Norwac.⁷

Norsk bistandspolitikk på 1970- og 1980-tallet

Etter andre verdenskrig var norsk utenrikspolitikk preget av internasjonalt sosialt engasjement. Men Norges Libanon-politikk i perioden denne oppgaven tar for seg, må også sees i sammenheng med den kalde krigen. Norges synspunkt var da som nå at alle nasjoner har rett på fred og frihet. At disse verdiene også fremmet Vestens ledende rolle, var en ekstra bonus. Som en liten stat i utkanten av Europa, med Sovjetunionen som en mektig og fryktet nabo, og var Norge opptatt av å fremme folkeretten og institusjonene som bygget opp om denne. Norge hadde derfor et deltakende forhold til De forente nasjoner (FN), noe som blant annet kan sees i engasjementet i UNIFIL. Men i Midtøsten kom også Norges holdninger i konflikt med seg selv. Siden opprettelsen av Israel i 1948 hadde norsk politikk først og fremst handlet om Israel, som Norge var en nær venn av. Opprettelsen av Israel kom rett etter andre verdenskrig, og sympatien for jødernes situasjon var stor, både i Norge og internasjonalt. Med statskirken sto kristendommen sterkt i Norge, og bidro til det positive synet på jødernes statsprosjekt. Dessuten utviklet Norges og Israels arbeiderbevegelser et særlig sterkt bånd. Den israelske staten etterlevde de sosialistiske prinsippene, og var en selvsagt alliert for norsk venstreside. Dessuten hadde ledende stemmer i Arbeiderpartiet, som statsminister Einar Gerhardsen og utenriksminister Halvard Lange, selv sittet i konsentrasjonsleirer sammen med jødene under krigen. De palestinske gruppene som drev geriljakrig mot Israel ble i stor grad sett på som terrorister. Dermed forfektet Norge på 60-tallet verdiene om fred og frihet da det kom til Israel, mens palestinere i større grad ble sett på som de arabiske nabostatens problem.⁸

Frem til 1967 hadde de norske bidragene til palestinske flyktninger ligget på mellom 300 000 og 600 000 kroner i året, men Seksdagerskrigen synliggjorde palestinerne

⁷ Vågstøl. *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*. 45.

⁸ Eikrem, Jostein Peter. *Ein ubetydeleg bidragsytar? Norsk bistand til palestinske flyktningar, 1967-1993*. Masteroppgave i historie ved Universitetet i Oslo, 2011. 3 og 11; Pettersen. *Nødhjelp by proxy*. 3 og 6; Waage, Hilde Henriksen. «'Norwegians? Who needs Norwegians?' Explaining the Oslo Back Channel: Norway's Political Past in the Middle East. Evaluation Report 9/2000». Evalueringsrapport på oppdrag for UD, 2000. NB! Min kopi har ikke sidetall.

vanskelige situasjon. Rett etter krigen vedtok Stortinget en ekstra bevilgning på 2 millioner kroner, og bevilgningene økte i årene som kom. Fra 1975 skulle også borgerkrigen i Libanon og Norges engasjement i UNIFIL prege det norske nyhetsbildet, noe som bidro til økt sympati med de palestinske flyktingene.⁹

Frivillige organisasjoner fikk en stor plass i bistands- og utviklingsarbeid i løpet av 1980-årene, både i Norge og internasjonalt. Det meste av den norske nødhjelpsinnsetningen gikk gjennom frivillige organisasjoner, og antallet organisasjoner som fikk støtte til sitt utviklingsarbeid ble femdoblet mellom 1975 og 1991. Et karakteristisk trekk ved norsk bistandspolitikk på 1970-tallet var aktivismiljøenes gjennomslag og innflytelse. Palestinakomiteen og Palestinafronten var en del av dette. Hensynet til «opinionen» var viktig, og selv om aktivismiljøene ikke utgjorde store deler av befolkningen, lyktes de i å skape «en opinion». Samtidig økte Norges internasjonale nødhjelpsengasjement. På tre årene denne oppgaven omhandler ble Norges bevilgninger til nødhjelp globalt mer enn doblet, fra 256,3 millioner kroner i 1982 til 608,6 millioner kroner i 1985. Norges bidrag til nødhjelp i Libanon økte ikke like jevnt som Norges globale bevilgninger, men gikk opp og ned i forbindelse med situasjonen i landet.¹⁰

Litteratur, kilder og metode

I denne masteroppgaven ønsker jeg å gi innblikk i arbeidsmetodene til Palestinakomiteen/Norwac og Norsk Folkehjelp, under deres hjelpearbeid i Libanon. Jeg vil diskutere likheter og ulikheter organisasjonenes forhold til libanesiske myndigheter, og i deres arbeid for å bedre situasjonen for palestinske flyktinger.

For å finne ut av dette har jeg først og fremst benyttet meg av Utenriksdepartementets arkiv. Jeg har fått tilgang til dokumenter UD har kategorisert som nødhjelp til Libanon, fra hele 1980-tallet. Dette omfatter interne notater og annen skriftlig kommunikasjon innad i departementet, kommunikasjon mellom departementet i Oslo og de ulike utenriksstasjonene og med Norad, samt søknader om økonomisk støtte fra hjelpeorganisasjoner som Palestinakomiteen/Norwac og Norsk Folkehjelp. Arkivet er svært omfattende, men fullstendig manuelt. Arbeidet med å bla seg gjennom tusenvis av dokumenter har ofte vært frustrerende, men også spennende. Dokumentene har vært gradert «fortrolig» eller «strengt

⁹ Pettersen, Mathias Skovli. *Nødhjelp by proxy*. 3-6.

¹⁰ Ruud, Arild E. og Kirsten A. Kjerland. *Norsk utviklingshjelps historie 2. 1975-1989: Vekst, velvilje og utfordringer*. Bergen: Vigmostad & Bjørke, 2003. 199-200, 219-220 og 250-251; Pettersen, Mathias Skovli. *Nødhjelp by proxy*. 97.

fortrolig», og har da de ble skrevet ikke vært ment for offentligheten. Særlig de interne notatene og kommunikasjonen med ambassaden i Beirut har gitt et spennende og svært nyttig innblikk på innsiden av Norges utenrikstjeneste. Det må antas at den interne kommunikasjonen viser de faktiske meningene til medarbeiderne i UD-systemet og ikke er polert for å unngå offentlig kontrovers, noe som ikke har vært helt uvanlig når det kommer til spørsmål om Midtøsten. Jeg har også gått gjennom svært mange søknader om offentlige midler, sendt til UD fra blant andre Folkehjelpen og Palkom/Norwac. Her har det vært viktig å være oppmerksom på at organisasjonene har hatt interesse av å fremstille seg selv best mulig for å øke sjansen for støtte.

Hovedtyngden av UD-kildene jeg har benyttet meg av ble nedgradert etter søknad fra Mathias Skovli Pettersen i 2014, for bruk i hans masteroppgave *Nødhjelp by proxy: Det norske utenriksdepartementets nødhjelpspolitik overfor Libanon, 1975–1982* (2015). Men der hans oppgave slutter i 1982, starter min på samme tidspunkt. Arkivkildene som er benyttet har dermed trolig blitt brukt til historisk forskning for første gang. Jeg har også fått innvilget nedgradering av dokumenter om fengslinger og bortføringer i Libanon på 1980-tallet samt om en UD-bestilt Nupi-rapport som er svært kritisk til Norwacs arbeid. Dokumentene om fengslinger og bortføringer, har blitt brukt til å undersøke arrestasjonen og utvisningen av Norwac-koordinator Sissel Skipperud i 1983, da denne hendelsen har betydning for å forstå Norwacs forhold til libanesiske myndigheter. Dokumentene om daværende av Nupi-forsker Marianne Heibergs knusende kritikk av Norwac har jeg sett bort fra, fordi denne rapporten er fra 1989, fire år etter at oppgaven avsluttes, og omhandler organisasjonens arbeid på Vestbredden, og ikke i Libanon. En del av kritikken kunne nok vært overførbar til Libanon og perioden 1982–85, men fordi det ville vært vanskelig og metodemessig risikabelt å avgjøre hva som kan overføres, er dette prioritert bort.

Dette medfører også at arbeidet Norsk Folkehjelp og Palkom/Norwac gjorde i Libanon blir sett gjennom UD's øyne. Her er det viktig å være oppmerksom på at oppfatningen av disse organisasjonene var ulik i Utenriksdepartementet. Folkehjelpen ble av mange UD-ansatte sett på som etablert og trygg, mens Palkom/Norwac i større grad ble oppfattet som venstreradikale. På 1980-tallet ble medlemmer av Palestinakomiteen overvåket av Politiets overvåkningstjeneste (POT) på grunn av komiteens forbindelser til Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene), best kjent under forkortelsen AKP(ml). Overvåkingen hadde lite med Palkoms engasjement for palestinerne å gjøre, men støtten til PLO gjorde ikke situasjonen bedre for Kåre Willoch's Høyre-regjering som styrte landet og UD i perioden denne oppgaven tar for seg. Utenriksminister og Israel-venn Sverre Stray var

svært skeptisk til både PLO, AKP(ml) og Palestinakomiteen, og oppgaven vil vise at den politiske delen av UD var langt mer kritisk til Palkom/Norwac enn den Midtøsten-faglige delen av departementet. Samtidig som det har vært viktig å være oppmerksom på UD's generelt mer kritiske blikk til Palkom/Norwac, har dette gitt en interessant dimensjon til oppgaven.

Jeg har også benyttet meg av noe arkivmateriale fra Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek (Arbark), som administrerer arkivene til Norsk Folkehjelp og Palestinakomiteen. Etter planen skulle dette arkivet benyttes i større grad enn det er gjort, men for min oppgave viste Folkehjelpens og Palkoms arkiver seg å inneholde langt mindre materiale enn UD-arkivet. I tillegg til noen dokumenter fra Palestinakomiteens arkiv, har jeg benyttet meg av klipparkivet til Arbeiderbladet, som også administreres av Arbark. Det har vært lett å få innsyn i arkivmaterialet, men ikke noe av materialet som har vært relevant for denne oppgaven har vært elektronisk tilgjengelig.

Dokumenter fra libanesiske arkiver vil helt klart ha vært interessant for oppgaven min og gitt et mer utfyllende bilde, men grunnet manglende arabisk- og franskkunnskaper har jeg sett bort fra disse. Norsk Folkehjelps og Palestinakomiteen/Norwacs tilnærming til libanesiske myndigheter vil derfor bli sett fra et norsk perspektiv, og da først og fremst gjennom norsk UD.

Mathias Skovli Pettersen leverte den nevnte masteroppgaven i historie *Nødhjelp by proxy* høsten 2015. Oppgaven tar for seg Utenriksdepartementets rolle i norsk hjelpearbeid under første del av borgerkrigen i Libanon, og vil særlig bli benyttet i mitt bakgrunnskapittel. Oppgaven undersøker endringene i hva som lå til grunn for UD's tildelinger til humanitære organisasjoner, ikke minst for organisasjonene med en klar politisk agenda, som Palestinakomiteen og Palestinafronten. Tidsmessig går oppgaven frem til der min starter. Denne oppgaven kan dermed sees i forlengelsen av Pettersen masteroppgave, både tematisk og tidsmessig, selv om jeg ser på to organisasjoners tilnærming til myndighetene, heller enn UD's nødhjelpspolitik. I motsetning til Pettersen har jeg ikke konsentrert meg om bidragene i seg selv, da oppgaven min handler om Folkehjelpen og Palkom/Norwacs forhold til myndighetene i Libanon. Å ta for seg hvert enkelt offentlig bidrag er mye jobb, særlig siden organisasjonene også kan kunne få støtte fra Norad uten at UD var involvert, dersom dette var fortsettelse av prosjekter som allerede var politisk godkjent. Mange bevilgninger vil likevel nevnes for å få frem forholdet mellom UD og de to organisasjonene som undersøkes, særlig hvis det er uenigheter i departementet. Oppgaven vil likevel tydelig vise at Norsk Folkehjelp fikk langt mer i offentlig støtte enn hva Palkom/Norwac fikk. Pettersen viser i sin

masteroppgave at støtten til hjelpearbeid i Libanon samsvarer med behovet for humanitær hjelp i landet, men det mest interessante for min oppgave er hans funn om at det i 1981 – etter en lengre diskusjon i UD om støtte til Palkom – skapes en presedens for å gi midler til støttegruppene for palestinerne.¹¹

Andre masteroppgaver som er benyttet er Tarjei Vågstøls *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986* (2007) og Jostein Peter Eikrems *Ein ubetydeleg bidragsytar? Norsk bistand til palestinske flyktningar, 1967-1993* (2011), begge masteroppgaver i historie, levert ved Universitetet i Oslo. *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986* tar blant annet for seg årsakene til splittelsen mellom Palkom og Palfront, og ideologisk grunnlag og politiske særtrekk ved de to organisasjonene. Oppgaven er brukt i bakgrunnskapitlet for å vise skillet mellom de to solidaritetsorganisasjonene og hvilke strategier de la for å hjelpe palestinske flyktninger i Libanon. Det har vært nyttig å kjenne til konflikten mellom Palestinakomiteen og Palestinafronten på 1970-tallet for å bedre forstå Norsk Folkehjelp og Palkoms/Norwacs forhold til hverandre under arbeidet i Libanon, selv om motsetningene virket å være lagt til side i Libanon, da hjelpearbeiderne hadde helt andre ting å tenke på. *Ein ubetydeleg bidragsytar?* sier mye om hjelpearbeidet for palestinske flyktninger og holdningsendringen i Norge på 1970- og 1980-tallet, fra sterkt Israel-vennlig, til stadig økende sympati for palestinerne, og har vært nyttig i bakgrunnskapitlet.¹²

Den litteraturen som finnes om Palkom/Norwacs og Norsk Folkehjelps arbeid i Libanon er hovedsakelig festbøker og biografier. En utfordring med slike bøker i en faghistorisk sammenheng er at de ofte vil springe ut i fra et mål om å hylle organisasjonen, styrke intern tilhørighet blant medlemmene eller gi nye generasjoner en forståelse av hva organisasjonene tidligere har utrettet. Jubileumsboka *Folk forandrer verden. Norsk Folkehjelp 75 år* av Thor Viksveen, biografien *De fattiges leiesoldat: hjelpearbeideren Egil Hagen* av Arild Aspøy og Norwac-leder Erik Fosses selvbiografi *Med livet i hendene. Stemmer fra krigssonen* gir gode innblikk i organisasjonenes arbeid i Libanon, men er like fullt også gode eksempler på de begrensningene som ligger i slike type fortellinger sett i fra et faghistorisk perspektiv.¹³ *Folk forandrer verden* og *De fattiges leiesoldat* tar for seg hele

¹¹ Pettersen, Mathias Skovli. *Nødhjelp by proxy: Det norske utenriksdepartementets nødhjelpspolitik overfor Libanon, 1975-1982*. Masteroppgave i historie. Universitetet i Oslo, 2015.

¹² Eikrem, Jostein Peter. *Ein ubetydeleg bidragsytar? Norsk bistand til palestinske flyktningar, 1967-1993*. Masteroppgave i historie. Universitetet i Oslo, 2011; Vågstøl, Tarjei. *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*. Masteroppgave i historie. Universitetet i Oslo, 2007.

¹³ Aspøy, Arild. *De fattiges leiesoldat: hjelpearbeideren Egil Hagen*. Oslo: Cappelen, 1992; Fosse, Erik. *Med livet i hendene. Stemmer fra krigssonen*. Oslo: Gyldendal, 2013; Viksveen, Thor. *Folk forandrer verden: Norsk Folkehjelp 75 år*. Oslo: Pax forlag, 2014.

historien til henholdsvis Norsk Folkehjelp og Egil Hagen, men kun mindre deler av dem handler om borgerkrigen i Libanon. *Med livet i hendene* handler i mye større grad om Palestinakomiteens arbeid i Libanon, inkludert opprettelsen av Norwac, og er derfor brukt i mye større grad enn de to andre. Men jubileumboka og de to biografiene tegner ganske rosenrøde bilder av organisasjonene og menneskene de beskriver, så det er særlig viktig å være kritisk til fremstillingene i disse bøkene. Derfor er de ikke brukt til å beskrive de overordnede politiske begivenhetene, men heller mer personlige og organisatoriske hendelser, da bøkene går nærmere inn på involverte personer enn det rene fagbøker gjør. I tillegg til avgrensingene i tid, sted og tema, vil denne oppgaven skille seg fra disse bøkene ved en akademisk tilnærming, som å så nøytralt som mulig sammenligner Norsk Folkehjelps og Palkom/Norwacs metoder og tilnærming til myndighetene.

For periodens generelle utvikling i Norges bistands- og nødhjelpspolitik har hovedsakelig benyttet meg av *Norsk utviklingshjelps historie 2. 1975-1989: vekst, velvilje og utfordringer* av Arild Engelsen Ruud og Kirsten Alsaker Kjerland. Boka forteller om endringene i norsk bistandspolitikk, norsk privatisering av utviklingshjelpen og bistand som utenrikspolitikk i perioden 1975 til 1989.¹⁴ Denne boka bidrar med å kaste lys over norsk bistands- og utenrikspolitikks rolle for Norsk Folkehjelp og Palkom/Norwacs arbeid i Libanon.

Det finnes mye litteratur om den libanesiske borgerkrigen. Historikerne William L. Cleveland og Martin Buntons *A History of the Modern Middle East* sammenligner utviklingen i Libanon og Egypt på 1970- og 1980-tallet. Den libanesiske historieprofessoren Fawwaz Traboulsi forteller historien om sitt hjemland i *A History of Modern Lebanon*. Når det gjelder denne boka, er det viktig å være oppmerksom på at Traboulsi var visegeneralsekretær i Kommunistenes aksjonsorganisasjon (CAOL) under borgerkrigen, et kommunistisk parti og milits, som var en del av Den libanesiske nasjonalbevegelsen (LNM). Det er viktig å være oppmerksom på at meningene hans må antas å være påvirket av dette, men Traboulsi er også en anerkjent historiker som gir dybdekunnskap om forholdene i Libanon før og under borgerkrigen. Gyldendals norske oversettelse av Eugene Rogans standardverk om Midtøsten, *Araberne*, setter borgerkrigen i sammenheng med de regionale aktørene, mens Hilde Henriksen Waages *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten* fokuserer mer på vestlige stormakters rolle i Midtøsten. Palestinske B.J. Odeh vokste opp i Libanon, og hans bok *Lebanon: Dynamics of Conflict* brukes til å gjøre rede for anti-Arafat opprøret i

¹⁴ Ruud, Arild E. og Kirsten A. Kjerland. *Norsk utviklingshjelps historie 2. 1975-1989: Vekst, velvilje og utfordringer*. Bergen: Fagbokforlaget, 2003.

PLO i 1983. *Lebanon: A History, 600-2011* av William Harris brukes til å fortelle om oppbygningen til at druser militsen Det progressive sosialistpartiet (PSP) og sjiamilitsen Amal beleiret Vest-Beirut i 1984 og oppbygningen til «Krigen om leirene» året etter.¹⁵

I tillegg er bøker skrevet av tre journalister som var i Libanon under borgerkrigen benyttet i oppgaven: *Pity the Nation. The abduction of Lebanon* av daværende The Times-journalist Robert Fisk, *From Beirut to Jerusalem* av The New York Times-journalist Thomas L. Friedman, samt tre bøker av NRKs Midtøsten-korrespondent gjennom mange år, Odd Karsten Tveit: *Krig og diplomati. Oslo–Jerusalem 1978–96* (2005), *Libanon farvel. Israels første nederlag* (2010) og *De skyldige. Israel og Palestina – krigen, menneskene, spillet* (2015). Selv om dette er dokumentarbøker, kan de neppe kalles fagbøker. Men de er noen «mursteiner» (særlig Tveits bøker) som bruker mye plass på borgerkrigen i Libanon. Disse bøkene inneholder i større grad enn faglitteraturen personlige beretninger og historier om enkeltpersoner i konflikten, og er alle sammen riktig god lesning. Men de store, politiske linjene er heller trukket ut av fagbøkene i avsnittet over.¹⁶

Siden perioden denne masteroppgaven omhandler utspilte seg for bare 30–35 år siden, har jeg vurdert å gjennomføre intervjuer med noen av dem til oppgaven. Det kunne gitt meg mer spesifikk informasjon om hendelser og tanker jeg lurte på, samtidig som hadde vært viktig å være oppmerksom på at trolig ville hatt interesse av å fremstå i best mulig lys. Grunnet tid og omfang av oppgaven har jeg valgt å heller konsentrere meg om fullt arkivkildene, men jeg skulle gjerne ha benyttet meg av intervjuer, da dette er en mulighet ikke all historisk forskning er forunt. Jeg har likevel hatt bakgrunnssamtaler med Norwac-leder Erik Fosse og Midtøsten-rådgiver i Norsk Folkehjelp Martin Holter i forkant av oppgaveskrivingen, men dette er gjort for egen forståelse, heller enn benyttet som oppgavekilder.

¹⁵ Cleveland, William L. og Martin Bunton. *A History of the Modern Middle East (Fifth edition)*. Westview: Boulder, Colorado, 2013; Harris, William. *Lebanon. A History, 600-2011*. Oxford: Oxford University Press, 2012; Odeh, B.J. *Lebanon: Dynamics of Conflict*. London: Zed Books Ltd, 1985; Rogan, Eugene. *Araberne* (oversatt av Gunnar Nyquist). Oslo: Gyldendal, 2012. (Originalutgaven utgitt i 2009); Traboulsi, Fawwaz. *A History of Modern Lebanon (Second edition)*. London: Pluto Press, 2012; Waage, Hilde Henriksen. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. Kristiansand: Cappelen Damm Akademisk, 2013.

¹⁶ Fisk, Robert. *Pity the Nation: the abduction of Lebanon (New American Edition)*. New York: Nation Books, 2002. (Først utgitt i 1990); Friedman, Thomas L. *From Beirut to Jerusalem (Second Picador Edition)*. New York: Picador, 2012. (Først utgitt i 1989); Tveit, Odd Karsten. *De skyldige: Israel og Palestina – krigen, menneskene, spillet*. Oslo: Kagge, 2005; Tveit, Odd Karsten. *Krig og diplomati: Oslo–Jerusalem 1978–96*. Oslo: Aschehoug, 2005; Tveit, Odd Karsten. *Libanon farvel: Israels første nederlag*. Oslo: Aschehoug, 2010.

2 Borgerkrigen i Libanon

Libanons attraktive beliggenhet har gjennom historien har gjort landet utsatt for angrep fra et utall stormakter, ført til mange ulike herskere, og gjort Libanon til et religiøst lappeteppe. Religiøse grupper har søkt tilflukt i landet, og allerede på 500-tallet slo de første kristne seg til i fjellene. Kristne grupper har siden utgjort en betydelig andel av Libanons befolkning, den største av disse gruppen er *maronittene*.^{*} På 600-tallet var de på flukt fra konkurrerende kristne sekter i det daværende bysantinske riket. Maronittene støttet korsfarerne i middelalderen og fikk etter det et nært forhold til Vatikanet.¹⁷

Da første verdenskrig var over i 1918, med Det osmanske riket som tapende part, hadde Frankrike allerede sikret seg kontroll over det som skulle bli Syria og Libanon gjennom Sykes-Picot-avtalen. Frankrike var alliert med sine kristne trosfrender maronittene, som ble sentrale i franskmennenes strategi for å sikre seg sine interesser. Begge parter var enige om at maronittene trengte et kristent tilholdssted i det hovedsakelig muslimske Midtøsten. Maronittene holdt for det meste til i Libanonfjellene, men Frankrike nøyde seg ikke med å lage et lite mandat område der. Staten de ønsket seg skulle være stor nok til å stå på egne bein, så havnebyene Tripoli, Tyr, Saida og Beirut, samt den fruktbare Bekaadalen, ble innlemmet i et nytt Stor-Libanon, som ble opprettet i 1920. Dette mandatområdet hadde ingen historiske grenser eller røtter i tidligere tider, Stor-Libanon var fullt og helt et produkt av kolonimaktens oppdeling av Midtøsten. De innlemmede områdene hadde både større befolkning enn Libanonfjellene (380.000 mot 330.000) og større finansielle ressurser. Hele 83 prosent av de finansielle inntektene kom fra de annekterte områdene. 80 prosent av disse inntektene ble brukt i Libanonfjellene. Selv om maronittene var den største religiøse gruppen, også i det nye Stor-Libanon, utgjorde de bare litt over 30 prosent av den totale befolkningen. De nye områdene besto hovedsakelig av muslimer: sunnimuslimer som var opprørt over å ha blitt skilt fra sine trosfrender i Syria, og et betydelig antall fattige sjaier med liten politisk innflytelse. Allerede fra begynnelsen var det duket for sekterisk konflikt.¹⁸

* **Maronittene** er en kristen gruppe oppkalt etter eremitten Maron og hans tilhengere, og ble dannet ut av Marons kloster i Syria. Trossamfunnet tok form utover 600-tallet, og ble i 1182 tilknyttet den katolske kirken og Paven i Roma. Hovedsakelig utbredt i Libanon, og utgjør over halvparten av landets kristne. (Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 210)

¹⁷ Rogan. *Araberne*. 45; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 210.

¹⁸ Traboulsi. *A History of Modern Lebanon*. 75 og 81; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 216-217.

I 1926 ble mandatområdet Stor-Libanon erklært som republikken Libanon, men landet var fortsatt under fransk kontroll. Flagget ble den franske trikoloren med et sedertre i den hvite stripen, og fransk ble offisielt språk ved siden av arabisk. Franskmennene skulle styre Libanon gjennom maronittene, og maronittene ønsket franskmennene velkomne for å sikre sin politiske dominans. De betraktet Libanon som sitt kristne hjemland, hvor de hadde retten til politisk og økonomisk kontroll.¹⁹

En slags sekterisk maktfordeling hadde vært på plass siden 1926, men muslimene hadde boikottet det nye politiske systemet. Landet var delt mellom kristne og muslimer, men for å overleve som stat, måtte de samarbeide. I 1937 valgte den kristne presidenten en sunnimuslimsk statsminister for å avslutte den muslimske boikotten. Sunnimuslimene begynte å delta i den libanesiske politikken, men konflikten om hvilket land Libanon skulle være var ikke over: Skulle Libanon være et kristent land, vendt mot Frankrike og Vesten, eller en del av den muslimske arabiske verden?²⁰

Andre verdenskrig førte til Libanons selvstendighet. Storbritannia og Charles de Gaulles franske styrker invaderte Libanon for å hindre nazistvennlig kontroll. På samme tid vokste nasjonalistbevegelser over hele Midtøsten med krav om selvstendighet. Storbritannia tvang en motvillig de Gaulle til å gjennomføre frie valg i Syria og Libanon, og 9. august 1943 stemte et klart flertall for selvstendighet. En nasjonalpakt for hvordan politiske posisjoner skulle fordeles ble forhandlet frem, basert på en folketelling fra 1932, som viste at det var 51 prosent kristne (402.000) og 49 prosent (hovedsakelig) muslimer (383.000) i Libanon. Det ble formalisert at presidenten skulle være maronitt og statsministeren skulle være sunni, samt bestemt at en sjiamuslim skulle være parlamentspresident. Ikke bare var folketellingen utdatert i 1943, fordi den muslimske befolkningen hadde høyere fødselstall enn den kristne, den hadde også blitt utført i sterk kristen favør.* Representasjonen var alltid seks kristne mot

¹⁹ Traboulsi. *A History of Modern Lebanon*. 90; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 217.

²⁰ Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 218.

* **Folketellingen i 1932** tok utgangspunkt i en lov fra 1924, som bestemte at de som bodde i Stor-Libanon 30. august 1924 var libanesiske statsborgere. Men langt fra alle var offisielt registrert, og registreringen var mer nøyaktig i kristne områder. Rundt 60 000 personer, hovedsakelig muslimer, ble i folketellingen fra 1932 kategorisert som utlendinger, selv om familiene deres hadde bodd i området i generasjoner. Libanesiske emigranter ble regnet som libanesiske borgere, selv om disse hadde emigrert før 1924. Disse utgjorde 215 844 kristne mot 39 143 ikke-kristne. For å unngå politisk bråk er ingen folketellinger blitt utført siden 1932: Libanons sekteriske politiske system politiserer enhver demografisk undersøkelse, fordi det vil påvirke de religiøse gruppenes politiske styrkeforhold. Det er også fortsatt store uenigheter om hvorvidt og hvordan emigranter skal telles med, og det er ikke på plass et lovverk for ikke-libanesiske innbyggere. (Maktabia. «The Lebanese Census of 1932 Revisited.»; Traboulsi. *A History of Modern Lebanon*. 111 og 269.)

fem muslimer. Denne skjeve maktfordelingen skulle bli en viktig årsak til konfliktene som fulgte.²¹

Etter andre verdenskrig var Libanon selve juvelen i Middelhavet, et intellektuelt midtpunkt, jetsetmetropol og kulturell bro mellom Vesten og Midtøsten. Økonomisk nasjonalisering i Kairo, Damaskus og Bagdad lokket arabiske entreprenører og kapital til Beirut. Libanon var Midtøstens Sveits, med fri markedsøkonomi og banktaushetsplikt. Men under overflaten ulmet de sekteriske uoverensstemmelsene. Første forsmak på borgerkrigen, kom allerede i 1958. Utbredt korrupsjon og store forskjeller mellom kristne og muslimers levestandard, gjorde at et opprør ulmet under overflaten. Da Libanons kristne president vendte ryggen til Gamal Abdel Nasser, Egypts president og Midtøstens sterke mann, økte misnøyen blant mange libanesere. Da han ved valget i 1957 endret konstitusjonen for å sitte en periode til, var det gnisten som tente ilden: I mai 1958 brøt det ut kamper mellom kristne og venstreorienterte grupper. Etter to måneder kontrollerte opprørerne to tredjedeler av Libanon, inkludert byene Saida og Tyr. Internasjonale hendelser skulle likevel redde presidenten: Da et blodig kupp styrtet det pro-britiske monarkiet i Irak ble Vesten skremt. USA sendte 15 000 soldater til Libanon for å hindre et nytt kupp mot pro-vestlige styrer i Midtøsten. Presidenten gikk av, og krisen var midlertidig avverget, men de underliggende årsakene var ikke tatt tak i.²²

Likevel blomstret økonomien i hovedstaden Beirut, men dette kom først og fremst den kristne og sunnimuslimske eliten til gode. Samtidig var det hovedsakelig sjiamuslimske Sør-Libanon befolket av fattige bønder. Levestandarden der var lav, og det økonomiske gapet til de andre religiøse gruppene i landet økte. På 1970-tallet var gjennomsnittsinntekten over fem ganger så høy i Beirut som i Sør-Libanon. Mange fattige sjiaer flyttet til byene, særlig Beirut, for å komme ut av fattigdommen, men endte i slummen i byens forsteder. På begynnelsen av 1970-tallet var Beirut omringet av et fattigdomsbelte bestående av minst 500 000 innbyggere, de fleste hadde flyttet dit fra landsbygda. Sjamuslimene var blitt den største religiøse gruppen, men var fremdeles like marginalisert i det politiske systemet som de alltid hadde vært.

Da den iranske sjiamuslimske imamen Musa al-Sadr kom til Tyr i 1959, satte han i gang sosiale tjenester i Sør-Libanon: Han organiserte bygging av skoler og sykehus,

²¹ Maktabia, Rania. «The Lebanese Census of 1932 Revisited. Who Are the Lebanese?», i *British Journal of Middle Eastern Studies*, vol. 26, nr. 2, 1999. 225-238; Traboulsi. *A History of Modern Lebanon*. 111 og 269. Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 219-220.

²² Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 310 og 313; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 222-223.

distribuerte sosialstønad og etablerte ungdomsklubber. Men vel så viktig: Musa al-Sadr var en karismatisk leder og en samlende skikkelse som startet en politisk oppvåkning blant de underprivilegerte sjaiaene.²³

Palestinerne rokker ved balansen

Den ansente situasjonen i Libanon skulle bli enda mer komplisert, som følge av at palestinske flyktninger endret den skjøre demografiske balansen. 1948-krigen hadde sendt nesten 130.000 palestinere på flukt over grensen til Libanon. Ifølge statistikken til United Nations Relief Works Agency (UNRWA) økte antallet registrerte palestinske flyktninger i Libanon fra 127 000 i 1950, til 197 000 i 1975. Men registreringen var frivillig og langt lavere enn det reelle antallet. Anslagsvis bodde rundt 350 000 palestinske flyktninger i Libanon i 1975. Flyktingene levde under elendige forhold i overbefolkede flyktingleirer rundt de store byene, og ble nektet libanesisk statsborgerskap for å unngå at de ble en del av det libanesiske samfunnet.* Etter Seksdagerskrigen i 1967 økte spenningene mellom palestinske grupper og myndighetene i Libanon. Palestinske militante grupper og den libanesiske hæren var jevnlig i blodige sammenstøt på slutten av 1960-tallet. Samtidig fikk libaneserne svi for palestinske raid inn i Israel, da disse førte til israelske hevnaksjoner i Libanon. Myndighetene fikk ikke kontroll på grensesituasjonen og henvendte seg til Egypts president Gamal Abdel Nasser for hjelp. I 1969 forhandlet Nasser frem en avtale mellom PLO og libanesiske myndigheter. Avtalen, hvis innhold var hemmelig for allmennheten, ga PLO kontroll over de palestinske flyktingleirene. Palestinske geriljasoldater skulle også få angripe Israel fra libanesisk jord. I bytte fikk regjeringen løfter om at PLO skulle søke regjeringens samtykke til væpnede aksjoner. Dette løftet ble i liten grad fulgt. Mange maronitter hadde sett på sammenstøtene mellom hæren og PLO som en kamp mellom

²³ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 380-381; Siklawi, Rami. «The Social and Political Identities of the Shi'i Community in Lebanon», i *Arab Studies Quarterly*, vol. 36, nr. 4, 2014. 286-287; Traboulsi. *A History of Modern Lebanon*. 162 og 183-184; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 224-225.

* **Palestinske flyktninger** har blitt nektet statsborgerskap i Libanon fordi myndighetene har ønsket å unngå at de *naturaliseres* inn i det libanesiske samfunnet. Heller ikke palestinske flyktninger som er født i Libanon kvalifiserer til libanesisk statsborgerskap. I Libanon fikk kun rundt 50.000 palestinske flyktninger libanesisk statsborgerskap på 1950- og 1960-tallet, hovedsakelig fordi de var kristne eller hadde gode kontakter. Palestinere i Libanon er underlagt samme arbeidslovgivning som utlendinger, men er i tillegg ekskludert fra visse profesjoner. De må ha arbeidstillatelse for å søke jobb. Palestinere har blitt nektet adgang til statlige sosiale, utdannings- og helsetjenester i Libanon siden 1948. (Shibak. «Residency Status and Civil Rights of Palestinian Refugees in Arab Countries». 39-43)

libanesere og palestinere. Maronittene reagerte voldsomt på avtalen som tillot PLOs væpnede tilstedeværelse og aksjoner og satte fart i organiseringen av kristne militser.²⁴

Situasjonen ble enda mer anspent da palestinerne ble kastet ut av Jordan i 1970. PLO flyttet hovedkvarteret sitt fra Amman til Beirut. Tungt bevæpnede geriljasoldater flyttet samtidig operasjonsbasen sin til Libanon, hvor de slo seg sammen med de 300 000 palestinske flyktningene som allerede var i landet. Aksjonene mot Israel økte i omfang, det samme gjorde israelernes motaksjoner. Palestinske raid og israelske hevnaksjoner gikk hardt utover den libanesiske befolkningen, særlig i Sør-Libanon. De fattige sjiaene befant seg midt i dette, og flere hundre tusen flyktet nordover til Beirut. At PLO fikk operere ut fra Libanon og at libanesiske myndigheter ikke var i stand til å gjøre noe med verken PLO eller de israelske hevntoktene, splittet den allerede delte befolkningen.²⁵

Klart for krig

En libanesisk aktør som tidlig skjønnte hva som var i gjære, var Kamal Jumblatt, leder for store deler av *druserne*, som siden 1500-tallet har vært en av maktfaktorene i Libanonfjellene.* Jumblatt ville avskaffe det sekteriske politiske systemet, og erstatte det med et sekulært demokrati, bygget på individuell stemmerett. I tillegg til politisk reform krevde Jumblatt mer arabiskorientert politikk og at PLO skulle få operere fritt i Libanon. Druserlederen dannet og ledet derfor en løs koalisjon av ulike libanesere som følte seg utenfor det privilegerte samfunnet: marginaliserte sjiamuslimer, Nasser-tilhengere, sosialist- og kommunistorganisasjoner og Jumblatts egen drusermilits. Koalisjonen, væpnet og med vilje til maktbruk, begynte å kreve sin del av den politiske makten. De var allerede alliert med de tungt bevæpnede palestinerne.²⁶

²⁴ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 380; Rogan. *Araberne*. 438-439 og 612; Shibak, Abbas. «Recidency Status and Civil Rights of Palestinian Refugees in Arab Countries», i *Journal of Palestine Studies*, vol. 25, nr. 3, 1996. 39-43; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 224-226.

²⁵ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 380; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 227.

* **Druserne** er en religiøs gruppe i Midtøsten. Druserne i Libanon har tradisjonelt holdt til i fjellene, og har siden 1500-tallet vært en av maktfaktorene i landet. Troen deres har utspring i sjiaislam, men forskjellene fra islams lære er så store at drusernes tro regnes som en egen religion, og ikke en retning innen islam. Den mystiske læren og ritualene er strengt hemmelig for utenforstående, og kjennes bare av et mindretall av de som følger religionen. Druserne utgjør i dag ca. 5,3 prosent av Libanons befolkning, rundt 313.000 personer. (Vogt. «Druserne», i Store norske leksikon.)

²⁶ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 381; Rogan. *Araberne*. 49 og 439; U.S. Department of State. «Lebanon 2014 International Religious Freedom Report». Hentet 12.02.2016 fra <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm#wrapper>; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 227.

Steilt imot Jumblatts koalisjon sto de kristne militsene; i spissen for dem var maronitten Pierre Gemayel og hans kristne *falangist*-milits.* De kristne gruppene mente kravet om et sekulært Libanon i realiteten var et dekke for muslimsk flertallsstyre og ville bety slutten på Libanon som kristen stat i Midtøsten. De kristne gruppene ville sikre sin privilegerte posisjon, som de fryktet skulle utraderes av den muslimske underklassen og palestinerne i Libanon. Det ble fort klart for de kristne militsene at den svake regjeringen slett ikke var i stand til å kontrollere palestinerne, dette var opp til dem selv. De satte i gang et storstilt prosjekt for å skaffe våpen, og våpenkappløpet mellom militsene var nå i gang for fullt. Grupper på alle sider i det libanesiske samfunnet væpnet seg til tennene, for å forsvare seg mot motstanderne og for å tvinge gjennom sin egen politikk.²⁷

Spenningen som bygget seg opp var en konflikt mellom politiske reformer og bevaring av *status quo*, men med sterke sekteriske undertoner. Disse ble ytterligere forsterket i mars 1975, da muslimske fiskere i Saida demonstrerte mot at et maronittisk selskap skulle få monopol på fiskerettighetene i byen. Soldater som ble satt inn mot demonstrantene skjøt og drepte flere av dem, blant annet Marouf Saad, en sunnimuslimsk leder for et Nasser-vennlig parti.* Dødsfallene vakte voldsomt sinne. Demonstrantene allierte seg med PLO og Jumblatts koalisjon i voldelige sammenstøt mot den maronittstøttede hæren.²⁸

Gnisten som antente den eksplosive situasjonen kom i april 1975, da falangistmilitsen angrep en buss med palestinere og drepte 27 passasjerer som hevn for et attentatforsøk på maronittleder Pierre Gemayel. Borgerkrigen var i gang. Åpen krig brøt ut mellom PLO og de kristne militsene. I juni aksepterte PLO en våpenhvile. Men at PLO la ned våpnene, stoppet ikke libaneserne fra å strides om sine interne konflikter. Over hele landet sto kampene mellom hovedsakelig muslimske militser alliert med Jumblatt og kristne styrker ledet av falangistene. Harde kamper ble kjempet midt i sentrum av Beirut, og gjorde den en gang så vakre hovedstaden til en krigssone med tomme, utskutte bygninger. PLO ble raskt dratt tilbake inn i konflikten da kristne militser beleiret den palestinske flyktningleiren Tel al-Zataar i Øst-Beirut i juni 1976. Den libanesiske hæren gikk i oppløsning etter hvert som

* **Falangistene** var militsen tilknyttet det maronittiske partiet Kataib, stiftet av Pierre Gemayel i 1936. Partiet var inspirert av nasjonalsosialistene i Tyskland og fascistene i Italia og Spania. Navnet Kataib er en arabisk oversettelse av navnet til Fransico Francos parti Falangen (på norsk: falanks, fylking). (Leraand. «Kataeb», i Store norske leksikon.)

²⁷ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 381; Rogan. *Araberne*. 439; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 227.

* **Marouf Saads** barn var Norwacs første ikke-palestinske samarbeidspartnere. Les mer i kapitlet om opprettelsen av Norwac.

²⁸ Rogan. *Araberne*. 440; Traboulsi. *A History of Modern Lebanon*. 188; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 227-228.

soldatene deserterte for å kjempe for sine etnisk-religiøse geriljaer, og Libanon ble trukket enda lenger inn i en kaotisk borgerkrig.²⁹

Som i så mange konflikter i Midtøsten var eksterne aktører snart på slagmarken for å sikre sine interesser. Libanon, klemmt inn mellom sine mektige naboer Syria og Israel, slapp heller ikke unna. Syria hadde helt siden opprettelsen av Libanon sett på lillebroren i vest som en del av Syria. Før eller siden skulle de ha Libanon tilbake, og hvis ikke skulle de i hvert fall ha kontroll over hva som skjedde i landet. I 1976 var de kristne militsene i alvorlig trøbbel i kampene mot PLO og Jumblatts menn. Syrias president, Hafez al-Assad, fryktet at dersom maronittene tapte, ville Libanon bli delt i en kristen stat alliert med Israel, og en muslimsk stat som var ute etter hevn. Derfra var veien kort til at Syria ble trukket inn i en ny krig med Israel, fryktet Assad. Syria hadde tidligere vært en viktig støttespiller for palestinerne og radikale muslimer i Libanon, men bestemte seg for å skifte side i borgerkrigen. Syria var bedre tjent med et svakt styre og en skjør maktbalanse i Libanon enn at en sterk part vant makten. Våren 1976 sendte derfor Assad sine styrker inn i Libanon for å redde de kristne militsene fra å bli fullstendig utradert.³⁰

Intervensjonen fungerte slik Assad hadde ønsket, og i oktober 1976 inngikk Syria og PLO en våpenhvile. En betingelse var en arabisk fredsstyrke i Libanon bestående av 30 000 soldater. Men 26 500 av disse arabiske soldatene var syrere. I realiteten betydde dette at Syria fikk fortsette å ha store styrker i Libanon. Dette innledet en langvarig syrisk okkupasjon. Libanon kom under syrisk innflytelse og kontroll. Samtidig gikk PLO tilbake til samme status som før krigen, og kunne begynne å forberede nye raid mot Israel. Våpenhvilen hadde ikke løst noen av Libanons interne problemer, bare brakt borgerkrigen ned på sparebluss. Landet ble delt i sekteriske enklaver, beskyttet av hver sin milits. Aksjoner utløste hevnaksjoner, og kamper mellom de ulike geriljaene ble en del av dagliglivet.³¹

Alliansen mellom Syria og de kristne styrkene i Libanon smuldret etter hvert opp. Syria var en lunefull og uforutsigbar alliansepartner og mange av de kristne libaneserne ville kaste de syriske styrkene ut av Libanon. Mistroen var gjensidig, og Syria gikk gradvis over til å alliere seg med sjiamuslimene. Men de kristne hadde en annen av Libanons sterke naboer på sin side: Sionistbevegelsen hadde siden før opprettelsen av både Israel og Libanon hatt nære bånd til maronittene. De palestinske raidene mot Israel fra libanesisk territorium gjorde

²⁹ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 382; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 228-229.

³⁰ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 382; Rogan. *Araberne*. 443-444; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 229.

³¹ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 382-383; Rogan. *Araberne*. 444; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 230-231.

at maronittene og Israel hadde en felles fiende i borgerkrigen, og fra 1975 til 1977 hadde naboen i sør brukt 150 millioner dollar på å bygge opp kristne militsgrupper. Samtidig hadde PLO gjenopptatt geriljakrigen mot Israel, med baser i Sør-Libanon. Israel ventet kun på en passende anledning til å slå tilbake.³²

Denne anledningen kom våren 1978: En palestinsk geriljagruppe kapret et buss og drepte 37 israelere. Tre dager senere invaderte Israel Sør-Libanon. Israelske fly bombet Sør-Libanon døgnet rundt, noe som sendte 200 000 libanesere, de fleste sjiaer, på flukt nordover. Men bombingene førte ikke til at Israel fikk has på PLO. USAs president Jimmy Carter reagerte sterkt på maktbruken til Israel. Den amerikanske presidenten hadde store ambisjoner om å skape fred i Midtøsten, og via FNs sikkerhetsråd tvang USA Israel til å trekke seg ut av Sør-Libanon. FN-styrken *United Nations Interim Force in Lebanon* (UNIFIL) ble satt inn som buffer mellom Israel og PLO.³³

Israels revansje

PLOs økende internasjonale status gjorde at Israel lette etter nye påskudd for å ta knekken på organisasjonen én gang for alle. Invasjonen i 1978 hadde vist Israel at de palestinske geriljaene ikke kunne bli slått ved å bare gå inn i Sør-Libanon. Og PLOs innflytelse i Libanon, som en sterk aktør i borgerkrigen og representant for 350 000 innbyggere, kunne ikke stoppes uten at noe ble gjort med den ustabile politiske situasjonen. Israels statsminister Menachem Begin og forsvarsminister Ariel Sharon la en plan for å knuse PLOs militære styrke, kaste ut de syriske soldatene, danne en allianse med maronittene og sette inn Pierre Gemayels sønn, Bashir Gemayel, som president i landet.³⁴

3. juni 1982 forsøkte terrorgruppen til Abu Nidal å ta livet av Israels ambassadør i Storbritannia. Israel utnyttet situasjonen. Abu Nidal var en bitter fiende av PLO, som fem år tidligere hadde drept en av PLOs diplomater. Men det hindret ikke Begin og Sharon fra å angripe PLO i Libanon. 6. juni 1982 startet Israel «Operasjon fred i Galilea». 100 000 israelske soldater, støttet av et stort antall stridsvogner, fly og båter, rullet inn over Libanons grenser.³⁵

³² Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 232-233.

³³ Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 233-234; Waage. «Norwegians? Who needs Norwegians?»

³⁴ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 384; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 235.

³⁵ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 384; Rogan. *Araberne*. 475; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 236.

3 Splittelsen i Palestinakomiteen

Norge ble gjennom UNIFIL sterkt involvert i borgerkrigen og bidro til FN-styrken fra første stund med fire avdelinger: infanteribataljonen Norbatt, verkstedkompaniet Normaintcoy, helikoptervervingen Norair og sanitetskompaniet Normedcoy. UNIFIL skulle bli starten på 20 år med norsk militært engasjement i Libanon. Over 20 000 norske soldater tjenestegjorde i UNIFIL. 21 av dem mistet livet under tjenesten.³⁶

Men de norske FN-soldatene i UNIFIL var ikke de eneste nordmennene som var til stede i borgerkrigen. Også Palestinakomiteen/Norwac og Norsk Folkehjelp på plass i landet. Norsk Folkehjelp startet sitt arbeid i Libanon gjennom samarbeid med Palestinafronten. Frem til 1976 var Palfront og Palkom samme organisasjon, under navnet Palestinakomiteen. Utløst av en krangel om hvorvidt Sovjetunionen skulle kritiseres i prinsippprogrammet eller ikke, brøt medlemmer fire medlemmer Palestinakomiteen med organisasjonen og dannet Palestinafronten i januar 1976. Selv om begge organisasjonene hadde samme mål, mente omtrent det samme og hadde politisk tilhold på venstresiden, var Palkom og Palfront på slutten av 1970-tallet bitre fiender.³⁷

Palestinakomiteen ble stiftet i september 1970, tre år etter Seksdagerskrigen. I Norge hadde Vietnamkrigen mobilisert unge på venstresiden og parallellene kunne trekkes til palestinerne kamp: den lille mann mot overmakten. Som i Vietnam, kunne USAs lange armer også sies å ha nådd palestinerne kamp. I politisk radikale miljøer fikk forestillingen om at palestinerne kjempet en kamp mot amerikansk imperialisme stadig større oppslutning. Det neste slaget mot imperialismen skulle stå i Midtøsten, mente de.³⁸

Initiativet til en palestinsk solidaritetsorganisasjon kom fra medlemmer i Sosialistisk Ungdomsforbund, marxist-leninistene (SUF(ml)), ungdomsorganisasjonen til Sosialistisk Folkeparti (SF) og forløperen til AKP(ml). I 1971 holdt Palestinakomiteen sitt første landsmøte og bygget seg sakte opp utover første del av 1970-tallet. Det politiske ungdomsopprøret hadde kommet til Norge på slutten av 1960-tallet og ungdomspartiene på venstresiden orienterte seg mot Kina, Mao og marxistisk teori. For SUF(ml) var det viktig å markere seg som mer radikale enn moderpartiet SF. At det på samme tid hadde dukket det

³⁶ Leraand. «United Nations Interim Force In Lebanon».

³⁷ Viksveen. *Folk forandrer verden*. 284, Vågstøl. *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*. 91.

³⁸ Vågstøl. *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*. 2.

opp en ny frigjøringskrig i Midtøsten passet godt. Slik ble palestinerne sak en del av den norske ml-bevegelsen helt fra starten.³⁹

På landsmøtet i januar 1976 vedtok Palkom et nytt prinsippprogram med parolen «Bekjemp de to imperialistiske supermakter USA og Sovjet». Rett etter vedtaket meldte Kjell Bygstad, Bjørg Åslund, Vesla Lange-Nilsen og Terje Lund seg ut av organisasjonen. Måneden etter stiftet de Palestinafronten, hvor Palkoms gamle prinsippprogram – uten kritikk av Sovjetunionen – ble lagt til grunn. I februar reiste de fire utbryterne til Stockholm for å snakke med PLOs utsending. Der fikk de støtte til å fortsette solidaritetsarbeidet uten kritikk av Sovjetunionen. I februar 1976 innkalte utbryterne til pressekonferanse i Oslo, med PLOs Stockholm-representant til stede, og erklærte Palestinafronten for opprettet.⁴⁰

Årsaken til krangelen om sovjetisk imperialisme hadde lite med Midtøsten å gjøre, men handlet om det interne «oppgjøret med høyreavviket» i AKP(ml). (SUF(ml) hadde brutt med moderpartiet SF og var utgangspunktet for dannelsen av AKP(ml).) Sentralt i oppgjøret sto kampen mot den sovjetiske «sosialimperialismen», oppsummert som «sosialisme i ord, imperialisme i handling».⁴¹ Andre deler av venstresiden stilte seg uforstående til partiets syn på Sovjetunionen og ble dermed fiender av ml-erne. De nære båndene mellom Palkom og AKP(ml), gjorde at denne konflikten også utspilte seg i solidaritetsorganisasjonen for palestinerne.⁴²

Palfront kritiserte Palkoms parole for å gå mot PLOs forhold til Sovjetunionen. Palkom oppfattet på sin side at PLO ga dem støtte til å drive solidaritetsarbeid med parolene de selv ønsket. Men PLO hadde fått reaksjoner fra sovjetisk hold. I mai 1976 reiste en PLO-representant med dekknavnet «Dr. Salem» til Norge og krevde at Palkom måtte stryke parolen eller «slutte å bruke den palestinske revolusjonens navn».⁴³ Det gjorde Palkom, og forklarte med at de respekterte de diplomatiske hensyn PLO måtte ta. At Sovjetunionen ble strøket fra parolen hjalp lite på forholdet mellom de to solidaritetsorganisasjonene: Palfront viste til at de var på linje med hva PLO selv mente, mens Palkom hevdet at fronten ikke skjønnte hvordan Sovjetunionen var en fiende av palestinerne og at de hadde et likeverdig forhold til PLO som gjorde at organisasjonene kunne være uenige på kameratslig vis.⁴⁴

³⁹ Vågstøl. *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*. 2-3 og 41-43.

⁴⁰ Vågstøl. *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*. 45 og 50.

⁴¹ Tvedt, Knut Are. «Sosialistisk Ungdomsforbund». I Store norske leksikon 07.10.2011. Hentet 16.12.2015 fra https://snl.no/Sosialistisk_Ungdomsforbund; Vågstøl. *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*. 46-47.

⁴² Vågstøl. *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*. 48-49.

⁴³ Vågstøl. *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*. 52.

⁴⁴ Vågstøl. *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*. 43-54.

Etter bruddet med Palkom startet Palfront rekrutteringen. I løpet av 1976 hadde fronten gått fra fire til 70 medlemmer. Taktikken for å vinne støtte til palestinernes sak var å starte til venstre og jobbe seg innover mot fagbevegelsen. Utfordringen var å vinne frem i «sosialdemokratiet», nøkkelen til å endre norsk politikk. Men Arbeiderpartiet hadde nære bånd til Israel, så dette måtte gjøres gjennom fagbevegelsen.⁴⁵

⁴⁵ Vågstøl. *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*. 59-60 og 62-63.

4 Norsk bistandspolitikk

Norsk bistandspolitikk har røtter i tilbake til norsk misjonsarbeid på midten av 1800-tallet. Norske misjonærer har lang tradisjon for å reise ut, i et forsøk på å skape en bedre verden. Denne arven ble adoptert for fullt av den norske staten etter andre verdenskrig, og norsk utenrikspolitikk var preget av internasjonalt sosialt engasjement. Norge deltok i hjelpearbeid i Koreakrigen i 1951, bistandsarbeid i India i 1952 og FNs fredsbevarende styrker i Egypt fra 1956. FNs sentrale posisjon i Norges utenrikspolitikk påvirket det norske synet på internasjonale spørsmål og økte Norges oppmerksomhet rundt deltakelse i internasjonale problemer.⁴⁶

Etter at Israel ble opprettet i 1948, handlet det norske forholdet til Midtøsten først og fremst om Norges forhold til Israel. Norge støttet både delingsplanen i 1947 og Israels FN-medlemskap i 1949. Arbeiderbevegelsen i Norge hadde knyttet tette bånd til arbeiderbevegelsen i Israel, og landet fikk både økonomisk og politisk støtte. Før Seksdagerskrigen hadde Norge knapt noe forhold til palestinerne. Men Israels overlegne seier på slagmarken i 1967 viste at landet ikke var like sårbart som mange hadde trodd, samtidig som krigen førte til mange nye palestinske flyktninger og synliggjorde palestinerne situasjon. Frem til 1967 hadde de norske bidragene ligget på mellom 300 000 og 600 000 kroner i året. Rett etter krigen vedtok Stortinget en ekstra bevilgning på 2 millioner kroner. Bevilgningene økte i årene som kom, i 1972 utgjorde de 3,2 millioner kroner. Skepsisen til PLO var likevel stor. Norges utenrikspolitikk var fortsatt preget av det gode forholdet til Israel, og PLOs geriljakrig mot israelerne gjorde at organisasjonen hovedsakelig ble betraktet som terrorister. Fra 1975 skulle også situasjonen i Libanon prege det norske nyhetsbildet, da Norges engasjement i UNIFIL ga økende interesse og dypere forståelse for hendelsene i Midtøsten.⁴⁷

Frivillige organisasjoner fikk en stor plass i bistands- og utviklingsarbeid i løpet av 1980-årene, både i Norge og internasjonalt. Antall organisasjoner som ble tatt med, og tildelingene de fikk fra budsjettene til Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad) og Utenriksdepartementet (UD) økte markant. Antall norske frivillige organisasjoner som fikk støtte til sitt utviklingsarbeid økte fra 20 i 1975, til 98 i 1991. Antall prosjekter som disse organisasjonene sto for økte fra 273 i 1981, til 1058 i 1991. Svært mye av budsjettene til de

⁴⁶ Pettersen. *Nødhjelp by proxy*. 5-6.

⁴⁷ Pettersen, Mathias Skovli. *Nødhjelp by proxy*. 3-4; Waage. «*Norwegians? Who needs Norwegians?*»

frivillige organisasjonene besto av offentlige midler, i Norge mer enn i andre land. I første del av perioden gikk støtten i først og fremst til de etablerte organisasjonene med erfaring fra arbeid i utviklingsland, men etter hver kom også flere små organisasjoner med, uten egen erfaring fra utviklingsland.⁴⁸

Grensen mellom akutt nød og langsiktige utviklingsbehov er flytende, så også grensen mellom nødhjelp og utviklingshjelp. Generelt var nødhjelp preget av kortsiktighet og raske løsninger, i motsetning til utviklingshjelpens idealer om bærekraftighet, lokal overtakelse, solid lokalkunnskap og grundig planlegging. På 1970- og 80-tallet hadde det offentlige en enda mindre rolle i detaljstyringen av nødhjelpen enn i utviklingshjelpen. Det meste av den norske nødhjelpsinnsetningen gikk gjennom norske frivillige organisasjoner. Enkeltpersoner og organisasjoner hadde stort spillerom. Norges bevilgninger til nødhjelp globalt økte fra 19,6 millioner kroner i 1976, til 831,1 millioner kroner i 1990. I løpet av de tre årene denne oppgaven omhandler, 1982 til 1985, ble bevilgningene mer enn doblet, fra 256,3 millioner kroner i 1982 608,6 millioner kroner i 1985. Norges bidrag til nødhjelp i Libanon økte ikke like jevnt som Norges globale bevilgninger, men gikk opp og ned i forbindelse med situasjonen i landet.⁴⁹

Både i Norge og internasjonalt økte mistroen utover 1970-tallet til at den statlige utviklingshjelpen kunne nå helt frem til de fattigste mottakerne. Staten ble sett på som tungrodd, mens frivillige organisasjoner med «lokal kapasitet», «grasrotdeltakelse» og «planlegging nedenfra» var mer effektive. Sivilsamfunnet, gjennom frivillige organisasjoner, ble oppfattet som en sunn motvekt til en sterk sentralmakt. De var bedre egnet til å forstå lokale institusjoner og miljø, hadde bedre evne til å nå lokalbefolkningen, mer fleksibilitet og større nettverk enn statlig utviklingshjelp. Dessuten ble statsapparatet i mottakerlandene i økende grad sett på som motvillige og elitepregede hindre for utvikling. På begynnelsen av 1980-tallet hadde norske politikere svært stor tiltro til hvordan frivillige organisasjoner kunne nå frem til befolkningen, og få mest mulig ut av hver bistandskrone. Men politikernes kunnskap om hvorvidt organisasjonene maktet dette, var begrenset.⁵⁰

Norsk bistand skulle være langsiktig, noe som gjorde at konsentrasjonen om et mindre antall mottakere var nedfelt som prinsipp. «Regjeringen finner det hensiktsmessig at hovedinnsatsen konsentreres til et relativt begrenset antall land», het det fra regjeringen tidlig

⁴⁸ Ruud, Arild E. og Kirsten A. Kjerland. *Norsk utviklingshjelps historie 2. 1975-1989: Vekst, velvilje og utfordringer*. Bergen: Fagbokforlaget, 2003. 199-200.

⁴⁹ Ruud og Kjerland. *Norsk utviklingshjelps historie*. 219-220.

⁵⁰ Ruud og Kjerland. *Norsk utviklingshjelps historie*. 200-201 og 205.

i 1970-årene.⁵¹ Hvilke land dette skulle være var vedtatt av regjeringen, og Libanon var ikke blant dem. Men antall mottakerland økte mellom 1975 og 1989, og spredningen var stor. En av årsakene til dette var at hensynet til «opinionen» på 1970-tallet i økende grad fikk betydning for Norges bistandspolitikk. Aktivistmiljøene utgjorde ikke store grupper av befolkningen, men fikk gjennomslag og innflytelse ved å skape «en opinion». Disse aktivistmiljøene besto av i stor grad av solidaritetsorganisasjonene, men også fagbevegelsen, kirken, mediene og den politiske opposisjonen spilte viktige roller. «Grasrotbevegelsene» ville være politiske pådrivere, og stadig flere miljøer opprettet organisasjoner og støttegrupper for konflikter og problemer i utviklingsland. Palestinakomiteen var en av disse, Latin-Amerika-gruppene, Eritrea-fronten, Afghanistankomiteen og Namibiaforeningen var andre. Sammen representerte de et slående og karakteristisk trekk ved norsk utviklingshjelps historie.⁵²

Norsk støtte til Libanon

De første forespørselene om støtte til hjelpearbeid i Libanon kom da borgerkrigen begynte i 1975. De ble avvist av UD, som gjorde det klart at det måtte komme en offisiell henvendelse fra libanesiske myndigheter for at Norge skulle bidra med økonomisk hjelp. Men utbruddet av borgerkrigen førte til at Norges befolkning fikk øynene opp for utfordringene i Libanon.⁵³ De første norske bidragene til nødhjelp i Libanon kom i 1976. Norske medier hadde fulgt utviklingen i krigen nøye, og lidelsene hadde blitt godt kjent i Norge. Totalt ble det i 1976 gitt over 14 millioner kroner til hjelpearbeid i landet. UD ønsket å hjelpe alle som trengte det, uavhengig av tilhørighet. Dette gjaldt også palestinerne, men departementet ville ikke støtte palestinske organisasjoner direkte. For å nå frem til alle, men unngå å bli ansett som partiske, ble pengene gitt til store og anerkjente organisasjoner. I 1977 forbedret situasjonen i Libanon seg, om enn midlertidig. Det gjorde at bidragene fra UD minket: Kun 1,25 mill. kroner ble gitt til hjelpearbeid i Libanon dette året. Samtidig ble det bestemt at uavhengige humanitære organisasjoner kunne motta støtte til sitt arbeid i landet.⁵⁴

I 1978 steg UD's bidrag til 5 millioner kroner. Dette var en direkte konsekvens av den humanitære krisen etter Israels invasjon i 1978. Samme år mottok UD et telegram fra ambassaden i Beirut om at libanesiske myndigheter konsekvent nektet å gi hjelp til

⁵¹Ruud og Kjerland. *Norsk utviklingshjelps historie*. 229. Sitatet er hentet fra St.meld. nr. 29 (1971-1972).

⁵²Ruud og Kjerland. *Norsk utviklingshjelps historie*. 229 og 250-251.

⁵³Pettersen. *Nødhjelp by proxy*. 90.

⁵⁴Pettersen. *Nødhjelp by proxy*. 90-91.

palestinerne. Bidragene ble kanalisert gjennom store internasjonale humanitære organisasjoner. UD ønsket at Røde Kors skulle være et mellomledd som fordelte støtten på flere organisasjoner. Tre år senere skulle UD finne ut at Palestinske Røde Halvmåne ikke hadde sett noe til tidligere donasjoner til Røde Kors, som skulle videreføres til dem. 1978 var også året Norge gikk inn med fredsbevarende styrker i Libanon. Norge følte med dette en ansvarsrolle i Libanon, som fikk en enda mer fremtredende rolle i Norges syn på Midtøsten. Dessuten førte den norske tilstedeværelsen i Libanon til at sympatien med palestinerne økte. I møte med palestinske flyktninger og under press fra israelske soldater, innså mange av de norske soldatene at den jevne norske oppfatningen av konflikten i Midtøsten var svært forenklet. Dette gjaldt også opinionen hjemme i Norge, da redaksjonene begynte å sende journalister til Midtøsten og mediedekningen øke voldsomt og ble mindre Israel-vennlig. Presset norske UNIFIL-soldater opplevde fra den israelske hæren (IDF) provoserte også norske politikere, som tok opp dette med Israel uten å bli hørt. Det gode forholdet mellom Norge og Israel gikk nedover. UNIFILs inntog bedret situasjonen i Libanon, som gjorde at norske nødhjelpsbidrag ble mindre i 1979: Kun 1 million kroner ble gitt det året. Norge hadde likevel opparbeidet seg et rykte i Libanon som nødhjelpsnaasjon, og UD brukte de økonomiske bevilgningene som et signal om at Israels opptreden ikke var akseptabel.⁵⁵

1980 var et relativt rolig år i Libanon, noe som resulterte i norske bidrag til humanitære organisasjoner på kun 132 500 kroner. Men dette var også første året Palestinakomiteen søkte om støtte. Palkoms åpenbart partiske syn på konflikten var noe UD måtte ta stilling til. UD fryktet politiske utfordringer ved å støtte komiteen. Etter en behandlingstid på halvannet år ble Palkom likevel vurdert som støtteverdig, fordi komiteens arbeid var av høy kvalitet og viktig for den palestinske befolkningen i områder som var utilgjengelige for de større hjelpeorganisasjonene. UD hadde kommet frem til at humanitære hensyn måtte tillegges mer vekt enn faren for politiske reaksjoner. Mens Palkoms søknad var under behandling søkte også Palestinafronten om støtte, og Palfront ble omfattet av samme avgjørelse. UDs bidrag økte en del i 1981, og endte rett i underkant av 2,8 mill. kroner. Men den virkelig store økningen skulle komme året etter, ved Israels invasjon av Libanon i 1982.⁵⁶

⁵⁵ Pettersen. *Nødhjelp by proxy*. 44-45, 66-67 og 92-93; Waage. «*Norwegians? Who needs Norwegians?*»

⁵⁶ Pettersen. *Nødhjelp by proxy*. 93-95.

5 «Operasjon fred i Galilea»

I 1982 ga Norge mer enn 34 millioner kroner i nødhjelpsarbeid i Libanon. Det hadde sammenheng med noe som skjedde fredag 4. juni dette året, Hotel Dorchester i London. Der ble Israels ambassadør til Storbritannia, Shlomo Argov, forøkt drept. Terrorgruppen til palestinske Abu Nidal sto bak attentatforsøket. Abu Nidal var en bitter fiende av PLO, men det brydde Israels statsminister Menachem Begin og forsvarsminister Ariel Sharon seg fint lite om. De hadde store planer om å drive PLO ut av Libanon, og i London hadde de fått unnskyldningen de trengte. Samme dag startet Israel bombardementet av Sør-Libanon og Vest-Beirut. To dager senere rullet israelske tanks og soldater inn over grensen. Med Israels andre invasjon av Libanon på fire år – denne gangen døpt «Operasjon fred i Galilea» – nådde volden og ødeleggelsene nye høyder. I løpet av invasjonens ti første uker ble 17 000 libanesere og palestinere drept og rundt 30 000 såret. De fleste var sivile. Dette skulle bli starten på en 18 år lang okkupasjon av deler av Libanon.⁵⁷

Etter den mislykkede invasjonen i 1978 hadde Israel lært to lekser: PLO kunne ikke overvinnes ved kun å angripe Sør-Libanon, og palestinernes innflytelse i Libanon kunne ikke bekjempes uten å gjøre noe med landets ustabile politiske situasjon. Israelerne så det maronittiske Falangistpartiet som naturlige allierte, de hadde allerede støttet falangistenes kristne milits med både trening og utstyr. Dersom PLO ble jaget ut av Libanon og Falangistpartiets Bashir Gemayel ble ny president, mente Begin at Israel kunne oppnå en omfattende og gunstig fredsavtale med landet.⁵⁸

Som en tilleggsgevinst ville en forvisning av PLO fra Libanon isolere palestinerne på Vestbredden, mente Begin. Dermed kunne Israel lettere annektere Vestbredden og sende palestinerne der over grensen til Jordan, som jo allerede besto av 60 prosent palestinere. Hvis de på død og liv skulle ha sitt eget land, kunne de heller styrte kong Hussein.⁵⁹

Utad hadde Israel uttalt at målet med «Operasjon fred i Galilea» var å ta ut PLO-basene i Sør-Libanon. Planen om å knekke palestinernes infrastruktur og sikre valget av Gemayel som president holdt israelske myndigheter internt. Men at ambisjonene var større enn kommunisert, ble raskt synlig – også for alle andre. Israelerne satte inn hele sin militære slagkraft, rykket raskt gjennom Sør-Libanon og tok stilling utenfor Vest-Beirut, hvor PLO

⁵⁷ Pettersen. *Nødhjelp by proxy*. 96; Rogan. *Araberne*. 475-476; Tveit. *Krig & diplomati*. 83.

⁵⁸ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 383; Rogan. *Araberne*. 476.

⁵⁹ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 383.

hadde sitt hovedkvarter.⁶⁰ Den norske ambassaden i Beirut rapporterte hjem om situasjonen langs kysten, sør for Libanons hovedstad:

Under to nylige besøk i Saida har ambassaden kunnet iaktta de ødeleggelsene som fulgte israelernes framrykking nordover langs den vestlige aksene. Innfartsvegene til Beirut så vel sørfra som østfra er sterkt preget av ruiner, utbrente tanks og andre kjøretøyer, og talløse kratre etter bombe- og granatnedslag. Ved Khalde, like sørvest for flyplassen, er ødeleggelsene 100 prosent – bortimot det samme kan sies om all bebyggelse videre sørover til restene av det som er igjen av Damour.⁶¹

Norsk Folkehjelp og Palestinafronten

Palestinafronten arbeidet sommeren 1982 også på det eneste fungerende sykehuset i Saida, sør for Beirut. Palfront hadde også siden august 1981 drevet et senter for funksjonshemmede og en helseklinikk i den palestinske flyktningleiren Ain al-Hilweh i byen. Av Palestinafrontens syv helsearbeidere i flyktningleiren ble to – lege Steinar Berge og sosialarbeider Øyvind Møller – arrestert av israelske styrker.* «De resterende fem, som alle er kvinner, arbeider under meget vanskelige forhold på et sykehus i Saida», skrev Palfronts leder Kjell Bygstad og lege Johan Bratholm i en søknad til UD, om støtte til blant annet lønn og hjemreise for sine helsearbeidere. «Ifølge rapporter er det senteret som Palestinafronten har bygget opp nå lagt i grus. Det er i dag umulig å si om senteret kan bygges opp, kan flyttes, eller overhodet kan drives i Libanon i fremtiden.»⁶² Samme dag opplyste Norsk Folkehjelp UD om at de ville sende ned et kirurgisk team på syv personer i løpet av kort tid. Palestinafronten hadde bedt Folkehjelpen om støtte til sine prosjekter i flyktningleirene, etter oppfordring fra Landsorganisasjonen i Norge (LO), og i tillegg til kirurgteam ble materialer til gjenoppbygging av leirene kjøpt og distribuert gjennom sommeren.⁶³

Samarbeidet mellom Palestinafronten og Norsk Folkehjelp hadde startet året før, da Palfronts leder, Kjell Bygstad, henvendte seg til Folkehjelpen med spørsmål om støtte til deres prosjekt for barna i Ain al-Hilweh-leiren. Som en del av arbeiderbevegelsen hadde

⁶⁰ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 384; Rogan. *Araberne*. 476-477.

⁶¹ UD 76.8/67 bind 4: teleks fra ambassaden i Beirut til UD. «Situasjonen i Sør-Libanon», 25.06.1982.

Teleksene fra ambassaden er ikke underskrevet med annet enn «noramb». Det er derfor vanskelig å vite hvem som har sendt dem,

* **Steinar Berge og Øyvind Møller** ble arrestert av israelske styrker 13. juni 1982. Etter press fra norsk UD, via ambassaden i Tel Aviv, ble de sluppet fri og sendt til Norge 21. juni 1982. Ifølge daværende Palfront-leder Kjell Bygstad skal de ha sittet i Magido-fengselet i Israel og ankommet Fornebu i fangedrakter. Kilder: Harbo, John. «Enorme ødeleggelser overalt» og «Appell til Israel», i Aftenposten 16.06.1982; Aftenposten. «– De to norske i forvaring», 18.06.1982; Aftenposten. «Ap.-leder: Nei til Libanon-tur» (forsiden), 22.06.1982; Bygstad, Kjell. «Norsk Midt-Østen politikk og solidaritetsarbeidet for Palestinerne». I *Vardøger*, nr. 29, 2004.

⁶² UD 76.8/67 bind 4: Palfront til UD. «Søknad om økonomisk støtte til hjelpearbeid i Libanon.», 18.06.1982.

⁶³ UD 76.8/67 bind 4: internt notat UD. «Humanitær nødhjelp til krigsrammede Libanon.», 14.06.1982; UD 76.8/67 bind 4: Norsk Folkehjelp til UD. «Vedrørende søknad til utenriksdepartementet på kr. 2 mill: til Libanon», 18.06.1982; Abul-Hadi og Buvollen. *NPA in Lebanon 1982 – 2001*. 23.

Folkehjelpen tilgang på et legat øremerket barn i Midtøsten (Sigurd og Frida Halvorsens legat), og 25 000 kroner ble gitt til Palfrent fra dette. En sped begynnelse, men pengestøtten ble starten på Folkehjelpens engasjement i Libanon, som 36 år senere fortsatt lever i beste velgående.⁶⁴

Palestinakomiteen evakuerer fra Sør-Libanon

Også Palestinakomiteen hadde siden 1981 drevet et helsesenter i Sør-Libanon. Og også Palkom måtte evakuere. Deres senter het Galilea-senteret, og lå i flyktningleiren Burj al-Shemali, rett ved byen Tyr. Galilea-senteret ble drevet i samarbeid med Palestinsk Røde Halvmåne (PRCS) og inneholdt medisinsk klinikk og poliklinikk, tannlegekontor, mor/barnklinikk og fysioterapi. Da invasjonen begynte jobbet seks nordmenn på senteret.* Om kvelden, 4. juni 1982, begynte rakettnedslag og eksplosjoner å drønne mellom husene i leiren. Angrepene fra fly og kanonbåter fortsatte de neste kveldene og nettene, fra 6. juni også med israelske soldater og kjøretøyer på bakken. Lange perioder ble tilbrakt i bomberom, og natt til mandag 7. juni skal rundt hundre mennesker i leiren ha mistet livet, da to bomberom ikke klarte å motstå rakettenene. Dagen etter ble helsearbeiderne og noen pasienter evakuert til UNIFIL-basen i Tyr, men fikk ikke slippe inn fordi FN-soldatene fryktet konsekvensene dersom Den sørlibanesiske armé (SLA), en israelskkontrollert militis ledet av den fryktede majoren Saad Haddad, skulle finne dem i leiren. I stedet ble hjelpearbeiderne og pasientene tatt til et administrativt Røde Kors-senter i nærheten, og videre til det svenske feltsykehuset i Nakoura, på grensen mot Israel. Der fikk de seks normennene uniformer og ble kamuflert som en del av sykehusets personell. Etter tre dager ble de smuglet over grensen til Israel i en UNIFIL-bil. Der ble de møtt av personale fra Norges ambassade i Tel Aviv, som kjørte dem til ambassadørens residens, før de ble fløyet hjem til Norge.⁶⁵

Gaza, Akka og La Hout

Sommeren 1982 satte krigen en stopper for både Palkom og Palfrents arbeid i Sør-Libanon. I stedet rettet organisasjonene fokuset mot Vest-Beirut. Israelerne var særlig ute etter å ta PLO-ledelsen, spesielt Yasir Arafat, og bombarderte Beirut fra luften og sjøen. Arafat flyttet seg fra dag til dag for å unngå å bli drept. Etter at en boligblokk ble bombet bare ti minutter etter

⁶⁴ Abul-Hadi og Buvollen. *NPA in Lebanon 1982 – 2001*. 23; Viksveen. *Folk forandrer verden*. 284.

* **Jeg har bare** funnet navnet på fire av de seks nordmennene som jobbet på Galilea-senteret under invasjonen: Mette Hansen, Viggo Karlsen, Britt Nygaard og Berit Schei.

⁶⁵ UD 76.8/67 bind 5: teleks fra Ebba Wergeland (Palkom) til Norad/Palkom: tilstandsrapport etter besøk til Galilea-senteret, 02.08.1982; Fosse. *Med livet i hendene*. 80-84.

at PLO-lederen forlot den – 250 sivile hevdes å ha blitt drept bare i dette angrepet – skal Arafat ha begynt å sove i bilen sin, utenfor tettbygde strøk.⁶⁶

Få dager etter den israelske invasjonen reiste Palestinakomiteens Ebba Wergeland til Damaskus for å undersøke behovet for hjelp og situasjonen for Palkoms helseteam i Burj al-Shemali. Anestesilege Bernt Heger, kirurg Hans Husum og operasjonssykepleier Gro Langslet ble sendt ned på bakgrunn av undersøkelsen, og tok seg inn i Vest-Beirut sammen med Wergeland. Der oppdaget de at behovet var enda større enn ventet, og flere helseteam på to–tre personer ble sendt til Libanon. Sommeren 1982 sendte Palestinakomiteen i alt fem kirurgiske team til Beirut. Teamene besto hovedsakelig av kirurger, anestesileger og operasjonssykepleiere. Blant Palkoms utsendte helsepersonell var det senere kjente navn, som Mads Gilbert (Norwacs første leder), nåværende Norwac-leder Erik Fosse og Trond (nå Trond Ali) Linstad. De var alle idealistiske, pro-palestinske og plassert godt ut på venstresiden av det politiske spektret. De behandlet akutte skudd-, splint- og andre krigsrelaterte skader på Gaza-sykehuset i flyktningleiren Shatila, på Akka-sykehuset ved siden samme leir og på La Hout-sykehuset, en provisorisk klinikk i kjelleren til en protestantisk skole i Nordvest-Beirut.* Alle klinikkene var drevet av Palestinsk Røde Halvmåne, og det var derfor de var valgt: Palestinakomiteen var først og fremst i Libanon for å hjelpe palestinerne, da ble PRCS ansett som den naturlige og mest hensiktsmessige samarbeidspartneren. Kirurgene sendt av Norsk Folkehjelp jobbet side om side med Palkoms folk på disse sykehusene, og utgjorde et felles norsk kirurgisk team, ifølge Wergeland. Først og fremst grunnet problemer med å få permisjon fra arbeid i Norge, var teamene i Beirut bare tre uker av gangen.⁶⁷

I tillegg til Gaza-, Akka- og La Hout-sykehusene, oppga Folkehjelpen i en stedrapport til UD at de andre halvår av 1982 og første halvår av 1983 også jobbet på Shatila-klinikken i flyktningleiren ved samme navn, og Amel-klinikken. Arbeidet på disse to klinikkene var trolig mye av det samme som ble gjort på Gaza-, Akka- og La Hout-sykehusene, men kan

⁶⁶ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 384; Rogan. *Araberne*. 476-477.

* Hvorvidt **Gaza-sykehuset** ligger i Sabra eller Shatila fremstår litt uklart. På kartene i bøkene til Erik Fosse og Odd Karsten Tveit ser sykehuset ut til å ha ligget i Sabra, men de fleste, både Fosse, UD og Tveit omtaler sykehuset som i Shatila. En forklaring kan være at Shatila-leiren og det tilgrensende nabolaget Sabra under krigen fremsto som én leir, og da ble omtalt som Shatila. Dersom sykehuset lå utenfor leiren, kunne dette hatt juridiske implikasjoner, men siden de fleste omtaler sykehuset som i Shatila, tar jeg utgangspunkt i det.

⁶⁷ UD 76.8/67 bind 4: teleks fra ambassaden i Beirut til UD. «Norske borgere i Vest-Beirut», 24.06.1982; UD 76.8/67 bind 4: Palkom til UD. «Foreløpig rapport fra Palestinakomiteens første kirurgiske team i Beirut 22/6 – 5/7 1982», 05.07.1982; UD 76.8/67 bind 4: UD til Palkom. «Humanitært hjelpearbeid i Libanon.», 25.06.1982; UD 76.8/67 bind 5: Palestinakomiteen til UD: «Søknad om støtte til Palestinakomiteen kriseteam 10/8 – 10/9», 16.08.1982; UD 76.8/67 bind 5: Palestinakomiteen til UD: takkebrev for ambassadens innsats gjennom sommeren, 20. august 1982.

tyde på at Folkehjelpen gikk bredere i ut sin tilnærming til hvem og hvordan de skulle hjelpe enn Palkom gjorde: Amel-klinikken var drevet av den libanesiske, ikke-sekteriske hjelpeorganisasjonen Amel, mens Shatila-klinikken ble opprettet av Folkehjelpen i etterkant av massakrene i Sabra og Shatila, i samarbeid med FNs hjelpeorganisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA) og The Middle East Council of Churches (MECC). Amel-klinikken var like mye og lite for palestinere som alle andre ofre for konflikten, mens Shatila-klinikken – som jo lå i en palestinsk leir – ble opprettet i samarbeid med FN og en kristen organisasjon som jobbet for forståelse, i en borgerkrig hvor partene delvis var delt mellom religiøse (og dermed sosiale) skillelinjer. Etter hvert overtok Folkehjelpen for øvrig hovedansvaret for Shatila-klinikken.⁶⁸

Allerede i 1982 er det tydelig at Norsk Folkehjelp satser på flere samarbeidspartnere enn Palestinakomiteen, som konsentrerer all sin innsats om Palestinsk Røde Halvmåne. En mulig forklaring kan ha vært at Folkehjelpen, som en del av en arbeiderbevegelse med tradisjon på tvers av landegrensene, hadde et mer naturligt klima for samarbeid. Men solidaritetsorganisasjonene på venstre flanke var også sterkt internasjonaliserte, så det var trolig mindre viktig. Ingen av samarbeidspartnerne Norsk Folkehjelp lister opp var del av den tradisjonelle arbeiderbevegelsen. Trolig var det mer avgjørende at Palestinakomiteen hadde en langt mer ideologisk tilnærming til hjelpearbeiderne, som ekskluderte en del av de tradisjonelle samarbeidspartnerne. Dette gikk nok begge veier: Palkom var antakelig mindre «spiselig» for MECC og Amel enn Folkehjelpen, som på sin side trolig hadde en mindre ideologisk og mer pragmatisk tilnærming til valg av samarbeidspartnere.

Denne informasjonen om samarbeidspartnere kommer fra organisasjonenes søknader til UD. Det kan godt tenkes at Folkehjelpen satset på å fremheve samarbeidspartnerne sine mer enn Palkom av «søknadstaktiske» årsaker. Samtidig ville det vært et sjansespill å overdrive samarbeid for mye, da UD – gjennom ambassaden i Beirut – hadde ganske god informasjon om hva som foregikk.

PLOs evakuering

Med volden økte også det internasjonale presset mot Israel. Etter et elleve timer langt flyangrep 12. august 1982, hvor flere tusen tonn bomber ble sluppet over Vest-Beirut og 500 mennesker skal ha blitt drept eller såret, fikk USAs president Ronald Reagan nok. Han skal

⁶⁸ UD 76.8/67 bind 7: Norsk Folkehjelp til UD: «Krisehjelp til Libanon, regnskap og rapport for Utenriksdepartementets bevilgninger av 6. juli 1982, jfr. Kgl. resolusjon av 25. juni samt bevilgning av 17. desember 1982.», 19.03.1983.

ha fortalt statsminister Begin at bombeangrepene måtte stanses, «or our entire future relationship was endangered».⁶⁹ Under USAs ledelse ble det meglet frem en kompleks våpenhvile mellom israelerne og palestinerne: PLO-krigerne skulle trekke seg ut av Beirut sjøveien, mens en internasjonal styrke bestående av amerikanske, franske og italienske styrker, kalt Den flernasjonale styrken (MNF), skulle overta israelernes stillinger. MNF skulle også være en garanti for sikkerheten til de sivile palestinerne som var igjen i Beirut etter at PLO-soldatene hadde dratt.⁷⁰

21. august overtok MNF-soldater kontrollen av Beiruts infrastruktur. Dagen etter forlot de første PLO-styrkene byen via havnen. Arafat reiste 30. august, sammen med de siste PLO-krigerne i Beirut (det var fortsatt PLO-soldater andre steder i Libanon, for eksempel i Tripoli). De palestinske soldatene ble fordelt i ulike arabiske land, blant dem Tunisia, hvor PLO etablerte sitt nye hovedkontor. Forvisningen fra Beirut og spredningen utover Midtøsten var slutten på PLO som enhetlig kampstyrke. Mange av soldatenes foreldre, koner og barn var igjen i Libanon, hvor de nå var mer eller mindre forsvarsløse i et fiendtlig innstilt land. Derfor var en av hovedoppgavene til de flernasjonale styrkene å sørge for sikkerheten til de sivile palestinerne. Men tilbaketrekningen hadde gått så knirkefritt at de vestlige soldatene, som opprinnelig skulle være i Libanon i 30 dager, trakk seg ut ti dager før tiden. Oppdraget var regnet som utført.⁷¹

Sabra og Shatila

Massakren i det palestinske boligområdet Sabra og den tilgrensende flyktningleiren Shatila fant sted mellom 15. og 18. september 1982, og ble hovedsakelig utført av falangistene i militskoalisjonen Lebanese Forces. De gikk fra hus til hus og drepte dem de kom over. Falangistene ble sluppet inn i Sabra og Shatila av israelske styrker, som hadde omringet leiren. Israelerne sendte også opp bluss som lyste opp områdene for falangistene, og skal onsdag 15. september selv ha vært inne med elitesoldater for å ta livet av utvalgte palestinere.⁷²

«Her ligger døde. Her ligger lik i gatene, barn, kvinner og menn, skutt rett ned, meiet ned langs husveggene, fluene er aldeles forferdelige ... Hus etter hus er ødelagt. De er rett og

⁶⁹ Anziska, Seth. «A Preventable Massacre». I *The New York Times*, 16.09.2012. Hentet 19.09.2017 fra <http://www.nytimes.com/2012/09/17/opinion/a-preventable-massacre.html>

⁷⁰ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 385; Rogan. *Araberne*. 477.

⁷¹ Arbark. Palestinakomiteens arkiv: Da L0009 Helseteam, mappe: «Helseteam 1981-1982». «Kjære Eldbjørg og alle andre», 30.09.1982. Håndskrevet brev, undertegnet av Jaap; Rogan. *Araberne*. 477-478.

⁷² Traboulsi. *A History of Modern Lebanon*. 224.

slett sprengt i luften. Alt er flatt.» Så klarte jeg ikke si noe mer, måtte brette meg. «De har åpenbart blitt mishandlet ...»⁷³

Slik gjenforteller Odd Karsten Tveit radorapporten han lagde for NRK, av synet som møtte ham lørdag 18. september 1982. Det er fortsatt uklart hvor mange som ble drept i Sabra og Shatila. En av falangistene som deltok i massedrapene skal ha fortalt Tveit at «[d]u vil finne det ut hvis de noen gang bygger en undergrunnsbane under Beirut».⁷⁴ Israelerne anslo 800, mens Palestinsk Røde Halvmåne rapporterte mer enn 2000 døde. Den israelske journalisten Amnon Kapeliouk mente at hele 3000–3500 mennesker mistet livet. Trolig ble opp mot 1500 menn, kvinner og barn ble massakrert i løpet av noen septemberdager i 1982.⁷⁵

Hendelsen som ledet opp til massakren skjedde 14. september 1982, dagen etter at de siste MNF-soldatene forlot Libanon. Da ble falangistenes hovedkvarter i Øst-Beirut sprengt i luften. Blant de drepte var Libanons nyvalgte – men ikke innsatte – president, Bashir Gemayel. Han var sønn av falangistpartiets grunnlegger, Pierre Gemayel, og øverstkommanderende for Lebanese Forces, den kristne militskoalisjonen han selv var sentral i etableringen av. Som alliert av Israel ble han av druserlederen Walid Jumblatt omtalt som «de israelske stridsvognenes presidentkandidat», og både trusler, terror og kjøp av parlamentsmedlemmers stemmer skal ha vært en del av kampanjen for å sikre seg presidentembetet.⁷⁶ I Gemayels innsettelsestale, publisert posthumt, heter det at: «Libanon er ikke et kristent land, men et land av libanesiske kristne og muslimer.»⁷⁷ Tilsynelatende inkluderende av en maronittisk militsleder, men *libanesiske* var stikkordet. Palestinerne skulle ut.⁷⁸

I en artikkel i Dagbladet 25. august 1982, skrevet av ingen ringere enn Bashir Gemayel selv, listet Libanons påtroppende president opp hovedpunktene i sitt program. Her skrev han blant annet:

De flere hundre tusen palestinere som blir igjen i Libanon, må underkaste seg og respektere den libanesiske regjeringens myndighet i Libanon. Det må finne sted en endring av

⁷³ Tveit. *De skyldige*. 337.

⁷⁴ Berg, Ole Roger. «Vi må aldri glemme Sabra og Shatila.» På Fagforbundets nettsider, 01.12.2016. Hentet 19.09.2017 fra http://www.fagforbundet.no/tema/solidaritetsprosjekter/?article_id=139609

⁷⁵ Power, Jane. «Review: Remembering Sabra and Shatila», i *Journal of Palestine Studies*, vol. 14, nr. 1, 1984. 148; Rogan. *Araberne*. 480; Waage. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. 239.

⁷⁶ Traboulsi. *A History of Modern Lebanon*. 222.

⁷⁷ Traboulsi. *A History of Modern Lebanon*. 222.

⁷⁸ Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 385; Leraand, Dag. «Bashir Gemayel». I Store norske leksikon, 03.09.2013. Hentet 19.09.2017 fra https://snl.no/Bashir_Gemayel; Traboulsi. *A History of Modern Lebanon*. 222.

forbindelsene mellom Libanon og palestinerne som gjenspeiler både det historiske forhold mellom de to folk og *den midlertidige karakter av det palestinske nærvær i Libanon*.⁷⁹

Massedrapene i Sabra og Shatila presenteres gjerne som Lebanese Forces' reaksjon på attentatet som drepte lederen deres, men den libanesiske historikeren Fawwaz Traboulsi omtaler det heller som «en posthum oppnåelse av Bashirs 'radikale løsning' på den palestinske tilstedeværelsen i Libanon, som han anså som et 'folk for mye' i regionen».⁸⁰

Da Gemayel hadde blitt valgt til president noen få uker tidligere, 23. august 1982, så Israel ut til å ha oppnådd sine mål: PLO var ute, Gemayel var inne. Men med falangistlederen død var situasjonen igjen ny, og Israel brøt straks avtalen om tilbaketrekning fra den nylig inngåtte våpenhvilen: «Israelske styrker rykket onsdag [15. september] inn i Vest-Beirut bare få timer etter at nyheten om drapet på den nyvalgte libanesiske president Bashir Gemayel ble gjort kjent», lød ingressen i Arbeiderbladet 16. september 1982. Israel uttalte at deres tilstedeværelse skulle sørge for orden og sikkerhet, de skulle forhindre et blodbad, «[m]en observatører i Jerusalem antydte at de såkalte haukene i den israelske regjering vil bruke drapet på Gemayel som et påskudd til å bli i Libanon på ubestemt tid», het det videre i avisen.⁸¹ Igjen rapporterte ambassaden i Beirut hjem om ødeleggelsene:

Med store vanskar og via mange krokvegar let det seg gjere å kome fram til Ghazasjukehuset. Fakhaniområdet er igjen døydd ut og over tusen menneske har tatt tilflukt i sjukehuset, i tillegg kjem over åtti pasientar, nye med alvorlege skotsår vert brakt inn. Mange av dei er berre born.⁸²

USAs utenriksminister, George Schultz, innrømmet senere at MNF-styrken hadde blitt trukket ut for tidlig. 20. september 1982 sendte president Reagan den internasjonale styrken tilbake til Libanon.⁸³

Selv om Norsk Folkehjelp var på plass i Libanon allerede før massakren, skulle hendelsene i Sabra og Shatila bli den virkelige starten på organisasjonen engasjement i landet. Massakren ble bredt dekket i norske medier, og legene som reiste ned på egne initiativ for å yte nødhjelp ble trukket frem i aviser og nyhetssendinger. Mediedekningen førte til sympati og pengestøtte fra både fagforeninger og enkeltpersoner, og Folkehjelpen skilte seg

⁷⁹ Gemayel, Bashir. «– Palestinernes nærvær i Libanon er midlertidig». I Dagbladet, 25.08.1982. Min kursivering.

⁸⁰ Traboulsi. *A History of Modern Lebanon*. 224. Det bør her nevnes at Traboulsi var visegeneralsekretær i Komunistenes aksjonsorganisasjon (CAOL) under borgerkrigen. Disse var allierte av Den libanesiske nasjonalbevegelsen (LNM) og kriget mot falangistene.

⁸¹ Arbeiderbladet. «Israel fyller tomrommet», 16.09.1982. Uten forfatter; Cleveland og Bunton. *A History of the Modern Middle East*. 385; Traboulsi. *A History of Modern Lebanon*. 224.

⁸² UD 76.8/67 bind 5: teleks fra ambassaden i Beirut til UD. «Situasjonen på Ghazasjukehuset», 17.09.1982.

⁸³ Traboulsi. *A History of Modern Lebanon*. 225.

fra de fleste andre større hjelpeorganisasjonene ved å drive hjelpearbeid som tydelig støttet palestinerne.⁸⁴

⁸⁴ Abdul-Hadi og Buvollen. *NPA in Lebanon 1982 – 2001*. 23-24.

6 UDs diskusjoner om Palestinakomiteen

I 1982 fikk Norsk Folkehjelp fikk drøye 4,6 millioner kroner i statlig støtte til sitt hjelpearbeid i Libanon. Palestinakomiteen fikk totalt 1,4 millioner kroner.⁸⁵ Men økonomisk støtte til Palestinakomiteen var ikke ukontroversielt i Utenriksdepartementet. Som en politiske solidaritetsorganisasjonen, som tydelig og uten blygsel tok parti med palestinerne, skilte komiteen seg fra de fleste andre norske hjelpeorganisasjonene. I motsetning til de store, anerkjente og nøytrale organisasjonene som Røde Kors og Redd Barna, kunne støtte til Palestinakomiteen bety bråk for Utenriksdepartementet. På begynnelsen av 1980-tallet var opinionen i Norge nemlig langt mer positivt innstilt til Israel enn i dag, mens palestinerne og PLO i større grad ble forbundet med væpnede aksjoner og terror. Det hjalp nok heller ikke at de unge ildsjelene i solidaritetsorganisasjonene for palestinerne stort sett befant seg langt ut på venstresiden. *Palestinafronten* løste dette ved å inngå samarbeid med anerkjente Norsk Folkehjelp, en organisasjon de fleste nordmenn kjente til og hadde et godt inntrykk av. Selv om heller ikke Norsk Folkehjelp utga seg for å være nøytral, i hvert fall ikke høsten 1982, var den store og velkjente arbeiderbevegelsen som Folkehjelpen var tilknyttet trolig langt mer spiselig for folk flest enn en gjeng «ræddiser» forbundet med AKP(ml).

UD var derfor først og fremst bekymret for reaksjonene støtte til Palestinakomiteen kunne få i Norge, mye mer enn eventuelle reaksjoner i Midtøsten. Den første gangen Palkom søkte Norad om støtte til sitt helsearbeid i Libanon, i 1981, førte det derfor til en lang diskusjon innad i UD om de prinsipielle og politiske spørsmålene ved dette, en diskusjon som gikk helt opp til utenriksminister Knut Frydenlund. Palkoms hovedsatsning var på dette tidspunkt en klinikk i Kfair, sørøst i Libanon. Hans Wilhelm Longva, UDs spesialrådgiver for Midtøsten, mente behandlingstilbudet her hadde enorm betydning for lokalbefolkningen, og skapte i tillegg en positiv holdning til de norske UNIFIL-soldatene i samme område.* Longva mente UD kunne unngå kontrovers rundt Palkom-støtte ved å la være å vurdere de politiske aspektene i det hele tatt. Så kunne heller Norad vurdere det faglige grunnlaget. Dersom dette

⁸⁵ UD 76.8/67 bind 6: UD til ambassaden i Beirut. «Norsk humanitær bistand til Libanon 1982, 26.11.1982; UD 76.8/67 bind 6: UD til Palkom: beskjed om bevilgning, 14.12.1982; UD 76.8/67 bind 6: UD til Norsk Folkehjelp: beskjed om bevilgning, 13.12.1982.

Regnestykke, Palkom: 700.000 (kgl. res. 25.06.1982) + 400.000 (kgl. res. 20.08.1982) + 300.000 (kgl. res. 13.12.1982) = 1.400.000 kr.

Regnestykke, Folkehjelpen: 120.000 (kgl. res. 11.06.1982, til Palfrent) + 2,3 mill. (kgl. res. 25.06.1982) + 2,2 mill. (kgl. res. 13.12.1982) = 4.620.000 kr.

* **Hans Wilhelm Longva** omtales både som rådgiver for spørsmål tilknyttet de arabiske områdene, bare spesialrådgiver, UDs regionalrådgiver for arabiske områder, osv. I denne oppgaven vil jeg bruke titlene «spesialrådgiver for Midtøsten» eller bare «Midtøsten-rådgiver».

var oppfylt, mente han at støtte skulle gis. UD's politiske avdeling var av en annen oppfatning: først politisk vurdering av UD, deretter faglig vurdering av Norad, mente Torbjørn Christiansen ved avdelingen. Det var etablert praksis. Selv om han var klar på at støtte til Palkom kunne skape politisk kontrovers, mente også Christiansen at det viktigste burde være hva som ble gjort, ikke hvem som gjorde det. Dersom departementet avsto en god søknad i et område som absolutt hadde behov for humanitær hjelp, kunne det også skape kontroverser. Et slags kompromiss ble derfor at UD stilte seg positive til Palkoms prosjekt på to betingelser: 1) Norad fant det faglig støtteverdig, og 2) libanesiske myndigheter måtte godta prosjektet. En presedens var skapt.⁸⁶

Da Palkom i juli 1982 søkte UD om 400 000 kroner for å finansiere sitt arbeid i Libanon anbefalte UD's katastrofeutvalg enstemmig at hele summen skulle imøtekommes.* Katastrofeutvalget mente at Palkoms legeteam utvilsomt gjorde en betydelig humanitær innsats under meget vanskelige forhold i Vest-Beirut.⁸⁷ Dette gjorde at også UD's nødhjelpsenhet anbefalte fullt ut å innvilge Palkoms søknad, da den ble «meget sterkt underbygget i Katastrofeutvalgets møte» og «[b]ehovet for midler til sykehuset i Vest-Beirut er skrikende».⁸⁸ Men dette var ikke ukontroversielt. Ut fra et håndskrevet notat fra byråsjefen for UD's FN-kontor, Knut Mørkved, virket ikke bevilgninger til Palestinakomiteen å ha vært spesielt populære hos verken ham eller utenriksminister Svenn Stray (H), som tok over etter Knut Frydenlund (Ap) ved regjeringsskiftet høsten 1981:

I forbindelse med spørsmålet om nye bevilgninger til Palestinakomiteens virksomhet i Libanon minnes for ordens skyld at utenriksministeren har tatt klart avstand fra den bevilgning til komiteens virksomhet som etter samtykke fra UD ble gitt på NORADs side anledning regj.skiftet. Umin rettet kritikk mot embetsverket for ikke å ha forelagt ham saken påny etter regj.skiftet.

I pol UN antar at umins betenkeligheter fortsatt gjør seg gjeldende m.h.t. fortsatt regulær bistand til AKP-ML-komiteens politiske virksomhet i Libanon.

I lys av at krigshandlingene fortsatt er mer enn en realitet, antas imidlertid at nye bevilgninger til helseteamets virksomhet i Beirut p.t. vil være akseptable utifra rent humanitære betraktninger, men det vil vel være grundig – i lys av vår tradisjonelt sterkt restriktive holdning til bevilgninger til politiske komiteer (jfr. Afghanistankomiteen) at

⁸⁶ Pettersen. *Nødhjelp by proxy*. 56-59.

* **Katastrofeutvalget** var et rådgivende organ for Utenriksdepartementet når det gjaldt humanitær hjelp, herunder finansiell støtte fra staten, i krise- og katastrofesituasjoner i utlandet. Niels Lauritz Dahl var leder for katastrofeutvalget i hele perioden denne oppgaven dekker. (Norsk senter for forskningsdata: Forvaltningsdatabasen. «Katastrofeutvalget», hentet 07.11.2017 fra www.nsd.uib.no/polsys/data/forvaltning/utvalg/1003000)

⁸⁷ UD 76.8/67 bind 4: Palestinakomiteen til UD, søknad om støtte, 19.09.1982; UD 76.8/67 bind 4: internt notat UD. «Nødhjelp til Libanon. Palestinakomiteen.», 09.08.1982.

⁸⁸ UD 76.8/67 bind 5: internt notat UD. «Nye utbetalinger til nødhjelpsarbeidet i Libanon», 02.02.1982.

saken klareres på høyeste politiske plan og at vi av h.t. presedensvirkninger er meget tilbakeholdne for fremtiden.⁸⁹

Utenriksminister Svenn Stray skepsis til Palestinakomiteen kom trolig av hans heller anstrengte forhold til PLO og til gjengjeld store sympati for Israel. Han mente at palestinerne var i en ulykkelig situasjon, men at de «imidlertid i stor grad kan takke seg selv for dette. De har hatt en urealistisk holdning til spørsmålet om løsning av egne problemer. Dette har ført til at deres situasjon er blitt stadig vanskeligere.»⁹⁰ Han mente også at PLO hadde opptrådt uklokt i Libanon: «Organisasjonen hadde gjennom sin opptreden gjort seg til fiender av store grupper av den libanesiske befolkning, både kristne og muslimer.»⁹¹

Nødhjelpskoordinator Dahl skrev at nødhjelpsenheten var innforstått med at bidrag til politiske organisasjoners humanitære virksomhet burde begrenses til situasjoner «hvor de humanitære hensyn er overveldende og hvor vedkommende organisasjon har spesielle muligheter for å gjøre en nødhjelpsinnsetning». Deretter stilte han noen retoriske spørsmål om Palestinakomiteen: «Er situasjonen i Libanon nå så normalisert at det ikke lenger skal gis unntak for støtte til Palestinakomiteen? [...] Foreligger det en faktisk nødssituasjon, særlig for palestinerne i Libanon, som det er vår plikt å søke og møte med nødhjelpsmidler?»⁹² Midtøsten-rådgiver Longva var derimot fullstendig uenig i antydningen om at palestinerne i Libanon ikke var i en «faktisk nødssituasjon»:

Dersom 70 000 mennesker hadde levd under tilsvarende forhold [som i de palestinske leirene i Vest-Beirut], det være seg i Kampuchea [Kambodsja], i Somalia eller andre steder, ville utvilsomt storstilte internasjonale hjelpeaksjoner for lengst vært i gang. I Beirut og Libanon er dette ikke tilfellet.⁹³

Longva forsvarte offentlig støtte til Palkom i tydelige ordelag. Han mente den akutte situasjonen i Libanon høsten 1982, hvor hjelpearbeidet gjennom UNRWA og Den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC) ikke hadde kommet i gang, gjorde det helt avgjørende at driften ved Gaza- og Akka-sykehusene, hvor Palestinakomiteen jobbet, kunne

⁸⁹ UD 76.8/67 bind 5: internt notat UD: håndskrevet notat av Knut Mørkved, byråsjef for FN-kontoret ved politisk avdeling i UD. Mørkved var på dette tidspunktet også varamedlem i Katastrofeutvalget. Understreket som i teksten, 02.08.1982.

⁹⁰ UD 76.8/67 bind 6: internt notat UD: «Utenriksminister Strays møte 11. november 1982 med representanter for Palestinakomiteen.», 15.11.1982. I tillegg til Stray deltok Linstad og Fosse fra Palkom og Longva fra UD.

⁹¹ UD 76.8/67 bind 6: internt notat UD: «Utenriksminister Strays møte 11. november 1982 med representanter for Palestinakomiteen.», 15.11.1982. I tillegg til Stray deltok Linstad og Fosse fra Palkom og Longva fra UD.

⁹² UD 76.8/67 bind 6: internt notat UD: «Hjelpearbeidet i Libanon. Støtte til Palestinakomiteen.», skrevet av Niels L. Dahl, 22.11.1982.

⁹³ UD 76.8/67 bind 6: internt notat UD. «Nødhjelp til Libanon. Spørsmålet om fortsatt formidling gjennom Palestina-komiteen.», skrevet av H.W. Longva, 22.11.1982.

fortsette. «Her er i øyeblikket den bistand Utenriksdepartementet gir både til Norsk Folkehjelp og til Palestinakomiteen av avgjørende betydning.»⁹⁴

Palestinakomiteen virker å ha hatt en venn i Hans Wilhelm Longva. Politisk avdeling og utenriksminister Stray fremsto derimot langt mer skeptiske. Dette kan komme av at Longva, som Midtøsten-rådgiver, hadde bedre kjennskap til palestinerne situasjon, og dermed mer sympati med deres sak, enn Stray og UD's politiske avdeling. Dessuten kan han ha vært mindre opptatt av politiske overbevisninger som ikke direkte hadde så mye med situasjonen i Libanon å gjøre. Sympatien med Israel dominerte fortsatt i Høyre, og PLO var per definisjon israels fiende nummer én. I tillegg så nok politisk avdeling og Høyre-minister Stray i større grad enn Longva idealistene i Palkom som radikale «ml-ere». Komiteen var på 1970- og 80-tallet en av organisasjonene som ble overvåket av Politiets overvåkningstjeneste (POT). Diskusjonene i departementet kan tyde på at situasjonen med politiske solidaritetsorganisasjoner som ønsket offentlig støtte til hjelpearbeid, fortsatt var såpass ny at UD måtte prøve seg litt frem. Situasjonen ble trolig ytterligere komplisert av at holdningene til palestinerne sak var i endring i Norge og Vesten, i pro-palestinsk retning.

En hemmelig agent i Palestinakomiteen

I et møte med norsk UD i juli 1982, oppga Erik Fosse – kanskje litt overraskende – at Palkom hadde hatt et konstruktivt møte med den israelske ambassaden i Oslo. Der hadde medlemmer av komiteen møtt ambassaderåd Eitan Marglait, og temaet var en eventuell gjenåpning av Palestinakomiteens klinikk i Burj al-Shemali ved Tyr. Den israelske ambassaden lovet å legge frem spørsmålet for sine myndigheter. Fosse understreket overfor UD at Palestinakomiteen hadde blitt tatt vennlig og korrekt imot på den israelske ambassaden.⁹⁵

For Palestinakomiteen var det trolig viktig å opprettholde kontakt med parten som på dette tidspunktet faktisk hadde militær kontroll over området de ønsket å operere i, selv om organisasjonen var uenig med Israel om det meste. Overfor UD argumenterte Palkom ved flere anledninger for at de forholdt seg til palestinerne i et område heller enn libaneserne, fordi området var under palestinsk militær og politisk kontroll, og libanesiske myndigheter derfor ikke hadde mye de skulle ha sagt.* At Palestinakomiteen derfor tok kontakt med israelske myndigheter for å få lov til å jobbe i et israelskkontrollert område, må sies å være

⁹⁴ UD 76.8/67 bind 6: internt notat UD. «Nødhjelp til Libanon. Spørsmålet om fortsatt formidling gjennom Palestina-komiteen.», skrevet av H.W. Longva, 22.11.1982.

⁹⁵ UD 76.8/67 bind 5: internt notat UD: «Libanon. Møte med et av Palestinakomiteens helseteam.», 26.07.1982.

* Se også underkapittel om Palkoms arbeid ved Tripoli.

overraskende konsekvent, og må sies å styrke deres argumentasjon overfor Utenriksdepartementet. Det kan også tenkes at møtet på den israelske ambassaden delvis var rettet mot norsk UD, for å vise UD at Palkom ikke bare var den radikale og partiske gjengen deler av departementet mistenkte dem for å være, men faktisk først og fremst gjorde det de kunne for å nå frem til dem de skulle hjelpe. Møtet på ambassaden kan selvsagt også ha blitt sett som en knapt frivillig siste utvei, en absolutt eneste mulighet til å fortsette arbeidet i Sør-Libanon.

Det kan kanskje tenkes at også den israelske ambassaden vurderte det som fordelaktig å vise at den gikk i dialog med meningsmotstandere, men oppfatningen i norsk UD må antas å ha vært langt mindre viktig for israelerne enn Palestinakomiteen, som jo var avhengig av bevilgninger og samarbeid med UD. Trolig så den israelske ambassadens møtet med Palkom som en mulighet til å innhente informasjon om organisasjonens aktiviteter i Libanon. Men ifølge Odd Karsten Tveit skal israelerne ha hatt mer kontroll over Palkoms gjøren og laden enn komiteen selv var klar over. Tveit skriver i boken *Krig og diplomati* (2005) at Israel hadde en spion i organisasjonens rekker. Karin Linstad, kona til daværende Palkom-leder Trond Linstad, skal ha meldt seg til tjeneste for den israelske etterretningstjenesten Mossad allerede våren 1981. Hun skal ha blitt gitt dekknavnet «Max» og blitt tatt til både Belgia og Israel for avhør. Ifølge Tveit skal israelerne ha vært mest interesserte i hva hun visste om PLO og palestinerne i Libanon, men også ha mottatt informasjon om AKP(ml), Palestinakomiteen og Palestinafronten i Norge, som de ga videre til Politiets overvåkningstjeneste (POT). Under Den kalde krigen var overvåkning av det radikale venstresidemiljøet Palkom og Palfront tilhørte høyt prioritert av POT, og Trond Linstad var Palkoms leder, så politiinspektør Iver Frigaard var trolig godt fornøyd med informasjonen han fikk.* «Max» skal ha fortalt Mossad at Trond Linstad foretrakk å utføre aktivitetene sine utendørs av frykt for overvåkning. Lite visste han at kona muligens var den han burde bekymret seg mest for.⁹⁶

Da Tveits bok kom ut i 2005, forsvarte Karin Linstad at hun hadde vært dobbeltagent for «den andre siden» og at hun ville gjort det samme igjen. Ifølge henne skal initiativet til å bli Mossad-agent ha kommet fra palestinsk side, men hun ønsket ikke å navngi gruppen hun

* **Trond Ali Linstad** sa i 2005 at politiinspektør Iver Frigaard skal ha forsøkt å verve ham som informant i 1988. Kilde: Ny Tid. «Føler seg medskyldig», 12.10.2005. Hentet 23.10.2017 fra https://www.nytid.no/foler_seg_medskyldig/

⁹⁶ Tveit. *Krig og diplomati*. 60-65.

jobbet for. Ektemannen skal ikke ha visst noe om konas Mossad-aktiviteter, men sier selv at han hadde gitt henne grønt lys til å være agent for den pro-palestinske siden.⁹⁷

⁹⁷ Berthelsen, Ole. «Dobbelt-agent angrer ikke», i Nettavisen 06.10.2005. Hentet 23.10.2017 fra www.nettavisen.no/nyheter/utenrik/dobbelt-agent-angrer-ikke/469289.html; Ny Tid. «Føler seg medskyldig», 12.10.2005. Hentet 23.10.2017 fra https://www.nytid.no/foles_seg_medskyldig/; Thomassen, Carsten. «– Jeg var dobbeltagent», i Dagbladet 06.10.2005. Hentet 10.10.2017 fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/jeg-var-dobbeltagent/66140305>

7 Økende samarbeid

Allerede i 1982 samarbeidet, som tidligere nevnt, både Norsk Folkehjelp/Palestinafronten og Palestinakomiteen med Palestinsk Røde Halvmåne om helsearbeid i og ved de palestinske flyktningleirene i Libanon. Begge organisasjonene sendte små team på tre til syv personer som jobbet på sykehus og klinikker drevet av PRCS. Gjennom Palestinsk Røde Halvmåne var det også noe koordinering/samarbeid med ICRC. I tillegg til PRCS, hadde også ICRC og Middle East Concil of Churches i kortere perioder av 1982 det formelle ansvaret for Akka- og Gaza-sykehusene, som Palkom og Folkehjelpen jobbet på. Norsk Folkehjelp samarbeidet også med sin søsterorganisasjon Østerriksk Folkehjelp om driften av Gaza-sykehuset i Beirut. Folkehjelpen skrev i sin stedsrapport til UD at de i 1982 også samarbeidet med sine søsterorganisasjoner i Danmark og Belgia. Organisasjonen oppga til UD at den også samarbeidet med den libanesiske humanitære organisasjonen Amel og britiske Oxfam. I tillegg drev Folkehjelpen et skoleringscenter yrkesopplæring for palestinsk ungdom sammen med YMCA (KFUM). Etter at Palestinakomiteen ble kastet ut av de palestinske leirene i Beirut mot slutten av 1982, skal Folkehjelpen ha vært mer eller mindre alene om å drive humanitært arbeid i Sabra/Shatila-området, hvor de i samarbeid med YMCA drev Shatila-senteret, med egen rehabiliteringsklinikk for krigsskadde. I samarbeid med et libanesisk firma drev de renovasjonsarbeid én gang i uken, og i samarbeid med Den palestinske kvinneunionen drev de syopplæring og barnehager.⁹⁸

Palestinakomiteen må utvide samarbeidet

En viss kontakt mellom Palkom og libanesiske myndigheter kan leses ut av UD's dokumenter, men omfanget av dette virker å ha vært uklart, også i Utenriksdepartementet. Ambassaden i Beirut kommenterte i 1982 at Palestinakomiteen var så «opphengt» i Palestinsk Røde Halvmåne at det kunne hindre arbeidet deres dersom libanesiske myndigheter skulle bestemme seg for å stoppe PRCS' virksomhet. Samme høst skrev Midtøsten-rådgiver Longva derimot at Palkoms virke skjedde i full forståelse med libanesiske myndigheter og at

⁹⁸ UD 76.8/67 bind 4: Norsk Folkehjelp til UD. «Søknad om kr. 2.000.000,- til hjelpetiltak overfor den krigsrammede befolkning i Libanon.», 18.06.1982; UD 76.8/67 bind 4: internt notat UD. «Humanitær nødhjelp til krigsrammede Libanon.», 14.06.1982; UD 76.8/67 bind 5: internt notat UD: «Libanon. Møte med et av Palestinakomiteens helseteam.» – vedlegg om koordinering med PRCS og ICRC, 26.07.1982; UD 76.8/67 bind 6: internt notat UD. «Nødhjelp til Libanon. Spørsmålet om fortsatt formidling gjennom Palestina-komiteen.», skrevet av H.W. Longva, 22.11.1982; UD 76.8/67 bind 8: Norsk Folkehjelp til UD: «Norsk Folkehjelps engasjement i Libanon, søknad om støtte for nødhjelpsaktiviteter i 1984.», 16.01.1984.

komiteens personell hadde libanesisk innreisevisum og arbeidstillatelse. «Er det på det rene?» har en annen, mer skeptisk, UD-ansatt kommentert i margen.⁹⁹ Det var det ikke nødvendigvis. Året etter, i september 1983, sendte ambassaden i Beirut en irritert melding hjem om at helsearbeidere fra komiteen befant seg i Tripoli uten gyldige libanesiske papirer. Palkom hadde argumentert med at så lenge de jobbet på palestinsk kontrollerte områder, forholdt de seg til lokale palestinske myndigheter. Logikken virket å være at den som hadde militær kontroll over et område, måtte anses som riktig myndighet. Ifølge ambassaden i Beirut var Palkom av den oppfatning at det trøblete forholdet mellom libanesiske myndigheter og PLO gjorde det svært vanskelig å hjelpe palestinske flyktninger med myndighetenes velsignelse. Ambassaden var ikke enig og viste til at Folkehjelpens arbeid i for palestinerne Sabra og Shatila skjedde med myndighetenes fulle samtykke.¹⁰⁰

Mange libanesere hadde et svært anstrengt forhold til den palestinske tilstedeværelsen i Libanon, særlig i den kristne delen av befolkningen. Frem til borgerkrigen hadde maronittenes fordelaktige posisjon i samfunnet og skjøre maktfordeling vært basert på at de utgjorde den største befolkningsgruppen, igjen basert på en omdiskutert folketelling fra 1932.* De hovedsakelig sunnimuslimske palestinerne var med på å velte den demografiske balansen. Det startet med over 100 000 palestinske flyktninger som følge av krigen mellom Israel og nabostatene i 1948, og Libanons påfølgende våpenhvile med Israel i 1949. Den sa ingenting om flyktningene skulle få reise tilbake, noe som gjorde at palestinerne måtte skaffe seg et livsgrunnlag i Libanon. Men Libanon begrenset bevegelsesfriheten deres, og nektet dem både statsborgerskap, normal arbeidstillatelse og skolegang på libanesiske skoler. Palestinerne ble dermed lavtlønnede arbeidere og annenrangs borgere i Libanon. Fra 1950 til borgerkrigens start økte antallet palestinske flyktninger offisielt fra 127.600 til 197.000, men det reelle antallet var nærmere 350.000. De var bosatt i flyktningleirer på landsbygda eller i de større byene.¹⁰¹

Etter at PLO hadde blitt kastet ut av Jordan i 1970 og flyttet hovedkvarteret til Libanon, ble de tidligere politisk passive palestinerne stadig mer militariserte og politisk radikalisererte. De utfordret den libanesiske regjeringens suverenitet, noe som fikk deler av Libanons befolkning til å beskyldte dem for å utgjøre en «stat i staten». Det var derfor mange

⁹⁹ UD 76.8/67 bind 6: internt notat UD. «Nødhjelp til Libanon. Spørsmålet om fortsatt formidling gjennom Palestina-komiteen.», skrevet av H.W. Longva, 22.11.1982. Håndskrevet kommentar i margen, ikke signert.

¹⁰⁰ UD 76.8/67 bind 6: fra ambassaden i Beirut til UD: «Palestinakomiteens feltsykehus brakt til Gaza-sykehuset.», 20.12.1982; UD 76.8/67 bind 7: ambassaden i Beirut til UD: «Norske statsborgere i Tripoli-området», 21.09.1983. Les mer i underkapitlet om Palkoms arbeid i Tripoli-området.

* Les mer om folketellingen i bakgrunnskapitlet.

¹⁰¹ Pettersen. *Nødhjelp by proxy*. 14-15; Rogan. *Araberne*. 438.

kristne libanesere som ene og alene ga palestinerne skylden for borgerkrigen. Camille Chamoun, Libanons president fra 1952 til 1958 og fortsatt en innflytelsesrik maronittisk leder under borgerkrigen, hevdet at det aldri var noen borgerkrig, men en krig mellom libanesere og palestinere, som muslimske libanesere utnyttet i et forsøk på å gripe makten i landet. Dette er selvsagt en grov forenkling og et selvrettferdig syn, splittelsen mellom libaneserne stakk mye dypere enn palestinsk tilstedeværelse. Men det hjalp ikke Palestinakomiteen og oppfattelsen blant kristne libanesiske myndigheter av deres samarbeid med palestinerne og PRCS.¹⁰²

Norwac blir til

Høsten 1982 begynte libanesiske myndigheter å irritere seg stadig mer over at de utenlandske hjelpeorganisasjonene i landet – i deres øyne – gjennomgående var mer opptatt av å hjelpe palestinere enn libanesere. Borgerkrigen gikk jo hardt utover libaneserne også. Myndighetene mistenkte at en rekke av de utenlandske helsearbeiderne – ikke minst mange av de skandinaviske – blandet humanitært og politisk arbeid. Derfor var de nå innstilt på å få full oversikt og kontroll over det frivillige utenlandske helse- og sosialarbeidet i områdene myndighetene hadde jurisdiksjon over. Helse- og sosialminister Adnan Mroué gjorde det klart at han heretter forlangte at organisasjonene registrerte seg hos myndighetene, slik at departementet hadde oversikt over hva slags virksomhet som ble drevet og at denne var i samsvar med regjeringens politiske retningslinjer.* Libanesiske myndigheter var heller ikke spesielt positive til PRCS' virksomhet, da organisasjonen ble betraktet som PLOs forlengede arm. I Beirut var PRCS' arbeid i årsskiftet 1982–1983 i praksis begrenset til å betale lønningen til personalet som arbeidet på sykehusene deres, som myndighetene for øvrig foretrakk at var libanesere. Dette førte til at Palkom trakk sine medarbeidere ut av Akka- og Gaza-sykehusene.¹⁰³

Erik Fosse skriver i boken sin at Palkom utover høsten 1982 fikk stadig mer problemer med å slippe inn i Libanon. Det libanesiske konsulatet i Oslo mistet rettighetene til å utstede visum, ambassaden i Stockholm ble underlagt strengere restriksjoner, og Palkom fikk beskjed om at kun de som samarbeidet med en libanesisk organisasjon fikk sende helsearbeidere til Libanon. Dessuten hadde de libanesiske myndighetene stemplet

¹⁰² Pettersen. *Nødhjelp by proxy*. 15-17; Rogan. *Araberne*. 439.

* **Adnan Mroué** omtales i UD-dokumentene både som helseminister; helse- og sosialminister; og helse-, sosial-, og arbeidsminister. Jeg velger å omtale ham som helse- og sosialminister.

¹⁰³ UD 76.8/67 bind 7: ambassaden i Beirut til UD: «Norsk hjelpekomité/Palestinakomiteén», 02.05.1983.

Palestinakomiteen som en politisk organisasjon som ikke lenger var velkommen. Palestinakomiteens løsning ble å opprette en helt ny humanitær organisasjon. I januar 1983 presenterte Fosse planen for Midtøsten-rådgiver Longva, som skal ha gitt full støtte til opprettelsen av en ny organisasjon med lavere politisk profil, og som dermed kunne jobbe friere i Libanon. Han skal også ha forsikret Fosse om at UD ville samarbeide med en slik organisasjon. Samme måned ble denne nye humanitære organisasjonen opprettet, med et engelsk og mest mulig nøytralt navn: Norwegian Aid Committee, forkortet Norwac. Hovedkontoret ble lagt til Fosses hus på Sagene i Oslo, og logoen ble et reinsdyr, fordi lege Mads Gilbert hadde vært på et møte om hjertemedisin i Tromsø: Logo for møtet hadde vært Tromsøs byvåpen – et stilisert reinsdyr – med et inntegnet hjerte. Gilbert hadde fått trykket opp visittkort og brevhoder med møtets emblem. Nå var emblemet også Norwacs nye logo.¹⁰⁴

21. mars 1983 skrev Erik Fosse til UD at den nystartede organisasjonen Norwac overtatt prosjektene til Palkom i Beirut og Sør-Libanon. Selv om Norwac hadde overtatt kontaktene til Palestinakomiteen, ville organisasjonen – i motsetning til Palkom – ikke engasjere seg i de interne politiske spørsmålene i Libanon, skrev Fosse. I Norwacs vedtekter het det at organisasjonens helsearbeid, om mulig, skulle integreres i det allerede eksisterende lokale helsevesenet. Norwac skulle knytte kontakter med lokale organisasjoner og myndigheter for formidling av hjelp og vurderinger av behov, og det skulle legges vekt på samarbeid med andre norske organisasjoner i området. Dessuten skulle Norwac være politisk og religiøst nøytral. Samarbeidspartnere i felten skulle kun velges ut fra praktiske og humanitære grunner. Det viktigste var at hjelpen kom frem.¹⁰⁵

Norwac ble opprettet helt og fullt av praktiske hensyn, og besto fortsatt av de samme som drev helsearbeid i Libanon for Palestinakomiteen. Norwac og Palkom omtales derfor i denne oppgaven som samme organisasjon, selv om Palestinakomiteen hjemme i Norge drev med mer enn nødhjelp og helseteam. Navneendringen førte til en del forvirring i UD, som ikke ble mindre av at organisasjonen fortsatte å bruke navnet Palestinakomiteen da den arbeidet i palestinsk kontrollerte områder, for eksempel leirene i Tripoli. Men for alle praktiske hensyn er Norwac og Palkom i denne oppgaven altså det samme. De omtalte seg som Norwac dersom de måtte forholde seg til libanesiske myndigheter, og som Palestinakomiteen dersom de slapp.

¹⁰⁴ Fosse. *Med livet i hendene*. 102-104 og 106. Norwacs logo er fortsatt et reinsdyr og et hjerte, men er nå tegnet om så det ikke er for likt Tromsøs byvåpen.

¹⁰⁵ UD 76.8/67 bind 7: internt notat UD: «NORWAC/Besøk i Beirut», 11.04.1983. Vedlegg: søknad fra Norwac og den nye organisasjonens vedtekter.

Internt var deler av UD ikke spesielt optimistiske på Norwacs vegne. Nødhjelpskoordinator Dahl viste til en telefonsamtale med chargé d'affaires Flakstad, som skal ha hatt liten tro på organisasjonens videre arbeidsmuligheter i Libanon, uavhengig av hvilket navn den brukte.¹⁰⁶

Selv med nytt navn og nøytral profil trengte Norwac likevel lokale samarbeidspartnere. Fra tidligere hadde Palestinakomiteen kontakt med Secours populaire, en sunnimuslimsk hjelpeorganisasjon som sympatiserte med kommunistpartiet. Men kommunistpartiet sto ikke sterkt nok i Libanon til å påvirke visummyndighetene. Norwac måtte lete videre. Dette arbeidet ble gjort med UD's viten og vilje, og koordinator Sissel Skipperud samarbeidet med chargé d'affaires Flakstad om å bygge opp kontakten med andre organisasjoner i landet, på tross av sistnevntes skepsis til prosjektet.¹⁰⁷

Sykepleier Kirsti Owe, jordmor Synne Holan og lege Mads Gilbert var de første som reiste til Libanon for Norwac i stedet for Palestinakomiteen. Siden Norwac fortsatt ikke hadde de nødvendige libanesiske samarbeidspartnerne ble visumene deres skaffet via en palestinsk kontakt i England som hadde en bekjent på Libanons britiske ambassade. Ferdigstemplede pass ble plukket opp på en nattklubb i London. Vel fremme i Libanon reiste de rundt for å finne samarbeidspartnere til nye Norwac-prosjekter. Mads Gilbert kontaktet myndighetene om mulighetene for humanitær hjelpevirksomhet. Ifølge UD's nødhjelpskoordinator Dahl var det den libanesiske speiderbevegelsen som ba Norwac om å gjøre dette. Etter råd fra helse- og sosialminister Adnan Mroué ønsket Norwac å opprette et helsesenter i den sjiadominerte Beirut-forstaden Leilaki.¹⁰⁸

I Libanon ble Kirsti Owe og Synne Holan ble kjent med søskenparet Mona og Mustafa Saad, som kom fra en av de mektigste familiene i Saida. Faren deres, Marouf Saad, regnes av enkelte historikere som den libanesiske borgerkrigens aller første offer, da han ble skutt og drept 26. februar 1975. Marouf Saad var erklært kommunist og Nasser-tilhenger. Han ble skutt av militæret da han ledet en demonstrasjonen fiskerne i Saida holdt mot at et selskap eid av tidligere nevnte Camille Chamouns skulle få monopol på fiskehandelen i byen. Hendelsen regnes som en av de utløsende årsakene til borgerkrigen. Barna Mona og Mustafa styrte en organisasjon i farens navn, Marouf Saad Foundation, som drev skoler og klinikker for fattige libanesere og palestinere. En av klinikkene lå rett ved flyktningleiren Ain al-

¹⁰⁶ UD 76.8/67 bind 7: internt notat UD: «NORWAC/Besøk i Beirut», 11.04.1983.

¹⁰⁷ Fosse. *Med livet i hendene*. 103 og 105.

¹⁰⁸ Fosse. *Med livet i hendene*. 104-105; UD 76.8/67 bind 7: internt notat UD: «NORWAC/Besøk i Beirut», 11.04.1983; UD 76.8/67 bind 7: ambassaden i Beirut til UD: «Norsk hjelpekomité/Palestinakomiteén», 02.05.1983. Det er ingen dokumenter som tyder på at Norwacs helsesenter i Leilaki ble noe av. Dette kan selvsagt ha med arrestasjonen og utvisningen av Sissel Skipperud å gjøre.

Hilweh. Her ble Kirsti Owe sykepleier, mens Synne Holan ble helsesøster på organisasjonens skole i Saidas gamleby.¹⁰⁹

Samtidig som den libanesiske regjeringen var motvillig til Norwac og andre organisasjoner den anså som pro-palestinske, var den fullt klar over at behovet for humanitær hjelp, og behovet for assistanse i gjenoppbyggingen etter krigen var stort. Regjeringen var derfor svært interessert i europeisk hjelp til gjenreising i Libanon. Det norske konsultentselskapet Norplan var involvert, og forhandlet med myndighetene om å bygge helseklinikker. Erik Fosse tok derfor kontakt med Norplan og fikk skrevet under en samarbeidsavtale mellom dem og Norwac.¹¹⁰

Norwacs arbeid så ut til å ha fått en god start. Men organisasjonen skulle snart få lære at et navneskifte ikke var nok til å lure myndighetene i Libanon.

Utvisningen av Sissel Skipperud

30. mars 1983 var det på papiret ingen utenlandske helsearbeidere på Akka- og Gaza-sykehusene i og ved Shatila-leiren i Beirut, etter at libanesiske styresmakter la ned forbud mot at utlendinger jobbet på andre sykehus enn de som drev opplæring (på tidspunktet var kun to sykehus godkjente til opplæringsformål: Det amerikanske universitetssykehuset og det kristne universitetssykehuset St. Joseph i Øst-Beirut). For store deler av myndighetsapparatet var ikke PLO og palestinerne bare en motstander i borgerkrigen, mange libanesiske borgere – særlig de kristne – mente også at palestinerne var skyld i at borgerkrigen startet. Myndeighetene så derfor også på helsearbeidere som jobbet for og med palestinerne som allierte av deres motstander i borgerkrigen. Derfor skulle de ut. Ambassaden i Beirut skrev hjem at utlendingene som hadde jobbet for PRCS ikke ville få fornyet passet mer enn én gang. En kanadisk og en irsk helsearbeider hadde blitt arrestert. Et italiensk helseteam på 14 personer, som hadde jobbet på Akka-sykehuset, var blitt kastet ut av Libanon, til tross for kraftig intervensjon fra den italienske ambassaden. Norges ambassade påpekte her at italienerne deltok i MNF, og bure hatt en del godvilje. Underforstått: Andre ambassader ville i hvert fall ikke ha mulighet til å påvirke myndighetene i slike spørsmål.¹¹¹

Bare én måned etter advarselen fra ambassaden i Beirut, ble temaet brått aktuelt. Ved midnatt mellom 2. og 3. mai 1983 fikk chargé d'affaires Flakstad en telefon om at en norsk

¹⁰⁹ Fosse. *Med livet i hendene*. 104-105; Traboussi. *A History of Modern Lebanon*. 188.

¹¹⁰ Fosse. *Med livet i hendene*. 105.

¹¹¹ UD 76.8/67 bind 7: teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Situasjonen for utanlandske helsearbeidarar i Beirut.», 30.03.1983.

statsborger var arrestert av sikkerhetstjenesten i Libanon, Sûreté Générale. Sissel Skipperud, Norwacs koordinator i landet, var pågrepet på Mayfair hotell i Beirut, hvor hun bodde. Skipperud hadde fått en telefonhenvendelse med spørsmål om hun hadde hatt kontakt med Norwacs leder, Mads Gilbert. Da hun svarte bekreftende på dette, ble hun pågrepet. Flakstad dro rett til hotellet, hvor han møtte den østerrikske ambassadøren. Også en av deres statsborgere, legen Thomas Meizl, var arrestert. Doktor Meizl jobbet på klinikken Norsk Folkehjelp drev i Shatila, men var lønnet av Østerrikes regjering, og hadde således ingen organisatorisk tilknytning til Folkehjelpen.¹¹²

Morgenen etter dro Flakstad til Sûreté Générale, hvor han straks fikk øye på Skipperud, Meizl og andre pågrepne i et rom hvor døren sto åpen. Skipperud fortalte at hun hittil ikke hadde blitt avhørt, og heller ikke hadde lidd noen nød, bortsett fra å sove på en stol natten igjennom. Sammen med den østerrikske ambassadesekretæren brukte Flakstad dagen til å forsøke å krangle til seg opplysninger og begrunnelse for pågripelsene, men uten hell. Tidlig på ettermiddagen fikk han beskjed om at Skipperud og Meizl var ført til avhør på et sted «noen kilometer unna», men ble nektet tillatelse til å dra dit. Siden sikkerhetstjenestens generaldirektør Zahi Bustani ikke var å oppdrive, protesterte Flakstad til innenriksdepartementet. Men til tross for kraftige protester både til departementet og sikkerhetstjenesten, fikk han verken adgang til forhørene eller opplysninger om bakgrunnen for arrestasjonene. Han fikk heller ikke kontakt med libanesisk UD, muligens fordi de hadde rykte på seg for å forlate kontoret innen klokken ett. Østerrikerne tok kontakt med president Amin Gemayels regjering, men heller ikke dette ga resultater.¹¹³

Det nærmeste Flakstad kom en begrunnelse for pågripelsene, var sikkerhetstjenestens nestkommanderende, som sa han ikke kjente til saken, men regnet med at det var «viktige grunner», og det for eksempel kunne ha å gjøre med «den omgang og de kontakter de hadde». Flakstad antok at det her ble siktet til palestinere eller personer mistenkt for å tilhøre eller ha kontakt med PLO. Klokken syv fikk Flakstad beskjed om at Skipperud og Meizl var på flyplassen, hvor de ville bli sendt ut av landet – trolig til Amman – om cirka ett kvarter, så Flakstad dro straks til flyplassen. Der hadde siste fly gått, men han fant verken Skipperud eller Meizl i noen av passasjerlistene. En bekjent av Flakstad i den militære

¹¹² UD 25.11/19 – O: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Norsk statsborger Sissel Skipperud anholdt av den libanesiske sikkerhetstjeneste», 04.05.1983.

¹¹³ UD 25.11/19 – O: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Norsk statsborger Sissel Skipperud anholdt av den libanesiske sikkerhetstjeneste», 04.05.1983.

sikkerhetstjenesten på flyplassen mente derfor at de to trolig ikke ville sendes ut av landet før neste dag.¹¹⁴

Dagen etter, 4. mai, fikk ambassaden vite, via SAS-kontoret i Beirut, at Skipperud likevel skal ha blitt sendt til Jordan kvelden før. Generalkonsulatet i Amman bekreftet samme dag at Skipperud hadde kommet til Amman kvelden før, sammen med ti andre personer som også var utvist. Hun hadde tilbrakt natten på den østerrikske ambassaden og ville reise til Oslo med det neste SAS-flyet fra Amman. Ifølge generalkonsulatet hadde ikke Skipperud fått noen nærmere forklaring på arrestasjonen og utvisningen, men antok selv at dette var en del av en større kampanje for å få visse grupper utlendinger ut av landet. Fra libanesisk UD fikk ambassaden i Beirut beskjed om at utvisningen var tatt opp med Sûreté Générale, og ble forsikret om at saken ikke var rettet mot noe land spesielt. Ambassaden svarte at det var beklagelig at man ikke hadde fått oppgitt noen grunn for utvisningen.¹¹⁵

I Oslo virket UD oppbrakt over Skipperud-saken, noe som kom tydelig frem i et internt notat forfattet av Midtøsten-rådgiver Hans Wilhelm Longva:

Fra norsk side ser vi meget alvorlig både på anholdelsen av Skipperud og på de hindre som er lagt i veien for ambassaden i Beirut for å bli satt i forbindelse med den norske statsborger. Norske myndigheter har ingen grunn til å tro at Skipperud har vært involvert i virksomhet som kan gi saklig grunn til anholdelsen. Hun hadde lovlig libanesisk visum. Saken vil fra norsk side bli fulgt opp overfor libanesiske myndigheter.¹¹⁶

Ambassaden i Beirut ble bedt om å overlevere en note på engelsk fra Utenriksdepartementet til libanesisk UD. I den ble det uttrykt sterkt misnøye med at Flakstad, på tross av gjentatte forsøk, verken hadde fått oppgitt årsak for pågripelsen eller fått assistere Skipperud. UD ba om redegjørelse for utvisningen og skrev at norske myndigheter var bekymret for de negative konsekvensene hendelsen kunne ha for norsk humanitært arbeid i Libanon.¹¹⁷

Noen dager senere rapporterte ambassaden hjem om mulige årsaker for utvisningen av Skipperud og Meizl. Etter hva ambassaden hadde hørt, hadde Meizl «opptrådt uforsiktig i sine uttalelser om libanesiske politiske forhold», ikke minst når det gjaldt myndighetens håndtering av forholdet til PLO og palestinerne. Han skulle blant annet ha sagt at han

¹¹⁴ UD 25.11/19 – O: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Norsk statsborger Sissel Skipperud anholdt av den libanesiske sikkerhetstjeneste», 04.05.1983.

¹¹⁵ UD 25.11/19 – O: teleks fra ambassaden i Beirut til UD: beskjed om å underrette Longva om at Skipperud trolig var i Amman, 04.05.1983; UD 25.11/19 – O: telegram fra UD til ambassaden i Beirut: «Norsk statsborger Sissel Skipperud», 04.05.1983; UD 25.11/19 – O: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Norsk statsborger Sissel Skipperud anholdt av libanesisk sikkerhetstjeneste», 04.05.1983.

¹¹⁶ UD 25.11/19 – O: UD internt notat: «Norsk statsborger Sissel Skipperud – anholdt og angivelig utvist fra Libanon», 04.05.1983

¹¹⁷ UD 25.11/19 – O: telegram fra UD til ambassaden i Beirut: «Norsk borger Sissel Skipperud anholdt av den libanesiske sikkerhetstjeneste.», 05.05.1983.

mislikte Libanon og libanesere og at den eneste grunne til at han oppholdt seg i Libanon var at det var palestinere som trengte hjelp der. På et møte mellom utenlandske hjelpeorganisasjoner skulle han også ha oppfordret andre helsearbeidere til å fortelle minister Mroué at de først og fremst var der for å hjelpe palestinerne, og hvis dette ikke var akseptabelt for myndighetene, så ville de heller trekke seg ut. De andre hjelpearbeiderne skal ikke ha støttet en slik konfrontasjon, og synspunktene hadde ikke kommet frem under deres senere møte med ministeren. Meizls utsagn, derimot, virker tilsynelatende å ha nådd myndighetene på et vis.¹¹⁸

Når det gjaldt Skipperud, hadde ikke ambassaden noen opplysninger om tilsvarende uttalelser eller annet grunnlag for utvisning. Ambassadens inntrykk var at både Skipperud og Norwac for øvrig var bevisste på det sensitive forholdet mellom libanesiske myndigheter og PLO/palestinerne, og la vekt på å unngå å provosere myndighetene – både gjennom opptreden og valg av kontakter. Basert på samtalene med personale fra Sûreté Générale og telefonen Skipperud hadde fått rett før pågripelsen, hadde ambassaden likevel inntrykk av at forklaringen på utvisningen lå i koordinatorens kontakt med det myndighetene anså som «ikke-ønskede» palestinere – og Mads Gilbert. Videre spurte ambassaden om utvisningen kan ha sammenheng med at Gilbert før PLOs evakuering fra Beirut hadde arbeidet for og med PRCS. Normalt ville dette i seg selv hindret nytt visum, ble det påpekt. Gilbert skulle likevel, ved en «glipp», ha fått visum av den libanesiske ambassaden i London, en «glipp» som senere hadde blitt oppdaget. Som tidligere nevnt fikk Gilbert visumet sitt på ukonvensjonelt vis, på en nattklubb i London, via en palestiner med en kompis på den libanesiske ambassaden. Norges ambassade i Beirut brukte i teleksen hjem konsekvent anførselstegn rundt «glipp», noe som kan tyde på at Flakstad og co. hadde skjønt eller visste at Norwac hadde lurt til seg visumene.¹¹⁹

Etter at Skipperud hadde kommet hjem til Norge, var hun i møte med Longva for å gi ytterligere opplysninger om utvisningen. Skipperud fortalte at hun befant seg sammen med Meizl da begge ble anholdt av sivilkledde personer med ID-kort som hun ikke klarte å si om var ekte politikort. Hun hadde blitt nektet å ringe til ambassaden og hadde satt seg til motverge da mennene forsøkte å føre henne inn i en sivil bil. Dette hadde påkalt oppmerksomheten til noen franske MNF-soldater, som foreløpig hindret arrestasjonen. De franske soldatene sørget også for at Meizl fikk ringe den østerrikske ambassadøren, men før

¹¹⁸ UD 25.11/19 – O: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Skipperud-saken. Bakgrunnsopplysninger.», 09.05.1983.

¹¹⁹ UD 25.11/19 – O: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Skipperud-saken. Bakgrunnsopplysninger.», 09.05.1983.

han rakk å komme, dukket det opp en uniformert libanesisk politibil. Da uniformert politi hadde bedt soldatene overlate Skipperud og Meizl til dem, var det lite franskmennene kunne gjøre, og de to hjelpearbeiderne ble kjørt avgårde. Etter en kort tur innom den lokale politistasjonen, ble de litt etter midnatt tatt til sikkerhetstjenestens hovedkvarter, hvor Skipperud igjen ble nektet å kontakte den norske ambassaden. Over natten hadde hun blitt låst inn på et rom med tolv menn, både utlendinger med utløpte visum, palestinere og medlemmer av det libanesiske kommunistpartiet. Neste morgen ba hun nok en gang om å få kontakte ambassaden. Igjen var hun blitt nektet kontakt, men denne gangen fikk Skipperud i hvert fall beskjed om at hun snart ville få anledning til dette. Kl. 10 hadde Flakstad møtt opp, og Skipperud fikk endelig en kort samtale med personell fra den norske ambassaden.¹²⁰

Etter samtalen med Flakstad hadde Skipperud blitt tatt til forhør. Første del av dette handlet om Mads Gilbert. Hun hadde blitt spurt om når Gilbert hadde vært i Libanon tidligere, om dette var under krigen i 1982, hvordan han hadde fått visum denne gangen og hvem han hadde hatt kontakt med. Skipperud sa hun hadde svart så godt hun kunne, men hadde ikke oppgitt navn på utlendingene Gilbert hadde vært i kontakt med om dette. Deretter hadde avhøret dreid seg over på Skipperud selv. Hun hadde svart at hun tidligere hadde vært i Libanon i fire måneder, bekreftet at hun hadde besøkt de palestinske flyktningleirene, at hun kjente til hva PLO var og hvem som var de øverste lederne. På spørsmål om hun hadde truffet noen av disse svarte hun nei, men det var løgn. Hun hadde håndhilst på Yasir Arafat da han besøkte sykehuset hun jobbet på. På spørsmål om hun hadde behandlet palestinere, svarte hun at hun ikke spurte pasientene om deres bakgrunn. Avhøret hadde så begynt å handle om møtet mellom utenlandske hjelpeorganisasjoner hvor Meizl hadde gått inn for en «konfrontasjonslinje». Avhørerne var meget godt informert om dette møtet. Deretter var Skipperud blitt stilt en del spørsmål om Norwac og organisasjonens virke i Libanon. Her hadde hun henvist til at de var i startfasen av et prosjekt i samarbeid med helse- og sosialdepartementet, og henvist til dette for videre opplysninger.¹²¹

Skipperud påpekte under møtet med Longva at i tillegg til spørsmålene som var stilt var det også interessant å merke seg hva hun ikke var blitt spurt om. Palestinske Røde Halvmåne var overhodet ikke nevnt, selv om Norwac-koordinatoren ved sitt tidligere opphold i Beirut både hadde jobbet for dem og bodd på det PRCS-drevne Gaza-sykehuset.

¹²⁰ UD 25.11/19 – O: internt notat UD: «Referat fra møte i Utenriksdepartementet med Sissel Skipperud, anholdt og utvist fra Libanon», 11.05.1983.

¹²¹ UD 25.11/19 – O: internt notat UD: «Referat fra møte i Utenriksdepartementet med Sissel Skipperud, anholdt og utvist fra Libanon», 11.05.1983. Prosjektet med helse- og sosialdepartementet som Skipperud nevner, virker ikke å ha blitt noe av. Arrestasjonen av Skipperud var trolig en medvirkende årsak til det.

Kanskje visste ikke sikkerhetstjenesten så mye som Skipperud og UD hadde trodd, men mer trolig var de ikke så interessert i koordinatorens arbeid for PRCS. Det kan virke som om Sûreté Générale ikke mistenkte Skipperud personlig for å ha gjort noe «skadelig», og dermed ikke fryktet samarbeidet hennes med Røde Halvmåne. Det var først og fremst Meizl og Gilbert de brydde seg om, det var trolig derfor hun var arrestert.¹²²

Etter avhøret hadde Skipperud igjen flere ganger bedt om å få kontakte den norske ambassaden, men til ingen nytte. Hun hadde blitt bedt om å skrive under på en forhørsprotokoll, men nektet da den var på arabisk og hun ikke forsto innholdet. Etter noen forsøk på overtalelse hadde personellet fra sikkerhetstjenesten gått med på dette. Skipperud hadde også kjent igjen én av de ansatte ved Sûreté Générale. Vedkommende hadde sammen med to andre fulgt etter Skipperud og noen venninner noen måneder tidligere.¹²³

Utover ettermiddagen hadde Skipperud, sammen med Meizl og flere, blitt kjørt til ambassaden. Hun hadde igjen bedt om å få kontakte ambassaden, men igjen blitt nektet dette. En halvtime før avgang, hadde hun fått beskjed om at hun skulle sendes til Amman og blitt satt på flyet uten verken penger eller jordansk visum. Ved ankomst i Amman hadde immigrasjonsmyndighetene først villet sende henne rett tilbake til Beirut, før de mottok en teleks fra libanesiske myndigheter om at de ikke ville slippe henne inn der. Meizl hadde kontaktet Østerrikes ambassadør i Jordan, som igjen hadde kontaktet Norges generalkonsul, George Khoury. Disse hadde møtt opp på flyplassen, og snakket inn Meizl og Skipperud i landet. Etter en natt på hotell betalt av den østerrikske ambassaden, hadde Khoury gitt Skipperud et lån og ordnet med flybilletter hjem til Norge samme dag.¹²⁴

To måneder etter utvisningen rapporterte ambassaden i Beirut at den fortsatt ikke hadde noen opplysninger om klanderverdige uttalelser eller handlinger som kunne forklare pågripelsen av Skipperud. Helse- og sosialminister Mroué fortalte under en fortrolig samtale med ambassaden at generaldirektør for Sûreté Générale, Zahi Bustani, «ser spøkelser ved høylys dag» straks det er snakk om palestinere og kontakt med disse. Ifølge Mroué var sikkerhetstjenesten langt på vei blitt en «stat i staten». Han mente likevel at han kunne fått sluppet løs Skipperud dersom han hadde vært i landet (Mroué var på et møte i Genève under

¹²² UD 25.11/19 – O: internt notat UD: «Referat fra møte i Utenriksdepartementet med Sissel Skipperud, anholdt og utvist fra Libanon», 11.05.1983.

¹²³ UD 25.11/19 – O: internt notat UD: «Referat fra møte i Utenriksdepartementet med Sissel Skipperud, anholdt og utvist fra Libanon», 11.05.1983.

¹²⁴ UD 25.11/19 – O: internt notat UD: «Referat fra møte i Utenriksdepartementet med Sissel Skipperud, anholdt og utvist fra Libanon», 11.05.1983.

utvisningen), og oppfordret ambassaden til å henvende seg direkte til ham dersom lignende tilfeller skulle oppstå i fremtiden.¹²⁵

Arrestasjonen av Skipperud viser hvor vanskelig det var for Norwac å operere i Libanon med myndighetenes velsignelse, og dermed hvor vanskelig det var å samarbeide med dem. Samarbeid går begge veier, det er vanskelig å samarbeide med noen som vil ha deg ut av landet. Selv etter å lagt om til en nøytral og «myndighetsvennlig» profil, ble Norwacs medlemmer innhentet av tidligere aktiviteter. Arrestasjonen illustrerer dermed også risikoen Norwac løp ved å befinne seg i et land uten myndighetenes velsignelse Libanesiske myndigheter var langt bedre informert enn det i alle fall Norwacs medlemmer var klar over. På tross av sikkerhetstjenestens mistro til organisasjonen, kan det se ut som Norwac hadde en venn i helse- og sosialminister Mroué. I kraft av ansvarsområdet sitt var Mroué trolig i større grad enn andre deler av myndighetsapparatet mer opptatt av at nødhjelp ble utført, og mindre opptatt av hvem som utførte den. Dessuten var Mroué sjiamuslim, en gruppe som gjennom århundrer hadde vært nederst på den sosiale stigen i Libanon, noe som kan ha gitt ham mer sympati for palestinerne enn myndighetene for øvrig. Det er også verdt å understreke at norsk UD, på tross av en god del skepsis mot Palestinakomiteen/Norwac, fant arrestasjonen helt uholdbar.

Norsk Folkehjelp: Samarbeid som strategi

Norsk Folkehjelp samarbeidet langt mer med libanesiske myndigheter enn Palestinakomiteen. Sommeren 1983 inngikk organisasjonen en treårig samarbeidsavtale med det libanesiske helse- og sosial- og arbeidsdepartementet om opprettelsen av en database for registrering av tilbud og etterspørsel av sosiale velferdstjenester i Libanon. Våren 1983 oppga Norsk Folkehjelp samarbeidet med departementet som én av tre «hovedelementer» i organisasjonens arbeid i Libanon. Ifølge Folkehjelpens koordinator var utgangspunktet for prosjektet med å registrere sosialt arbeid i Libanon at organisasjonen måtte gjøre noe for myndighetene for fortsatt å få tilgang til palestinerne. Organisasjonen deltok også i så mange «koordineringsaktiviteter» som mulig, for å få oversikt over hvor det var mest behov for deres arbeid, men også for å tekkes libanesiske myndigheter. Norsk Folkehjelp ga i sin korrespondanse med UD uttrykk for at samarbeidet med libanesiske myndigheter var en helt bevisst strategi, som organisasjonen brukte mye tid og energi på. Libanesiske myndigheter kastet ut mange hjelpeorganisasjoner av Libanon, uten at det nødvendigvis ble oppgitt noen

¹²⁵ UD 25.11/19 – O: ambassaden i Beirut til UD: «Skipperud-saken», 07.07.1983.

tydelig årsak. Ifølge organisasjonen var det i 1982 i overkant av 100 internasjonale operative organisasjoner i arbeid i Libanon. I august 1982 redusert til et titalls. «Av disse igjen er det kun noen ytterst få som arbeider under eget merke.»¹²⁶ Norsk Folkehjelp la derfor vekt på å ha et åpent forhold til myndighetene, for å sikre at de fikk bli i landet.¹²⁷

Et eksempel på at Folkehjelpens åpenhetsstrategi så ut til å fungere kan sees i Palestinakomiteens arkiver. Der kan man lese at Trine Grønn i juni 1983 ba om å bli fjernet fra Palkoms medlemsarkiver med øyeblikkelig virkning. Da Grønn først kom til Libanon, var hun helsearbeider for Palestinakomiteen, men gikk i mars 1983 over til å jobbe for Norsk Folkehjelp «da det var klart at Pal.kom's folk på ingen måte ville få forlenget visumene sine, men var uønsket i landet». Grønn ville bare fortsette sitt arbeid i Sabra og Shatila, hvilken organisasjon hun jobbet for betydde lite. Hastverket med å fjernes fra medlemsarkivet til Palkom kom ifølge Grønn av at det «uten tvil betyr en sikkerhetsrisiko for N.F.Hj's fortsatte arbeid i Libanon».¹²⁸

I tillegg til å vise at Palestinakomiteen og Norsk Folkehjelp samarbeidet tett om hjelpearbeidet for palestinerne i Beirut, tyder utmeldingen på at Norsk Folkehjelps åpenhetsstrategi overfor libanesiske myndigheter fungerte godt. Mens Palkom slet med å få visum, samarbeidet Folkehjelpen med myndighetene, og hadde dermed langt lettere for å slippe inn og få bli værende i landet. Mannen bak Folkehjelpens åpenhetsstrategi var deres stedlige representant i Beirut, tidligere UNIFIL-offiser Egil Hagen, og innsatsen begynte da han ankom byen tidlig i 1983. Hagen var hentet inn for å unngå at Folkehjelpen ble kastet ut av Libanon, slik som mange av de internasjonale organisasjonene som jobbet med palestinerne hadde blitt. Straks etter ankomst i Beirut tok Hagen kontakt med chargé d'affaires Flakstad, og sammen møtte de Libanons helse- og sosialminister, tidligere nevnte Adnan Meroué. Han hadde forståelse for at Folkehjelpen var i Libanon for å hjelpe for å hjelpe palestinerne, men som minister i Libanon satte han også en betingelse for at Folkehjelpen fortsatt skulle få tilgang til palestinerne: Organisasjonen måtte også hjelpe vanskeligstilte libanesere. Hagens taktikk skal derfor ha vært å forsøke å gi et inntrykk av at

¹²⁶ UD 76.8/67 bind 7: Norsk Folkehjelp til UD: «Libanon, søknad fra Norsk Folkehjelp om støtte til hjelpearbeid av 17.08.83.», 26.08.1983. Dette er ikke selve søknaden, men et brev med tilleggsopplysninger.

¹²⁷ UD 76.8/67 bind 7: ambassaden i Beirut til UD: «Norsk Folkehjelps humanitære engasjement i Libanon», 11.07.1983; UD 76.8/67 bind 7: Norsk Folkehjelp til UD: «Krisehjelp til Libanon, regnskap og rapport for Utenriksdepartementets bevilgninger av 6. juli 1982, jfr. Kgl. resolusjon av 25. juni samt bevilgning av 17. desember 1982.», 19.03.1983; UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «Rapport. Generell situasjon»

¹²⁸ Arbark: Palestinakomiteens arkiv, Da – L0001, bind «AU, 1982–1989, mappe: AU-brev, aug. 82 – jun. 85 (del 1): Trine Grønn til Palkom: «Tema: Utmelding.», 30.06.1983.

alle sider ble hjulpet like mye, samtidig som hovedvekten av arbeidet kom palestinerne til gode.¹²⁹

Gjennom samarbeidet med det libanesiske helse-, sosial- og arbeidsdepartementet mente Norsk Folkehjelp at organisasjonen var kommet i en sentral posisjon i koordineringen mellom de humanitære organisasjonene, og oppga til UD at de i august 1983 var engasjert i utvikling av langsiktige prosjekter med departementet. De økonomiske rammene for dette skal ha vært budsjettert til ca. 5 millioner kroner fordelt over fem år.¹³⁰

Det skal sies at Folkehjelpens samarbeid med libanesiske myndigheter ikke var helt rosenrødt. I 1983 måtte organisasjonen legge ned sitt arbeid med rehabilitering av boliger i Beirut, etter at 1200 boliger var satt i stand. Dette skjedde ifølge Folkehjelpen delvis på grunn av manglende økonomi, men også grunnet en stadig strengere linje fra libanesiske myndigheters side.¹³¹ «Det skal ikke legges skjul på at samarbeidet med myndighetene i enkelte faser av vårt arbeid i Libanon har vært vanskelig», skrev Norsk Folkehjelp til UD i januar 1984, uten å spesifisere hva som ble siktet til.¹³² Også samarbeidet med de PRCS-drevne Gaza- og Haifa-sykehusene ble våren 1983 avsluttes delvis på grunn av vanskeligheter med myndighetene. Men ifølge Hagen kom dette vel så mye av sykehusledelsens inkompetanse.¹³³

Uansett virker Folkehjelpens åpne og deltagende linje å ha skaffet organisasjonen et bredt kontaktnett i Libanon. I et skriv til UD i august 1983 vektlegger Norsk Folkehjelps sjefssekretær Kåre B. Werner og internasjonale sekretær Terje Skavdal at organisasjonen hadde jobbet hardt for å utvide kontaktnettet mest mulig: «Dette har vært meget vanskelig arbeid i og med de sterke motsetningene de ulike grupperingene imellom. I dette bildet har vi sett det som en hovedoppgave å nå ofrene i de stridigheter som pågår, uansett bakgrunn.»¹³⁴ UD's nødhjelpsenhet virket imponert og skrev 31. august 1983 i et internt notat at Norsk Folkehjelp var «en av de med bredest kontaktnett og de beste muligheter til å nå fram med

¹²⁹ Aspøy. *De fattiges leiesoldat*. 61 og 65-67.

¹³⁰ UD 76.8/67 bind 7: Norsk Folkehjelp til UD: «Libanon, søknad fra Norsk Folkehjelp om støtte til hjelpearbeid av 17.08.83.», 26.08.1983. Dette er ikke selve søknaden, men et brev med tilleggsopplysninger. Det er ikke spesifisert hva prosjektene dreide seg om. Trolig var videreføring av arbeidet med databasen for velferdstjenester i Libanon en betydelig del av dette.

¹³¹ UD 76.8/67 bind 7: Norsk Folkehjelp til UD: «Libanon, søknad fra Norsk Folkehjelp om støtte til hjelpearbeid av 17.08.83.», 26.08.1983. Dette er ikke selve søknaden, men et brev med tilleggsopplysninger.

¹³² UD 76.8/67 bind 8: Norsk Folkehjelp til UD: «Norsk Folkehjelps engasjement i Libanon, søknad om støtte for nødhjelpsaktiviteter i 1984.», 16.01.1984.

¹³³ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

¹³⁴ UD 76.8/67 bind 7: Norsk Folkehjelp til UD: «Libanon, søknad fra Norsk Folkehjelp om støtte til hjelpearbeid av 17.08.83.», 26.08.1983. Dette er ikke selve søknaden, men et brev med tilleggsopplysninger; UD 76.8/67 bind 8: Norsk Folkehjelp til UD: «Norsk Folkehjelps engasjement i Libanon, søknad om støtte for nødhjelpsaktiviteter i 1984.», 16.01.1984.

hjelp mange steder».¹³⁵ Her kan det selvsagt diskuteres om dette bare er videreformidling av Folkehjelpens omtale av seg selv eller om nødhjelpsenheten hadde gjort noen egne undersøkelser som bekreftet Norsk Folkehjelps påstand. UD skulle uansett snart få testet påstanden. Folkehjelpen oppga nemlig å være den eneste som hadde kontakter og var gitt arbeidsmuligheter på begge sider av konflikten som bygget seg opp mellom kristne og drusere i Shouffjellene, noen få mil sør for Beirut. Sånt var det bruk for.¹³⁶

¹³⁵ UD 76.8/67 bind 7: internt notat UD: «Norsk Folkehjelp. Søknad om bidrag til hjelpearbeidet i Libanon.», 31.08.1983.

¹³⁶ UD 76.8/67 bind 7: Norsk Folkehjelp til UD: «Krisehjelp til Libanon, regnskap og rapport for Utenriksdepartementets bevilgninger av 6. juli 1982, jfr. Kgl. resolusjon av 25. juni samt bevilgning av 17. desember 1982.», 19.03.1983; UD 76.8/67 bind 7: internt notat UD: «Norsk Folkehjelp. Søknad om bidrag til hjelpearbeidet i Libanon.», 31.08.1983; UD 76.8/67 bind 7: Norsk Folkehjelp til UD: «Libanon, søknad fra Norsk Folkehjelp om støtte til hjelpearbeid av 17.08.83.», 26.08.1983. Dette er ikke selve søknaden, men et brev med tilleggsopplysninger.

8 Krigen om fjellet

Amerikanerne ønsker desperat å få i stand en israelsk tilbaketrekking av troppene, noe som kunne sees som en uoffisiell fredsavtale mellom Libanon og Israel, og dermed en del av USAs «fredsprosess» i Midtøsten. Dersom Libanon kunne bli en venn av Israel, ville det skape en pro-vestlig akse fra Nord-Libanon til grensen mellom Egypt og Libya, noe som igjen ville bidra til isolering av Sovjetunionen i Midtøsten. Vinteren og våren 1983 hastet libanesiske, israelske og amerikanske diplomater mellom en strandhotell i Khalde sør for Beirut og byen Kiryat Shmona nord i Israel. 17. mai 1983 var avtalen om israelsk tilbaketrekking fra Libanon forhandlet ferdig. I utgangspunktet virket en avtale om israelsk tilbaketrekking og libanesiske selvstendighet som en god ting. Men israelerne skulle ikke trekke seg helt ut: Libanon måtte godta at Saad Haddads israelskstyrte milits SLA skulle patruljere i en sikkerhetssone som dekket store deler av Sør-Libanon – sammen med israelske soldater. Israelerne skulle ha base i to «sikkerhetssentre» i Sør-Libanon. Og dessuten hadde diplomatene i Khalde og Kiryat Shmona tilsynelatende valgt å overse én viktig faktor: Parallelt med forhandlingene hadde krigshandlingene mellom druserne og maronittene tiltatt i styrke. Konflikten utspilte seg i fjellene sør og øst for Beirut, det samme området som israelerne skulle trekke seg ut fra.¹³⁷

En viktig betingelse for at Israel skulle trekke seg ut av deler av Libanon, var at Syria trakk seg helt ut av landet. Syria, som bevisst var holdt utenfor samtalene, var slett ikke med på dette. President Hafez al-Assad var rasende og mobiliserte sine drusiske, sjiamuslimske og palestinske allierte for å avvise avtalen. Etter Bashir Gemayels død hadde hans eldre bror Amin blitt president i Libanon. Storebror Gemayel, som hadde et langt nærere forhold til Damaskus enn Bashir, lot være å signere avtalen for å unngå syrisk raseri. Gemayel var i en klemme: Dersom han undertegnet avtalen, ville han miste all innflytelse i de syriskokkuperte delene av Libanon. Samtidig hadde israelerne lagt press på Gemayel ved å gi beskjed om at de ville trekke seg ut uten å avvæpne militsene som kjempet i fjellene. Ifølge dem var konflikten mellom maronittene og druserne et flere hundre år gammelt internt anliggende, men de lot være å nevne at frem til Israels invasjon og støtte til falangistene i 1982, hadde partene levd i relativ fred siden 1860. Både den maronittiske militsen Lebanese Forces og Walid Jumblatts druserstyrker hadde begått grusomheter mot hverandres befolkninger, og begge parter var klare for hevn. Dersom IDF forlot Shouf i kaoset som rådet, ville Gemayel

¹³⁷ Fisk. *Pity the Nation*. 480-482.

trolig bli tvunget til å sette inn regjeringshæren, og dermed risikere å trekke inn de internasjonale MNF-styrkene på maronittenes side. 20. juni ga Israel beskjed om at de snart ville trekke seg ut av Shouf. Assad pøste inn raketter til sine allerte – den drusiske militsen til Walid Jumblatt og samarbeidende palestinere og sjiamuslimer. Snart haglet rakettenes innover kristent kontrollerte Øst-Beirut. Gemayels regjeringshær svarte med å beskytte Shouffjellene fra byen, og var dermed direkte involvert allerede før israelerne hadde trukket seg ut. Det var klart for kamp om fjellene.¹³⁸

I sin søknad til UD av 19. august 1983 skrev Norsk Folkehjelp at de var godt forberedt på krisen som var i ferd med å utspille seg i Shouffjellene: De hadde en plan, de hadde kontakter på både kristen og drusisk side, og de nødvendige godkjenningene fra det libanesiske helsedepartementet var på plass. Arbeidet var koordinert med andre hjelpeorganisasjoner i Libanon, og dersom sikkerhetssituasjonen skulle kreve at Folkehjelpens personell måtte trekkes ut, skulle samarbeidspartnerne YMCA og UNRWA være i stand til å steppe inn. For å understreke alvoret i Shouffjellene, men kanskje like mye for å vise hvor tett på og godt forberedt Folkehjelpen var, hadde organisasjonen lagt ved en kopi av en teleks deres stedlige representant Egil Hagen dagen før hadde sendt til internasjonal sekretær Terje Skavdal. «Reiser i dag til det kristne frontavsnitt, etter invitasjon fra deres med. [medisinske] koordinator. Vil rapportere behov ASAP», sto det der. «Var hos minister (vår venn) [helse- og sosialminister Adnan Mroué] i går. Vi har kredibilitet som en org. som kan bevege oss på begge sider. En rask respons i denne saken vil understreke vår styrke som en org. som kan handle raskt», kunne man lese videre.¹³⁹

Hvordan Egil Hagen pleide å ordlegge seg vites ikke, men det kan se ut som han var svært opptatt av hvordan Folkehjelpen fremsto. Selv om teleksen presenteres som en intern oppdatering i Norsk Folkehjelp, virker både siste setning og parentes – (vår venn) – mer eller mindre ment for UD. Hagen lyktes i hvert fall i å fremstå som en handlingens mann, en som ikke er redd for å være der det skjer. Men korrespondansen viser også Norsk Folkehjelps åpenhetsstrategi i praksis, og utfordringer med denne:

¹³⁸ Fisk. *Pity the Nation*. 482-485 og 487; Rogan. *Araberne*. 481; Traboussi. *A History of Modern Lebanon*. 230.

¹³⁹ UD 76.8/67 bind 7: Norsk Folkehjelp til UD: «Søknad om kr. 2.500.000,- til Norsk Folkehjelps hjelpeprogrammer i Libanon.», 19.08.1983. Teksten er fra vedlagt kopi av en teleks sendt fra Egil Hagen til Terje Skavdal, 18.08.1983.

Nøkkelen til sikkerhet ligger i åpen kontakt med militia-ledelsen på begge sider. Begge sider vet at vi hjelper den annen part, og det er akseptert bare deres befolkning også får hjelp. Nede på bakken er det ikke fullt så enkelt å forklare dette [...] ¹⁴⁰

«Israelerne vil trekke seg ut av omr. om noen dager», skrev Hagen videre, «og da vil alt kunne komme til å skje.» ¹⁴¹ 31. august 1983 rapporterte Folkehjelpen til UD at organisasjonen var den eneste som hadde klart å få frem førstehjelpsutstyr og medisinske forsyninger til Shouf. Igjen ble det lagt vekt på at arbeidet ville vært nærmest umulig uten det kontaktnettet Folkehjelpen alt hadde etablert. Dette støttes også av ambassaden i Beirut. I en teleks hjem om at det skrikende behovet for helseutstyr i Shouffjellene trolig bare ville øke, skrev ambassaden at det var deres «klare inntrykk (bl.a. fra samtaler med kristne og druserne) at Norsk Folkehjelp har god forbindelse både til begge de stridende i Chouf, til de libanesiske helsemyndigheter og til palestinerne». Ambassaden skrev videre at Norsk Folkehjelp hadde forberedt forsyningslinjer til områdene hvor de verste kampene sannsynligvis kom til å rase. ¹⁴²

4. september 1983 trakk Israel seg ut av Shouf. Fra alle kanter kom tungt bevæpnede militser for å fylle vakuemet etter IDF: Druserne og deres allierte øynet muligheten til å fjerne maronittene fra området én gang for alle. Falangistene i Lebanese Forces og Gemayels regjeringshær forsøkte å gripe sjansen til å etablere kristen- og regjeringskontroll over de strategisk plasserte fjellene. De amerikanske marinesoldatene var så sammenflettet med regjeringshæren at de ikke hadde annet valg enn å støtte Gemayel. Men Israels tilbaketrekking ble likevel en katastrofe for de kristne i fjellene. Jumblatts menn jaget Lebanese Forces ut av Shouf på under to døgn og *Harb al-Jabal* – «Krigen om fjellet» – endte flere massakrer utført av de druserledede styrkene. Minst 1500 kristne sivile ble drept og 62 landsbyen lagt i grus. De fleste kristne i de blandede områdene i Libanonfjellene flyktet. ¹⁴³

¹⁴⁰ UD 76.8/67 bind 7: Norsk Folkehjelp til UD: «Søknad om kr. 2.500.000,- til Norsk Folkehjelps hjelpeprogrammer i Libanon.», 19.08.1983. Teksten er fra vedlagt kopi av en teleks sendt fra Egil Hagen til Terje Skavdal, 18.08.1983.

¹⁴¹ UD 76.8/67 bind 7: Norsk Folkehjelp til UD: «Søknad om kr. 2.500.000,- til Norsk Folkehjelps hjelpeprogrammer i Libanon.», 19.08.1983. Teksten er fra vedlagt kopi av en teleks sendt fra Egil Hagen til Terje Skavdal, 18.08.1983.

¹⁴² UD 76.8/67 bind 7: Norsk Folkehjelp til UD: «Nødhjelpsaktiviteter i Libanon.», 31.08.1982; UD 76.8/67 bind 7: teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Humanitær bistand til Libanon.», 04.09.1983.

¹⁴³ Friedman. *From Beirut to Jerusalem*. 199-200; Traboulsi. *A History of Modern Lebanon*. 230-231.

9 Fra Sør- til Nord-Libanon

Etter den israelske invasjonen og ødeleggelsen av helsesenteret i Burj al-Shemali ved Tyr, mente Palestinakomiteen/Norwac at det var umulig for dem å fortsette arbeidet i Sør-Libanon. I stedet valgte de høsten 1982 heller å videreføre helsearbeidet i den palestinske flyktningleiren Nahr al-Bared – «den kalde elven» – ved Tripoli i Nord-Libanon. Av Hans Wilhelm Longva ble denne leiren på tidspunktet beskrevet som «en PLO-kontrollert ‘øy’ i et ellers syrisk-kontrollert område av Libanon».¹⁴⁴ I desember 1982 søkte Palestinakomiteen (som de kalte seg utenfor regjeringskontrollerte området) til Norad om støtte til prosjektet. Norad anså prosjektet som støtteverdig, men sendte likevel søknaden videre til UD for politisk vurdering. Longva mente de samme hensynene som ble tatt da Palkom fikk støtte til klinikken i Burj al-Shemali i 1981, var minst like gjeldende for Nahr al-Bared, som han anså som en videreføring av førstnevnte prosjekt. Longva mente at situasjonen i Tripoli vinteren 1982–1983, med kontinuerlige og omfattende kamper og bruk av artilleri, til og med var mer alvorlig enn situasjonen i Burj al-Shemali på tidspunktet Palkom fikk støtte til prosjektet der. Han la vekt på at Palestinakomiteen var en av få organisasjoner som hadde mulighet til å få frem medisinsk bistand til Nahr al-Bared, og mente derfor at støtte burde gis. Dette var i overensstemmelse med prinsippene som UD la til grunn for støtten til Burj al-Shemali-prosjektet samt prinsippene fra 1. politiske kontor av september 1982, mente Longva.¹⁴⁵

I UDs 1. politiske kontor var de ikke enige. Der møtte Palkom-prosjektet liten støtte. FN-byråsjef Knut Mørkved og Bjarne Lindstrøm (også tilknyttet FN-kontoret) mente at søknader fra Palestinakomiteen generelt ikke burde imøtekommes og at Norad heller burde foreslå at midlene ble gitt gjennom UNRWA, som var etablert i Nahr al-Bared. De argumenterte med at den etablerte norske praksisen var å fortrinnsvis kanalisere humanitær bistand gjennom etablerte og politisk nøytrale bistandsorganisasjoner. På prinsipielt grunnlag burde man unngå å støtte organisasjoner som en eller flere av partene i en konflikt ville oppfatte som partiske, mente de. Da Palkom hadde fått støtte til Burj al-Shemali-prosjektet i 1981, hadde den søkt under den forrige regjeringen (Ap), argumenterte Mørkved og Lindstrøm. De minnet også om at utenriksminister Stray den gang reagerte på at saken ikke

¹⁴⁴ UD 76.8/67 bind 7: internt notat UD: «Vurdering av støtte til fortsatt helsearbeid i Libanon – Palestinakomiteén.», 01.02.1983. Skrevet av H.W. Longva.

¹⁴⁵ UD 76.8/67 bind 7: Norad til UD: «Vurdering av støtte til fortsatt helsearbeid i Libanon – Palestinakomiteén.», 18.01.1983. Vedlegg: Palkoms søknad til Norad; UD 76.8/67 bind 7: internt notat UD: «Vurdering av støtte til fortsatt helsearbeid i Libanon – Palestinakomiteén.», 01.02.1983. Skrevet av H.W. Longva.

ble lagt frem for ham på nytt. UD's 1. politiske kontor fikk viljen sin, og UD anbefalte 10. mars 1983 Norad om å ikke imøtekomme søknaden fra Palestinakomiteen. Norad fulgte anbefalingen.¹⁴⁶

Palkom sendte likevel fem helsearbeidere til Tripoli-området. Chargé d'affaires Flakstad rapporterte hjem at noen av disse hadde dratt nordover fra Beirut, hvor de ikke fikk fornyet oppholdstillatelsene. Flakstad skrev at selv om myndighetene i Beirut ikke hadde kontroll over området rundt Tripoli, var de likevel til stede på ulike vis, blant annet gjennom etterretningstjenesten. Ambassaden hadde gjentatte ganger advart Norwac mot å fortsette Tripoli-prosjektet, både på grunn av sikkerhetssituasjonen, og fordi arbeidet deres der kunne slå tilbake på andre norske hjelpeorganisasjoner.¹⁴⁷

5. mai 1983 fikk ambassaden i Beirut besøk av den tyske legen Heiko Santelmann, som viste seg å være den eneste av Palkoms medarbeidere i Nahr al-Bared med gyldig visum. Ambassaden fikk vite at verken Audhild Tveit og Ingrid Styrvold (som var på ferie på Kypros) eller tre gjenværende norske statsborgerne i Tripoli hadde gyldige libanesiske eller syriske papirer. De syriske visumene hadde utløpt, og passene deres var i Damaskus for søknad om forlengelse. Passeringen over den libanesiske-syriske grensen hadde foregått i ambulanser utenom libanesiske kontroll og ved at syrerne hadde sett mellom fingrene på eller godtatt ID-kort skrevet ut av PRCS. Etter Santelmans retur til Norge 11. mai, ville Palkom være uten helt uten representanter med gyldige papirer i Tripoli-området, og fullstendig avskårne fra å reise til Beirut.¹⁴⁸

Santelmann fikk beskjed om å gjøre det helt klart for de norske helsearbeiderne at de snarest måtte reise til Damaskus for å få passene sine utlevert, og ikke under noen omstendigheter reise tilbake til Libanon uten gyldige papirer. Santelmann sa at han hadde gitt beskjed om at ingen flere helsearbeidere på denne tiden burde sendes til Nord-Libanon via Damaskus og at han ville forsøke å komme i kontakt med de to på Kypros for å be dem ikke vende tilbake.¹⁴⁹

¹⁴⁶ UD 76.8/67 bind 7: internt notat UD: «Vurdering av støtte til fortsatt helsearbeid i Libanon – Palestinakomiteen.», 01.02.1983. Vedlegg: påtegning fra 1. politiske kontor, skrevet 02.03.1983; UD 76.8/67 bind 7: UD til Norad: «Vurdering av støtte til fortsatt helsearbeid i Libanon – Palestinakomiteen», 10.03.1983; UD 76.8/67 bind 7: Norad til UD: «Søknad om støtte til fortsatt helsearbeid i Libanon – Palestinakomiteen.», 02.05.1983. Vedlegg: avslag sent til Palkom.

¹⁴⁷ UD 76.8/67 bind 7: ambassaden i Beirut til UD: «Norsk hjelpekomité/Palestinakomiteen», 02.05.1983.

¹⁴⁸ UD 76.8/67 bind 7: teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Palkoms engasjement i Tripoliområdet.», 05.05.1983.

¹⁴⁹ UD 76.8/67 bind 7: teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Palkoms engasjement i Tripoliområdet.», 05.05.1983.

9. mai 1983 måtte Ebba Wergeland, Anne Dørum, Rune Haukeland og Rita Gabrielsen fra Palestinakomiteen møte på Hans Wilhem Longvas kontor i Victoria terrasse. Longva ga beskjed om UD's bekymring over at norske borgere oppholder seg i Libanon uten lovlige libanesiske papirer. Han fremhevet at i de tilfellene UD og ambassadene i Beirut og Tel Aviv tidligere hadde måttet bistå norske helsearbeidere* hadde disse sakene hatt en heldig utgang først og fremst av to årsaker:

- 1) Helsearbeiderne har hatt alle papirene sine i orden, både norske og libanesiske.
- 2) De har fulgt reglene som gjelder for helsearbeidere i Libanon.

Longva gjorde det klart at UD's mulighet til å bistå helsearbeiderne i Tripoli-området dersom de skulle komme i vansker, ville være eget begrenset dersom de ikke hadde papirene i orden. Han anbefalte på det aller sterkeste at helsearbeiderne ble trukket ut av Libanon – i det minste til Syria – inntil de eventuelt fikk de nødvendige visumene og oppholdstillatelsene. Ebba Wergeland svarte at Palkom ville gi de to helsearbeiderne som var på ferie på Kypros beskjed om å dra rett tilbake til Norge. Anne Dørum og Rune Haukeland fortalte at de skulle dra til Damaskus for å få ordnet papirene til de gjenværende helsearbeiderne, slik at de i hvert fall fikk tilbake passene sine.¹⁵⁰

Da de var fremme i Damaskus, hadde Dørum og Haukeland også en samtale med chargé d'affaires Flakstad. Der ble de enige om at de tre gjenværende helsearbeiderne burde reise ut av Libanon straks syriske papirer var i orden, men Haukeland og Dørum var ikke overbeviste om at disse ville la seg overtale til dette grunnet deres sterke engasjement for arbeidet og lojalitet overfor PRCS. Ambassaden anmodet UD om å igjen ta kontakt med Palkom for å understreke hvor alvorlig departementet så på det ulovlige nærværet i Tripoli-området. «Det skulle være unødvendig å tilføye at dette også kan få negative konsekvenser for andre norske humanitære organisasjoners virksomhet i Libanon.»¹⁵¹

Da Anne Dørum og Rune Haukeland var tilbake fra Syria ble de igjen innkalt til møte i UD. Der fortalte de at helsearbeidernes i Nahr al-Bared selv mente risikoen de utsatte seg for ved å være i Tripoli-området uten lovlige papirer ikke var så stor at arbeidet burde avbrytes. Sikkerheten til helsearbeiderne var etter Palkoms vurdering ivaretatt på tilfredsstillende vis. Organisasjonen mente dessuten at libanesiske politikk overfor de

* **Under den israelske invasjonen i 1982** hadde UD bistått både Palkom-arbeiderne i Burj al-Shemali i å komme seg ut av Libanon, og fått ut Palestinafrontens Steinar Berge og Øyvind Møller fra israelsk fengsel. Samme uke som møtet på kontoret til Longva, hadde UD bistått Sissel Skipperud da hun ble utvist fra Libanon.

¹⁵⁰ UD 76.8/67 bind 7: internt notat UD: «Palestinakomiteens engasjement i Tripoliområdet i Nord-Libanon.», 11.05.1983. Referat fra møte mellom Longva (UD) og Wergeland, Dørum, Haukeland og Gabrielsen (Palkom).

¹⁵¹ UD 76.8/67 bind 7: ambassaden i Beirut til UD: «Palestina-komiteens engasjement i Tripoli-området i Nord-Libanon.», 18.05.1983.

palestinske flyktningene i landet, gjorde det «umulig å drive effektiv bistand av noen art» med libanesiske flyktnings samtykke.¹⁵² Longva understreket at UD's holdning var uendret: «Vi ser med bekymring på at norske borgere oppholder seg i Libanon uten lovlige libanesiske papirer. Dette er ikke minst bekymringsfullt i dagens uoversiktlige og labile politiske og militære situasjon i landet.»¹⁵³

Opprøret mot Arafat

Etter evakueringen fra Beirut hadde PLO blitt fragmentert og desentralisert. Avgjørelsen om å evakuere hadde splittet organisasjonen, mange mente det riktige ville vært å kjempe til siste slutt. Hovedkvarteret i Tunis var langt fra begivenhetene, og Yasir Arafat ble stadig mer isolert fra folket han skulle lede. Legitimiteten hans blant tilhengerne dalte da han i desember 1982 inngikk samtaler med kong Hussein av Jordan om at kongen skulle forhandle med USA og Israel – på vegne av palestinerne. Arafat syntes å ha undervurdert hatet store deler av palestinerne følte mot kong Hussein etter Svart september i 1970, da tusenvis av palestinere ble drept og PLO drevet ut av Jordan. At eventuelle forhandlinger med USA også kom etter et initiativ fra president Reagan, gjorde ikke saken bedre. Ifølge den amerikanske planen skulle Israel i løpet av fem år overføre styringen av Vestbredden og Gaza til palestinerne, men ikke palestinerne alene: Områdene skulle styres i fellesskap med Jordan.¹⁵⁴

Etter press fra PLO og hans eget parti Fatah ble Arafat tvunget til å gi opp samtaler med den jordanske kongen. For å gi seg selv handlingsrom før nye forhandlinger, sparket Arafat deler av opposisjonen i PLO. En av dem han sparket, Said Musa al-Muragha – bedre kjent som Abu Musa – var en krigshelt fra de nylige kampene mot Israel og falangistene. Og enda verre: Abu Musa ble erstattet av Hajj Ismael, for mange palestinere mest kjent for å flykte fra kampen mot den israelske fienden. Abu Musa hadde fått nok at Arafats feige holdning og ledet fra våren 1983 et internt opprør mot ham, med støtte fra stadig flere Fatah-krigere. Opprørerne stolte ikke lenger på PLO-lederen etter flørtingen med kong Hussein og Reagans plan for Midtøsten og skal blant annet ha fryktet at Arafat ville forhandle bort organisasjonens gjenværende stillinger i Bekaadalen og Tripoli-området for et eller annet

¹⁵² UD 76.8/67 bind 7: internt notat UD: «Palestinakomiteens engasjement i Tripoli-området i Nord-Libanon», 02.06.1983. Referat fra møte mellom Longva fra UD og Anne Dørum og Rune Haukeland fra Palkom.

¹⁵³ UD 76.8/67 bind 7: internt notat UD: «Palestinakomiteens engasjement i Tripoli-området i Nord-Libanon», 02.06.1983. Referat fra møte mellom Longva fra UD og Anne Dørum og Rune Haukeland fra Palkom.

¹⁵⁴ Odeh. *Lebanon: Dynamics of Conflict*. 202 og 207; Fosse. *Med livet i hendene*. 120-121; Friedman, Thomas L. «Arafat vs. Assad; News Analysis», i *The New York Times* 02.07.1983. Hentet 31.10.2017 fra <http://www.nytimes.com/1983/07/02/world/arafat-vs-assad-news-analysis.html?pagewanted=print>

politisk mål.¹⁵⁵ «[Abu] Musa og vennene hans var alle profesjonelle soldater, som sa fra seg høyt rangerte stillinger i den jordanske hæren for å kjempe med PLO i 1970», fortalte en PLO-kilde til The New York Times-journalist Thomas L. Friedman i 1983, «de har ingen planer om å la Arafat sende dem til en eller annen base i Sudan, hvor de ikke vil være noen som helst og råtne sammen med de andre [PLO-soldatene] som trakk seg ut av Beirut.»¹⁵⁶

Opprøret mot Arafat startet omtrent samtidig som 17. mai-avtalen om israelsk tilbaketrekking fra deler av Libanon. Arafats vilje til å inngå samtaler med Jordan om forhandlinger med USA og Israel ble ikke godt mottatt av Hafez al-Assad. Syrias president var allerede oppskjørtet og på krigsstien fordi avtalen om israelsk tilbaketrekking også la til grunn at Syria skulle trekke seg ut av Libanon, noe han ikke hadde noen som helst planer om. Nå skal han ha begynt å frykte at også Arafat kom til å gå i samtaler med Libanons president, Amin Gemayel, om å trekke seg ut av landet – uten å konferere med Syria. Under et møte 3. mai 1983 skal ikke Arafat ha ønsket å gi president Assad noen klare svar om sine synspunkter vedrørende en eventuell palestinsk tilbaketrekking. Møtet skal ikke ha endt i noen god tone. Syrerne støttet derfor general Musas væpnede opprør mot Arafat. Tonen mellom PLO og Syria hadde dessuten vært stadig mer anstrengt etter at Arafats menn evakuerte fra Beirut i 1982. PLO hadde da satt opp kontorer og militærbaser i Syria og syriskkontrollerte områder. Assad gjorde det klart at i Syria var det syrerne som bestemte, og Damaskus ville aldri bli noe nytt Beirut. Syria detaljregulerte PLOs tilstedeværelse i landet, alt fra størrelsen på våpendepotene deres til hvilke veier de fikk bruke inn og ut av Libanon. Men våren 1983 mente Assad at PLO hadde begynt å bryte disse reglene stadig hyppigere, og i Damaskus mente syrerne å øyne antydningene av en palestinsk «stat i staten». Assad hadde trolig i bakhodet at de hovedsakelig sunnimuslimske palestinerne kunne true hans alawittiske minoritetsstyre, slik Det muslimske brorskap hadde gjort før massakren i Hama i februar 1982, da den syriske hæren drepte mellom 10 000 og 25 000 mennesker for å slå ned opprøret mot regjeringen. Assad-regimet var derfor fast bestemt på å ha kontroll over PLO, og 24. juni 1983 ble Yasir Arafat utvist fra Syria, ifølge Friedmans syriske kilder for å lære ham akkurat «hvor vanskelig livet til en palestinsk geriljaleder kan være uten Syria».¹⁵⁷

Konflikten mellom palestinerne må ha vært en vrien situasjon for Palestinakomiteen/Norwac, som jo var i Libanon for å hjelpe palestinerne. Israel og falangistene var fiendeskipninger det var enkelt å forholde seg til, men hva gjorde man når

¹⁵⁵ Odeh. *Lebanon: Dynamics of Conflict*. 202 og 207; Fosse. *Med livet i hendene*. 120-121; Friedman. «Arafat vs. Assad».

¹⁵⁶ Friedman. «Arafat vs. Assad».

¹⁵⁷ Friedman. «Arafat vs. Assad».

palestinerne kriget seg imellom? Erik Fosse gir i boken sin uttrykk for å ha blitt overrasket over at en bekjent, den tidligere lederen for PLOs informasjonskontor i Beirut, åpent støttet Abu Musa fra et nytt PLO-kontor i Damaskus, drevet av opprørerne. Men Palestinsk Røde Halvmåne ser ut til å i all hovedsak ha støttet Arafat (organisasjonen var tross alt drevet av broren hans Fathi Arafat). Siden PRCS var organisasjonen Palkom først og fremst forholdt seg til, virker komiteen å ha fulgt deres pro-Arafat-linje.¹⁵⁸

I september 1983 mottok UD i Oslo nok en irritert melding fra ambassaden i Beirut om at tre Palkom-medarbeidere hadde ankommet Tripoli-området «uten så vel syriske som libanesiske papirer».¹⁵⁹ Ambassaden skrev at denne gangen var det enda verre enn sist, da syriske og palestinske ikke lenger samarbeidet om tilstedeværelsen i Nord-Libanon. Bare to dager tidligere hadde det vært interne PLO-kamper i Beddawi.

Situasjonen nå med interne PLO-kamper i Tripoli-området så vel som full krig i andre deler av Libanon skulle etter ambassadens oppfatning tilsi at helsearbeiderne snarest mulig kommer seg ut av Libanon, selv om Kypros nå vel er eneste utreisevei (og helsearbeiderne denne gang heller ikke har syrisk visum). [...] På bakgrunn av ovenstående må det understrekes at sikkerhetssituasjonen for de norske helsearbeiderne i Tripoli-området nå er langt mer alvorlig enn forrige gang da de av UD ble advart mot fortsatt tilstedeværelse. Ambassaden vil derfor henstille om at UD igjen tar kontakt med Palkom for å søke å påvirke komiteen til å trekke helsearbeiderne ut *snarest mulig*.¹⁶⁰

Ambassaden mente Palkom også satte andre norske helsearbeidere i Libanon i fare ved å reise til Tripoli-området uten papirer, fordi dette ville påvirke libanesiske myndigheters holdning til disse. I tillegg var ambassaden provosert over at Palkom virket å ville ha i både pose og sekk ved at de trosset UDs advarsler, men likevel ga inntrykk av å regne med offisiell norsk bistand dersom noe skulle skje.¹⁶¹

I oktober 1983 fikk Erik Fosse beskjed fra Trond Linstad om å komme til Tripoli i Nord-Libanon så fort som mulig. Linstad var allerede på plass i byen og hadde hatt flere møter med PLOs nestkommanderende, Khalil Wazir, bedre kjent under krigsnavnet Abu Jihad. Han hadde gjort det klart at et syrisk angrep på Tripoli og flyktningleirene Nahr al-Bared og Beddawi var nært forestående. Etter at Arafat hadde blitt utvist fra Syria, hadde PLOs sentralråd fordømt utvisningen, støttet Arafat og gitt ham klarsignal til å forhandle videre med Jordan og USA. Dette bare bekreftet Assads mistanke om at PLO forsøkte å sette ham på sidelinjen. Etter at Arafat satte opp et nytt hovedkvarter i Beddawi i september 1983,

¹⁵⁸ Fosse. *Med livet i hendene*. 123.

¹⁵⁹ UD 76.8/67 bind 7: ambassaden i Beirut til UD: «Norske statsborgere i Tripoli-området», 21.09.1983.

¹⁶⁰ UD 76.8/67 bind 7: ambassaden i Beirut til UD: «Norske statsborgere i Tripoli-området», 21.09.1983.

¹⁶¹ UD 76.8/67 bind 7: ambassaden i Beirut til UD: «Norske statsborgere i Tripoli-området», 21.09.1983.

gjorde Syria, i samarbeid med PLO-dissidentene, seg klar for å vise hvem som var sjefen. Palestinakomiteen mente derfor at det hastet å få inn et kirurgteam.¹⁶²

Palkom sendte sitt første kirurgiske kriseteam til Nord-Libanon 20. oktober 1983. Teamet besto av de fem nordmennene Torun Søhoel, Kirsti Owe, Rita Gulliksen, Are Hovdenak og Erik Fosse samt franske Dominique Servais. Disse jobbet på Palestinsk Røde Halvmånes sykehus i flyktningleiren Beddawi. I tillegg jobbet Alice Hovden på PRCS-klinikken i Nahr al-Bared.¹⁶³

Da den syriske offensiven startet 3. november 1983 behandlet sykehuset i leiren 180 pasienter. Tre dager senere ble det norske personellet evakuert til en skole inne i Tripoli. Der innredet de et sykehus med femti senger og tre operasjonsbord. Under senere kamphandlinger i Tripoli-området skal rundt 70 prosent av skadene ha blitt behandlet ved dette sykehuset, ifølge Palestinakomiteen. 9. november meldte komiteen hjem til Utenriksdepartementet at de to flyktningleirene ved Tripoli, med 30–40.000 innbyggere hver, hadde vært under konstant beskytning av tanks og tungt artilleri i flere dager.¹⁶⁴

De framrykkende syriske og syrisk-støttede enhetene er nå nådd selve Tripoli. De har gjort det kjent at de akter å forfølge motparten (PLO-styrkene) hvor de måtte befinne seg. Og de har allerede begynt å bombardere Tripoli. Om dette følges opp, vil helsesituasjonen i byen umiddelbart bli katastrofal.¹⁶⁵

På det improviserte sykehuset på en skole i Tripoli jobbet også personell fra Palestina-grupper i Sverige, Danmark, Frankrike, Belgia og Finland. Den norske Palestinakomiteen samarbeidet altså relativt utbredt med andre europeiske solidaritetsorganisasjoner for Palestina. De libanesiske myndighetene var det verre med: Det var heller ikke denne gangen søkt om visum for de norske kriseteamene, fordi Palkom anså området de opererte i som utenfor den libanesiske regjeringens kontroll.¹⁶⁶

Mangelen på visum i Tripoli må også sees i sammenheng med arrestasjonen av Skipperud. Palestinakomiteen skjønnte nok at det var tvilsomt at de ville få visum etter dette.

¹⁶² Fosse. *Med livet i hendene*. 120-121.

¹⁶³ UD 76.8/67 bind 8: internt notat UD: «Norske helsearbeidere i Tripoli-området.», 04.11.1983; UD 76.8/67 bind 8: UD til ambassaden i Beirut: «Norske helsearbeidere fra Palestina-komiteen i Tripoli-området.», 21.10.1983; UD 76.8/67 bind 8: Palkom til UD: «Søknad om økonomisk støtte til helseteam til Tripoli i Nord-Libanon», 28.11.1983.

¹⁶⁴ UD 76.8/67 bind 8: Palkom til UD: «Søknad om økonomisk støtte til helseteam til Tripoli i Nord-Libanon», 28.11.1983; UD 76.8/67 bind 8: Palkom til UD: «Humanitær hjelp til Libanon», 09.11.1983.

¹⁶⁵ UD 76.8/67 bind 8: Palkom til UD: «Humanitær hjelp til Libanon», 09.11.1983.

¹⁶⁶ UD 76.8/67 bind 8: Palkom til UD: «Søknad om økonomisk støtte til helseteam til Tripoli i Nord-Libanon», 28.11.1983.

Palkom anså dermed trolig at deres beste strategi for å hjelpe palestinerne var å befinne seg i områder utenfor myndighetenes kontroll, så de kunne unngå å forholde seg til disse.

Selv om Palestinakomiteen nylig hadde vært i bråk med UD grunnet manglende visum i Tripoli-området, søkte de også nå om offentlig støtte til virksomheten. Midtøstenrådgiver Longva mente argumentet om Palkom-personellets manglende visum ikke holdt som argument for å avslå søknaden. Han viste til at UD tidligere i 1983 hadde gitt støtte til Afghanistankomiteens arbeid i Afghanistan, uten at deres hjelpearbeidere hadde hatt afghansk visum. Siden flere av Palkoms medlemmer også var med i Afghanistankomiteen, ville en slik inkonsekvens uten tvil bli langt merke til, argumenterte Longva. Han mente dessuten at det var svært problematisk å ha et slikt visumkrav i borgerkrigssituasjoner, fordi det ville gjøre sentralregjeringen i stand til å utøve en ikke ønskelig kontroll over humanitær bistand i områder den ikke kontrollerte. Da UD tidligere reagerte på at personellet fra Palestinakomiteen hadde drevet sin virksomhet uten visum, handlet dette, ifølge Midtøstenrådgiveren, om sikkerhetsrisikoen dette medførte, ikke om hvorvidt de hadde visum i seg selv. Longva påpekte at i den spesielle situasjonen som hersket i Tripoli-området hadde Palkom spesielle forutsetninger for å få humanitær bistand effektivt frem. Komiteen hadde sterkt motivert personell med erfaring fra krigshandlingene i Beirut i 1982, gode kontakter i PRCS og solid innsikt i lokale forhold. «De første par ukene av krisen representerte teamet så godt som det eneste kirurgiske tilbud i området, og teamets innsats var helt essensielt.»¹⁶⁷ Palestinakomiteen fikk innvilget søknaden, og mottok 300 000 kroner i offentlig støtte.¹⁶⁸

Arafat og soldatene hans klarte ikke å stå imot syrerne og deres allierte palestinske dissidenter, og ble hentet ut av Tripoli i desember, ved hjelp av Frankrike. Tilbake sto PLO-løytnanter fast bestemt på å slå tilbake mot Syria – og et rasert Tripoli.¹⁶⁹

Chargé d'affaires Flakstad besøkte i februar 1984 Beddawi, og rapporterte hjem at det eneste medisinske tilbudet for innbyggerne i Nahr al-Bared og Beddawi var to klinikker og et sykehus, som alle ble drevet av Palestinsk Røde Halvmåne. Sykehuset ambassaden besøkte var truffet av granater i alle etasjer. I tillegg til PRCS-personell, var omkring 10 prosent av de ansatte utenlandske frivillige, blant dem tre gjenværende nordmenn fra Palestinakomiteen. Selv om PRCS' helsepersonell stort sett var i stand til å utføre de medisinske oppgavene på egen hånd, mente utlendingene at deres tilstedeværelse var viktig av sikkerhetshensyn. Det

¹⁶⁷ UD 76.8/67 bind 8: internt notat UD: «Palestinakomiteens søknad om økonomisk støtte til helseteam i Nord-Libanon», 09.12.1983.

¹⁶⁸ UD 76.8/67 bind 8: UD til Palkom: «Søknad om støtte til innkjøp av medisinsk utstyr til Tripoli i Nord-Libanon», 09.12.1983.

¹⁶⁹ Harris. *Lebanon: A History*. 247.

ville få større konsekvenser å ta livet av vestlige leger og sykepleiere enn palestinere. Sânt kunne være avskrekkende. Flakstad skrev videre at det stort sett var palestinske dissidenter som sto for sikkerhetskontrollen i leirene. Dette var problematisk på grunn av isfronten som hersket mellom dissidentene og sivilbefolkningen, hvis store flertall stadig var lojale til Arafat, rapporterte Flakstad. Beddawi var i sin helhet kontrollert av de palestinske opprørerne, mens disse kun hadde kontroll over hovedveiene i Nahr al-Bared. I utkantstrøkene av leiren hadde det vært flere attentater mot postene deres.¹⁷⁰

Intet nytt fra Palestinafronten

Samarbeidet med Norsk Folkehjelp viste seg å ikke ende så godt for *Palestinafronten*. 10. november 1983 søkte Palfront UD om støtte til å sende et legeteam til Tripoli på egen hånd, og ikke gjennom eller sammen med Norsk Folkehjelp. Ifølge UD fordi Folkehjelpen – grunnet sitt samarbeid med libanesiske myndigheter – ikke lenger kunne «ta belastningen av en sammenblanding med *Palestinafronten*». Palfront fikk avslag på søknaden. Ekstra bittert var det kanskje at deres gamle konkurrenter i *Palestinakomiteen* allerede var på plass i Tripoli-området, og noen uker senere ble tildelt offentlig støtte til dette arbeidet.¹⁷¹

¹⁷⁰ UD 76.8/67 bind 8: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Forholdene i de palestinske flyktningleirene i Tripoli-området», 27.02.1984.

¹⁷¹ UD 76.8/67 bind 8: Palfront til UD: «Søknad om økonomisk støtte/Krisehjelp til Libanon.», 10.11.1983; UD 76.8/67 bind 8: internt notat UD: «Nødhjelp til Tripoli-området i Libanon. *Palestinafronten*.», 11.11.1983; UD 76.8/67 bind 8: UD til Palfront: «Søknad om økonomisk støtte/Krisehjelp til Libanon», 18.11.1983.

10 Norsk Folkehjelps enorme planer

Norsk Folkehjelp var også i begynnelsen av 1984 svært opptatt av å vise Utenriksdepartementet at de samarbeidet vidt og bredt i Libanon. Organisasjonen oppga i en søknad til UD i januar 1984 helse- og sosialdepartementet i Libanon, YMCA, ICRC, Oxfam, MECC, UNRWA, Norbatt og mindre palestinske organisasjoner som sine samarbeidspartnere i Libanon. Men Folkehjelpen selv hadde vinteren 1983–1984 kun tre norske og én dansk medarbeider i Libanon.¹⁷²

Likevel hadde organisasjonen enorme planer for 1984. Av nye prosjekter for året planla Folkehjelpen blant annet å starte bakeri, syopplæring, kvinneaktiviteter og utbedring av boliger og sanitære forhold i Ain al-Hilweh; yrkestrening for ungdom i Saida for øvrig; helsesenter og kloakkanlegg i samarbeid med Norbatt, i bataljonens ansvarsområde i Sør-Libanon; ysterikooperativ, utbedring av vann- og avløpssystem, samt et treningssenter for blinde og funksjonshemmede andre steder i Sør-Libanon. I tillegg kom noen uspesifiserte prosjekter. Utføringen av alt dette skulle riktignok skje sammen med noen av samarbeidspartnerne – særlig UNRWA, MECC og Norbatt – men det var her fortsatt snakk om ett års planer for en organisasjon med fire utsendte medarbeidere, som allerede holdt på med flere prosjekter i Beirut-området.¹⁷³

Folkehjelpen søkte UD om økonomisk støtte til alle disse prosjektene, men ambassaden i Beirut hadde en rekke innvendinger til denne søknaden: mangelfulle beskrivelser av prosjektene, at ingen av dem var påbegynt og at mange av prosjektene vanskelig ville kunne kalles nødhjelp. I tillegg reagerte ambassaden på at Norsk Folkehjelp også hadde søkt om støtte til utgifter som måtte anses som administrative utgifter for organisasjonens hovedkontor i Norge. Chargé d'affaires Flakstad omtalte søknaden som en søknad om generell driftsstøtte, og foreslo at Norsk Folkehjelp heller søkte om støtte for hvert enkelt prosjekt. Ambassaden påpekte også at et «forbausende lavt beløp av egne midler» beregnet inn i arbeidet.* Norsk Folkehjelp hadde tross alt fått inn nærmere 80 millioner kroner under TV-aksjonen høsten 1983.¹⁷⁴

¹⁷² UD 76.8/67 bind 8: Norsk Folkehjelp til UD: «Norsk Folkehjelps engasjement i Libanon, søknad om støtte for nødhjelpsaktiviteter i 1984.», 16.01.1984; UD 76.8/67 bind 8: Norsk Folkehjelp til UD: «Redegjørelse. Norsk Folkehjelps nødhjelpsaktiviteter i Libanon februar 1984, metodikk og kontroll.», 22.02.1984.

¹⁷³ UD 76.8/67 bind 8: Norsk Folkehjelp til UD: «Norsk Folkehjelps engasjement i Libanon, søknad om støtte for nødhjelpsaktiviteter i 1984.», 16.01.1984.

* Våren 1984 presenterte Norsk Folkehjelp også planene for årene frem til 1990. Summen av prosjektene utgjorde totalt 37,5 millioner kroner, hvorav bare 7,5 millioner kroner skulle finansieres av Folkehjelpen selv.

Folkehjelpen hadde i perioden fra organisasjonen begynte å engasjere seg i Libanon i 1982 til denne søknaden ble sendt i 1984, gått stadig mer over fra nødhjelp og helsearbeid til humanitære aktiviteter. Ambassaden må sies å ha helt rett i at for eksempel yrkesopplæring ikke kan kalles tradisjonell nødhjelp. Folkehjelpens samarbeid med libanesiske myndigheter kan forklare endringen. Yrkesopplæring skulle ifølge koordinator Egil Hagen ha blitt forespurt fra helse- og sosialminister Adnan Mroué. For å få fortsette arbeidet i Libanon med minst mulig problemer ble Folkehjelpens personell i 1983 også registrert som sosialarbeidere snarere enn helsearbeidere (Mroué var tross alt også *sosialminister*). Da slapp nemlig medarbeiderne å registrere arbeidssted, som var en fordel siden libanesiske myndigheter verken ville godtatt Folkehjelpens Shatila-klinikk eller PRCS-sykehusene i Beirut. Dette kan også forklare organisasjonens omskiftning til sosialt arbeid. Samtidig må man jo også tro at Norsk Folkehjelp anså dette som viktig arbeid.¹⁷⁵

Nødhjelpsenheten i UD var uenig med departementets utsendte. Der mente de at Folkehjelpens prosjekter (med unntak av kartleggingen av sosiale tjenester) ikke gikk utenfor nødhjelpsfortolkningen. Nødhjelpsenheten mente ambassaden hadde en altfor snever definisjon av begrepet. Enheten mente at Folkehjelpens prosjekter var støtteverdige og fikk det som den ville: I statsråd 11. mai 1984 ble Folkehjelpen tildelt 2,5 millioner kroner i støtte.¹⁷⁶ Dette ble blant annet begrunnet med at «Norsk Folkehjelp er av de organisasjoner som er best plassert til å yte hjelp til de trengende grupper».¹⁷⁷

Da reagerte ambassaden i Beirut igjen. Der fant de det spesielt at Norsk Folkehjelp i løpet av årets fem første måneder hadde fått tildelt hele 3,2 millioner kroner i offentlig støtte. «Ambassaden finner dette noe forbausende på bakgrunn bl.a. av at ingen av de i søknaden omtalte prosjekter for Sør-Libanon ennå er oppstartet. Disse er alene kostnadsberegnet til 2,1 mill. kr.»¹⁷⁸ Ambassadens dom ble ikke mildere av at den nylig hadde fått opplyst av Egil Hagen at prosjektene i Sør-Libanon heller ikke ville bli startet opp. Dette kom blant annet av at det forberedende arbeidet som hadde blitt utført av Folkehjelpens prosjektkoordinator i

Norsk offentlig støtte var trolig tiltenkt en stor del av de resterende 30 millioner kronene. (UD 76.8/67 bind 9: ambassaden i Beirut til UD: «Rammeplan for Norsk Folkehjelps internasjonale aktiviteter i 1984-90.», 22.05.1984)

¹⁷⁴ UD 76.8/67 bind 9: ambassaden i Beirut til UD: «Norsk Folkehjelp. Søknad om støtte til ulike nødhjelpsaktiviteter i Libanon i 1984.», 13.03.1984.

¹⁷⁵ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

¹⁷⁶ UD 76.8/67 bind 9: internt notat UD: «Libanon/Norsk Folkehjelp. Søknad om støtte til ulike nødhjelpsaktiviteter.», 29.03.1984; UD 76.8/67 bind 9: internt notat UD: «Foredrag til statsråd», 11.05.1984.

¹⁷⁷ UD 76.8/67 bind 9: internt notat UD: «Foredrag til statsråd», 11.05.1984.

¹⁷⁸ UD 76.8/67 bind 9: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Libanon/Norsk Folkehjelp. Støtte til nødhjelpsaktiviteter.», 22.05.1984.

Sør-Libanon ikke ble godkjent av UNRWA.* Ambassaden minnet om at den allerede ved søknaden hadde stil seg tvilende til disse prosjektene. Folkehjelpens faste Libanon-stab omfattet ikke mer enn tre–fire personer, noe UDs Libanon-utsendte mente måtte være i minste laget for omfanget av administrasjon og prosjektledelse det her var snakk om. I juli sendte Folkehjelpen en ny søknad om støtte, hvor antallet prosjekter var kuttet kraftig ned.¹⁷⁹

Norsk Folkehjelp hadde tidligere fått god respons og skryt i UD for sine mange samarbeidspartnere, kanskje ville organisasjonen vise til mest mulig samarbeid og flest mulig prosjekter for å få så mye støtte som mulig. Men i 1984 syntes ambassaden det tok litt av og gikk utover planleggingen. Og det hadde den rett i, siden mange av prosjektene heller ikke ble noe av. Men om det var taktikk fra Norsk Folkehjelps side, må det sies å ha vært vellykket – de fikk tross alt støtte.

En annen forklaring på den store mengden prosjekter kan være at Folkehjelpen tok på seg en del av disse for å tekkes ulike samarbeidspartnere i Libanon. Organisasjonens «venner med alle»-strategi kunne koste mange tjenester, som gjerne kunne bli gitt i form av humanitære prosjekter. Dette kommer det mer om senere.

* **Hvem det er snakk om** nevnes ikke, annet enn at det påpekes at det ikke er snakk om Egil Hagen.

¹⁷⁹ UD 76.8/67 bind 9: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Libanon/Norsk Folkehjelp. Støtte til nødhjelpsaktiviteter.», 22.05.1984; UD 76.8/67 bind 9: Norsk Folkehjelp til UD: «Revidert søknad om støtte til nødhjelpsprosjekter i Libanon.», 13.07.1984.

11 Politiske omrokkeringer

I februar 1984 begynte situasjonen igjen å tilspisse seg i Beirut. «Krigen om fjellet» hadde ført til at drusermilitseren Det progressive sosialistpartiet (PSP) og sjiamilitseren Amal hadde okkupert Vest-Beirut. PSP hadde tatt kontroll over kysten sør for Beiruts flyplass, mens regjeringshærens sjiamuslimske sjette brigade hadde løsrevet seg og gått sammen med Amal. President Gemayel hadde ingen kontroll utenfor kristne kjerneområder. Folkehjelpen skrev til UD at de fryktet en direkte konfrontasjon mellom Øst- og Vest-Beirut og at kampene i byen krevde akuttinnsats i Beirut. 10–12 000 mennesker, inkludert flyktninger fra Shouf, levde nærmest på gaten opp mot Den grønne linjen.* Ifølge Norsk Folkehjelp skal de ha vært den eneste internasjonale organisasjonen som i begynnelsen av 1984 drev nødhjelp her, da de i samarbeid med den kristne humanitære organisasjonen Popular Committee sørget for utlevering av medisiner, klær, melk og mat. Samtidig skal Folkehjelpen å ha formidlet medisinsk materiell til Shouf gjennom hjelpeorganisasjonen til PSP og til sydlige deler av Beirut gjennom den medisinske koordinatoren til Amal. Norsk Folkehjelp hadde også i samarbeid med andre europeiske folkehjelpsorganisasjoner bygget opp et kriselager for bruk i Libanon. Dette lageret var nå på vei til Libanon, ved hjelp av Folkehjelpens tyske søsterorganisasjon Arbeiter-Samariter-Bund (ASB) og Middle East Council of Churches.¹⁸⁰

Den internasjonale MNF-styrken var omringet av fiendtlige militser på alle kanter. Ved å bli dratt inn i krigshandlingene på Gemayel-regjeringens side hadde de amerikanske, franske og italienske styrkene blitt svært upopulære i store deler av den libanesiske befolkningen, særlig blant drusere og sjiaer. Det hadde amerikanerne og franskmennene også fått betale for, da to selvmordsbombere hadde kjørt hver sin lastebil med sprengstoff inn i basen til MNF-styrken i Beirut. 241 amerikanske og 56 franske soldater hadde blitt drept. Tapstallene førte til at president Reagan kom under økende press for å trekke ut de amerikanske soldatene. Og situasjonen i Libanon i begynnelsen av 1984 virket håpløs. Det tok MNF-styrkene konsekvensene av. Amerikanerne og italienerne trakk ut sine soldater i februar 1984, franskmennene en måned senere. En hardt presset president Gemayel så ikke

* **Den grønne linjen** var demarkasjonslinjen som delte Beirut i to, mellom kristne Øst-Beirut og muslimske Vest-Beirut. Navnet skal ha kommet av at planter og trær begynte å gro i den ubeboede linjen gjennom storbyen.

¹⁸⁰ Harris. *Lebanon: A History*. 247-248; UD 76.8/67 bind 8: Norsk Folkehjelp til UD: «Søknad om støtte til nødhjelpsarbeid i Libanon.», 08.02.1984; UD 76.8/67 bind 8: internt notat UD: «Norsk Folkehjelp/Libanon. Søknad om støtte til nødhjelpsarbeid.», 13.02.1984; UD 76.8/67 bind 8: Norsk Folkehjelp til UD: «Redegjørelse. Norsk Folkehjelps nødhjelpsaktiviteter i Libanon februar 1984, metodikk og kontroll.», 22.02.1984.

andre muligheter enn å oppsøke Assad og offisielt avvise 17. mai-avtalen fra 1983, for å opparbeide litt velvilje hos den syriske presidenten. Etter å ha tatt inn noen allierte av Syria i regjeringen, blant annet ble Shafik Dib Wazzan erstattet av Rashid Karami som ny statsminister, var en skjør våpenhvile på plass.¹⁸¹

De politiske omrokkingene var dårlig nytt for Norsk Folkehjelp. Med Wazzan-regjeringen måtte også Folkehjelpens kontakt, helse- og sosialminister Adnan Mroué, gå av i begynnelsen av 1984. I tillegg ble Helse- og sosialdepartementet delt, og «Kontoret for sosial utvikling» (OSD) fikk ansvar for å ordne med sosialt prosjektarbeid. Med ett var mer eller mindre hele kontaktnettet til Folkehjelpen plutselig borte. Selveste Pierre Gemayel, Amins far og grunnleggeren av Falangistpartiet, ble ny helseminister.* Samtidig ble sosialsaker og -prosjekter ble flyttet til det kristendominerte OSD-kontoret.¹⁸²

I utgangspunktet burde statlige myndigheter være et sikkert kort å samarbeide med, men ikke nødvendigvis i en borgerkrig, og kanskje særlig ikke den libanesiske. Ifølge koordinator Egil Hagen var Libanon på 1980-tallet «et samfunn hvor en tillatelse ikke er verdt papiret den er skrevet på».¹⁸³ Med ny helseminister anså ikke lenger Hagen at Folkehjelpens gode forhold og avtaler med eksminister Mroué for å være mye verdt:

Problemet i Libanon er at ministeriene kun består av enkeltpersoner som hovedsakelig kun representerer sine egne interesser. Et bindende løfte synes f.eks. ikke forpliktende lenger enn disse personene sitter ved makten. De representerer svært ofte, selv om de i navnet representerer den libanesiske stat, kun sine egne sekteriske interesser.¹⁸⁴

For å få arbeids- og oppholdstillatelser til en nyankommet protesetekniker og fysioterapeut, inngikk Folkehjelpen en avtale med en innflytelsesrik sunnifamilie som drev en ortopedisk klinikk. Avtalen var at Folkehjelpen skulle jobbe på deres senter halvparten av tiden, og resten på Gaza- og Haifa-klinikkene. Grunnet samarbeidsproblemer ble det til at personellet fra Norsk Folkehjelp jobbet heltid på de to PRCS-klinikkene, men sunnifamilien lot være å lage problemer, så arbeidet fikk fortsette.¹⁸⁵

¹⁸¹ Harris. *Lebanon: A History*. 247-248; Rogan. *Araberne*. 484; Tveit. *Libanon farvel*. 92.

* **Pierre Gemayel** var 78 år gammel da han i mai 1984 ble helseminister i Libanon. Tre måneder senere døde han av et hjerteinfarkt, mens han fortsatt var minister.

¹⁸² UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

¹⁸³ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

¹⁸⁴ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

¹⁸⁵ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

12 Offentlig nødhjelp til militsene

Norsk Folkehjelps tette kontakt med militsgruppene sikret organisasjonen tilgang til områder som ellers ville være svært vanskelige å nå, men skaffet også problemer. I en teleks hjem til UD 16. februar 1984 rettet ambassaden i Beirut kraftig kritikk mot Egil Hagen for å ha gitt en sjekk på 150 000 libanesiske pund (den gang i underkant av 200 000 kroner) til PSPs medisinske koordinator. Pengene Folkehjelpen hadde gitt videre var offentlige norske nødhjelpsmidler. PSP hadde mottatt dem for å kjøpe medisinsk utstyr og drive et «krisehospital». Egil Hagen hadde selv fortalt dette, og forsikret ambassaden om at det ville bli gjort grundig kontroll av beløpet var blitt brukt som avtalt, men UDs personell i Beirut skrev at de hadde foretrukket at Folkehjelpen selv hadde stått for innkjøpene.¹⁸⁶

En blankosjekk til Walid Joumblatts PSP er etter ambassadens oppfatning en høyst uheldig anvendelse av offentlige midler. Eventuell kjennskap til en slik norsk form for nødhjelpsbiand ville naturlig nok forventes å fremkalle ytterst sterke negative reaksjoner, ikke bare fra kristne grupperinger, men også myndighetshold.¹⁸⁷

Norsk Folkehjelps hovedkontor i Oslo svarte UD at Hagen hadde brukt samme fremgangsmåte som i Shouffjellene høsten 1983 og at dette skal ha vært godkjent av ambassaden i Beiruts andresekretær, Nils Ragnar Kamsvåg. Ambassaden kommenterte at dette ikke var forelagt dem, og dermed heller ikke godkjent. Det eneste som var godkjent var at biand også skulle gå til druserne. At dette ble gjort på samme måte høsten 1983 var ikke relevant, da det den gang var snakk om midler finansiert av Norsk Folkehjelp selv, ikke offentlige nødhjelpsmidler. Videre kommenterte ambassaden at den ikke hadde vært i kontakt med Hagen siden før helgen og at den ville satt pris på å bli rådspurt om videreformidlingen av slike midler.¹⁸⁸

22. februar svarte Norsk Folkehjelp på kritikken som var kommet fra ambassaden i Beirut. Folkehjelpen skrev til UD i Oslo at de baserte arbeidet sitt i Libanon på tillitsforhold til de ulike partene som hadde tørnet sammen og mente ambassaden hele tiden hadde blitt underrettet om deres arbeid. Organisasjonen gikk likevel med på at de harde kampene i

¹⁸⁶ UD 76.8/67 bind 8: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Libanon – humanitær biand via Norsk Folkehjelp.», 16.02.1984; UD 76.8/67 bind 8: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Libanon – humanitær biand via Norsk Folkehjelp.», 21.02.1984.

¹⁸⁷ UD 76.8/67 bind 8: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Libanon – humanitær biand via Norsk Folkehjelp.», 16.02.1984.

¹⁸⁸ UD 76.8/67 bind 8: UD til ambassaden i Beirut: «Libanon – humanitær biand via Norsk Folkehjelp.», 16.02.1984; UD 76.8/67 bind 8: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Libanon – humanitær biand via Norsk Folkehjelp.», 21.02.1984.

Beirut den siste måneden hadde gjort det risikabelt å bevege seg over lengre strekninger og at ambassaden derfor i kortere perioder ikke hadde blitt informert om Folkehjelpens aktiviteter.¹⁸⁹

Ambassaden i Beirut var slett ikke fornøyd med svaret fra Folkehjelpen, som hadde skrevet at de anså kontrollen av nødhjelpsdistribusjonen som tilfredsstillende. «Til dette skal det bemerkes at det ikke medfører riktighet», kommenterte ambassaden.¹⁹⁰ Mens Folkehjelpen 22. februar oppga å ha fått tildelt bilag for hele summen gitt til PSP, hadde Hagen overfor ambassaden en måned senere sagt at han hadde mottatt bilag for rundt halvparten av beløpet.* Folkehjelpen ga også offentlige norske bistandsmidler til den sjiamuslimske militsen Amal. Disse pengene virker å ha vært gitt i kontanter, med ettersjekking på at innkjøpene var foretatt. Ambassaden påpekte at det her var snakk om pengestøtte til humanitære avdelinger av ledende militser.¹⁹¹

Etter ambassadens oppfatning sier det seg selv at nødhjelpsassistans til disse ikke bør ytes i form av sjekk eller kontanter med etterfølgende kontroll basert på tillitsforhold til kontaktpersonene. Hvis militsens humanitære koordinator går inn for det, kan bilag som tidligere nevnt her alltid skaffes etter behov, og senere fremviste innkjøp kan selvfølgelig også være finansiert av andre kilder.¹⁹²

Ambassadens oppfatning var at sjekk- og kontantutbetalinger til militsenes humanitære koordinatører uten tvil var så kontroversielt at Folkehjelpen i fremtiden burde bes om mer detaljerte prosjektfremlegg, også når det gjaldt hasteprojekter.¹⁹³

At Norsk Folkehjelp ga offentlige nødhjelpsmidler direkte til militsene Det progressive sosialistpartiet og Amal, på samme tid som disse er i krig, kan vel i beste fall kalles naivt. Dokumentene i UD-arkivet sier ikke noe om bilag for den resterende halvparten av beløpet som ble gitt til PSP, og med kontantutbetalingene til Amal virker det ikke som om det var snakk om kvitteringer i det hele tatt, kun fremvisning av anskaffet utstyr. Både PSP og Amal kriget mot Gemayel-regjeringen og falangistene, og offentlige norske midler til

¹⁸⁹ UD 76.8/67 bind 8: Norsk Folkehjelp til UD: «Redegjørelse. Norsk Folkehjelps nødhjelpsaktiviteter i Libanon februar 1984, metodikk og kontroll.», 22.02.1984.

¹⁹⁰ UD 76.8/67 bind 9: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Libanon – humanitær bistand via Norsk Folkehjelp», 02.04.1984.

* **Jeg har ikke funnet** noen senere dokumenter som sier noe om bilag for resten av beløpet Folkehjelpen ga til PSP.

¹⁹¹ UD 76.8/67 bind 9: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Libanon – humanitær bistand via Norsk Folkehjelp», 02.04.1984.

¹⁹² UD 76.8/67 bind 9: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Libanon – humanitær bistand via Norsk Folkehjelp», 02.04.1984.

¹⁹³ UD 76.8/67 bind 9: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Libanon – humanitær bistand via Norsk Folkehjelp», 02.04.1984.

disse – som det i tillegg ikke kan gjøres skikkelig rede for hva er brukt til – ville helt sikkert ført til en diplomatisk krise mellom norske og libanesiske myndigheter, dersom sistnevnte hadde oppdaget dette. Da Palkom var i Tripoli uten visum, mente Utenriksdepartementet at dette kunne provosere myndighetene og sette andre nordmenn i Libanon i fare. Da Folkehjelpen ga penger direkte til dem som kriget mot regjeringen, ble ikke noe slikt påpekt. Samtidig er det også betenkelig at UD, som var svært skeptiske til Palestinakomiteen forbindelser til PLO, tilsynelatende fortsatte å anbefale støtte til Folkehjelpen uten noen spesiell form for advarsel eller sanksjon. UDs forskjellsbehandling av Folkehjelpen og Palkom, som hadde langt større problemer med å få støtte, blir her påtagelig. Det virker som om det kun er ambassaden i Beirut som virkelig reagerte når Folkehjelpens aktiviteter gikk over stakk og stein, både når det gjaldt militsutbetalingene og de svært ekspansive prosjektplanene.

13 Hjelp til alle, eller til palestinerne?

Norsk Folkehjelps utbetalinger til PSP og Amal illustrerte også paradokset med organisasjonens strategi i Libanon. Da de fikk penger av Folkehjelpen, var begge militsene allierte av Syria, som på samme tid kriget mot Arafat og flertallet av palestinerne. Sjamilitzen Amal skulle til og med senere lede an i kampen mot palestinerne i Libanons flyktningleirer. I søknadene til Utenriksdepartementet gjentok Norsk Folkehjelp gang på gang at organisasjonen ville drive hjelpearbeid på alle sider i konflikten, de var der for alle parter. Samtidig kom jo Folkehjelpen til Libanon primært for å hjelpe de palestinske flyktningene. Hvordan henger dette sammen? En mulig forklaring kan være at mandatet deres endret seg i løpet av perioden, men det stemmer dårlig overrens med at koordinator Hagen, så sent som i 1985, stadig gjentok at Folkehjelpen hovedsakelig var i Libanon for palestinerne skyld. Men dette var i organisasjonens interne rapporter. Det kan derfor virke som om Folkehjelpen ønsket å kommunisere en noe annerledes strategi utad, enn hva som faktisk lå i planene deres.¹⁹⁴ Et eksempel på Norsk Folkehjelps noe selvmotsigende strategi i både å drive hjelpearbeid for alle og å være i Libanon for å hjelpe de palestinske flyktningene kan sees i en søknad til UD fra januar 1984:

Norsk Folkehjelp har lagt vekt på at hjelpen skal være ikke-diskriminerende, det vil si at vi har søkt å nå fram med hjelp til ulike grupperinger i fordelingen av den innsats vi har kunnet yte. Således har vi det siste året bidratt med humanitær hjelp til alle hovedgrupperinger innenfor det libanesiske samfunn. Fortsatt har vi lagt vekt på å nå de grupper som minst av alle har et eget hjelpeapparat å benytte seg av, nemlig de palestinske flyktningene og de fattigste deler av den libanesiske befolkning.¹⁹⁵

Så, var Folkehjelpens arbeid i Libanon «ikke-diskriminerende», eller var de der for palestinerne? Sitatet over trenger ikke bety at Folkehjelpen hadde favoriserte palestinske flyktninger i seg selv: At hjelpearbeidere prioriterte å hjelpe dem som trengte det mest, var ikke rart. Dersom de mest trengende var palestinerne, var vel dette snarere å kalle prioritering enn favorisering. Samtidig skrev Hagen skrev i 1985 såpass spesifikt at hjelpearbeidet som ble gjort for andre grupper, først og fremst ble gjort for å få lov til å jobbe for palestinerne, at en sympati med dem utover behovet for hjelp, synes å ha vært til stede. En mulig forklaring på hvorfor hjelp til alle sider ble trukket frem i søknader om støtte kan være rent taktiske

¹⁹⁴ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

¹⁹⁵ UD 76.8/67 bind 8: Norsk Folkehjelp til UD: «Norsk Folkehjelps engasjement i Libanon, søknad om støtte for nødhjelpsaktiviteter i 1984.», 16.01.1984.

beregninger om hva slags arbeid UD mest sannsynlig ville støtte. Palestinakomiteen slet mer med å bli tildelt offentlige midler enn Norsk Folkehjelp, selvsagt fordi dette var en langt mindre organisasjon, men også fordi Palkom var uttalt politisk og pro-palestinsk. Taktikkeri for å få UD-midler stemmer også godt overens med at ambassaden i Beirut reagerte på at Folkehjelpen kun nevnte palestinske flyktninger som målgruppe i søknaden overstående sitat er trukket ut fra. Ambassaden fant det ønskelig at målgruppen ble definert noe videre. Samtidig stemmer det dårlig overens med at Hagens interne kommentarer om at Folkehjelpen var i Libanon for å hjelpe palestinerne også ble sendt til UD. Taktikkeriet var nok derfor først og fremst ment på libanesiske myndigheter. Egil Hagen forklarte dette godt selv.¹⁹⁶

I det som fremstår som et slags avskjedsbrev, skrev Hagen om sine erfaringer etter to år i jobben som Libanon-koordinator i Norsk Folkehjelp. Om palestinerne skrev han at frem til evakueringen i 1982, hadde PLO full kontroll over leirene i Vest-Beirut og langt på vei en selvstendig autonomi. Så lenge PLO selv bestemte hvem som fikk jobbe i leirene, hadde hjelpeorganisasjonene få formelle problemer vis á vis libanesiske myndigheter. Dette endret seg med Israels invasjon og PLOs evakuering. Etter dette ble store deler av de pro-palestinske hjelpeorganisasjonene kastet ut at de regjeringskontrollerte områdene i Libanon. Hjelpearbeiderne deres fikk verken visum eller oppholdstillatelse. Da Hagen ankom Libanon i januar 1983, konsentrerte han seg først og fremst om å unngå utkastelse, særlig med tanke på å bli tatt seriøst i forkant av TV-aksjonen høsten 1983.¹⁹⁷

Etter PLOs evakuering utvidet også den libanesiske regjeringen sin kontroll over flyktningleirene ved at sikkerhetsstyrker, hær og e-tjeneste fikk nå fysisk tilgang til dem. Selv om den internasjonale MNF-styrken skulle sørge for palestinerne sikkerhet, kunne de ikke hindre at myndighetene arresterte dem de måtte ønske, så lenge nødvendige ordre var utstedt. Folkehjelpens opprinnelige mandat om å hjelpe flyktningene basert på PLOs ønsker, uten særlig kontakt med UNRWA, ble derfor umulig, ifølge Hagen. Men i motsetning til organisasjoner som Palestinakomiteen kunne Norsk Folkehjelp vise til en historie som seriøs hjelpeorganisasjon med internasjonalt virke, i tillegg en solid forankring til fagbevegelsen og Arbeiderpartiet. Dette kunne libaneserne både forstå og akseptere. Folkehjelpen hadde derfor en mulighet til å samarbeide med libanesiske myndigheter som Palkom ikke hadde. Den

¹⁹⁶ UD 76.8/67 bind 9: kopi av teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Libanon/Norsk Folkehjelp. Støtte til nødhjelpsaktiviteter.», 22.05.1984; UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

¹⁹⁷ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

muligheten benyttet Folkehjelpen seg av, men først og fremst som et middel for å få gjort mest mulig for palestinerne, skrev Hagen.¹⁹⁸

Det er viktig å forstå at vår aktivitet fra NF center i Shatilla, som i all vesentlighet kommer de palestinske flyktninger til gode – og det vet myndighetene – ikke kan eksistere på lengre sikt uten at NF har et rimelig engasjement til fordel for libanesiske grupper. [...] Myndighetenes argumentasjon er at UNRWA har det offisielle mandat for å ivareta palestinerne humanitære hjelpebehov og at internasjonale hjelpeorganisasjoner som ønsker utelukkende å arbeide for palestinerne eller som ønsker at deres hovedinnsats skal være overfor palestinerne må arbeide gjennom UNRWA.¹⁹⁹

Utgangspunktet for prosjektet med å registrere sosialt arbeid i Libanon var ifølge Hagen en slik tjeneste. Folkehjelpen måtte gjøre noe for myndighetene for fortsatt å få tilgang til palestinerne. Å arbeide kun for de palestinske flyktningene ble av Folkehjelpen altså ansett som nærmest umulig. Hjelp måtte også gis til de gruppene som satt med kontrollen og hadde makt til å gjøre livet til hjelpearbeiderne særdeles surt. I praksis betydde dette falangistene i Øst-Beirut, og etter februar 1984 Amal og PSP i Vest-Beirut. Men ifølge Hagen jobbet organisasjonen hardt for at mesteparten av arbeidet skulle komme palestinerne til gode. For å likevel opprettholde anseelsen som en nøytral part, ble omfanget av arbeidet gjort for andre grupper forsøkt overdrevet. Blant annet var volumet på Norsk Folkehjelps nødhjelp under «Krigen om fjellet» ganske beskjedent, ifølge Hagen. Men takket være god hjelp fra «sentralt plasserte personer» ble innsatsen fremhevet i libanesiske presse, noe som la grunnlaget for at Folkehjelpen ble oppfattet som en nøytral hjelpeorganisasjon med tillit i alle leire. «Fortsatt gikk nesten all vår innsats til palestinerne, men det var det ingen andre enn mottakerne våre som merket.»²⁰⁰

Hagen var ikke den blåøyde og ryddige regelrytteren skandinaver gjerne utgis for å være. I et samfunn preget av skjulte agendaer, brutte løfter og vennetjenester, spilte han libanesernes spill, noe Hagen selv virket relativt stolt av:

Mitt poeng er at som stedlig representant må du hele tiden operere med konstant «nødløgn» vis á vis forskjellige instanser, og du må passe på hele tiden, og du trenger gode kontakter for å manipulere libanesiske myndigheter og andre fiendtlige innstilte grupper til enhver tid.²⁰¹

¹⁹⁸ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

¹⁹⁹ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «Rapport. Generell situasjon»

²⁰⁰ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.» og «Rapport. Generell situasjon»

²⁰¹ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

Nødvendige tjenester eller nødhjelpskorrupsjon?

Å få ulike makthaveres tillatelse til å jobbe for palestinerne kostet ifølge Hagen penger, og betalingene skjedde enten via bidrag til prosjekter som ga disse individene personlig prestisje, eller i form av direkte betaling. «Det første måtte vi akseptere, det siste var uaktuelt.»²⁰² Korrupsjonsmessig beveget Folkehjelpens koordinator seg her i et farlig terreng. Forskjellen på direkte betalinger til enkeltpersoner og bidrag til de samme individenes prosjekter er ikke veldig stor. Men Hagen mente i januar 1985 at Folkehjelpen også i tiden fremover måtte forholde seg til – og inkludere i budsjettene – i at ministere, falangister, Amal eller PSP med jevne mellomrom kom med forespørsler om forskjellige typer bistand.²⁰³

Jeg vil foreslå at dere [Norsk Folkehjelp] budsjetterer 1 mill. som i fjor [1984] til evt. materiell/utstyrsinnkjøp til støtte for lokale organisasjoner som kommer med henvendelser via de forskjellige politiske partier eller ministeriene. Jeg vil selvsagt holde igjen så langt som mulig, med midler må være disponible, selv om intensjonene er å bruke minst mulig.²⁰⁴

Ifølge dette sitatet budsjetterte Norsk Folkehjelp i 1984 med 1 million kroner til det som må kunne kalles bestikkelser. Om noe av dette var offentlige norske nødhjelpsmidler, og eventuelt hvor mye, vites ikke. Ut fra dokumentene jeg har fått tilgang til, er ikke dette problematisert i forkant av at UD i statsråd anbefalte å bevilge 1,1 millioner kroner til Folkehjelpens arbeid i Libanon, tre måneder etter å ha fått tilsendt brevet fra Hagen.²⁰⁵

²⁰² UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

²⁰³ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «Rapport. Generell situasjon» og «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

²⁰⁴ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «Rapport. Generell situasjon»

²⁰⁵ UD 76.8/67 bind 10: UD til Norsk Folkehjelp: «Søknad om støtte til nødhjelpsprosjekter i Libanon.», 08.05.1985.

14 Krigen om leirene

Våren 1985 hadde kampene mellom palestinerne og Syria flyttet seg til flyktningleirene i Beirut og Saida, men det var Syrias allierte sjiamilits Amal som først og fremst ledet angrepene mot leirene. Israel hadde på samme tid trukket seg ned til en ny «sikkerhetssone» helt sør i Libanon. Dette gjorde det enklere for PLO å gjenetablere tilstedeværelsen i de palestinske flyktningleirene i og ved Beirut, Saida og Tyr. PLOs tilbakekomst til det sjiamuslimske kjerneområdet provoserte Amal, som husket altfor godt situasjonen fra 1970 til 1982. Da var PLO enerådende i sjiaenes Sør-Libanon og gjorde som de ville, noe som inkluderte angrep på Israel fra basene på sørlibanesisk territorium. De israelske hevntoktene var ikke til å unngå, og de fattige sjiamuslimene i Sør-Libanon måtte betale en høy pris i kryssilden mellom PLO og Israel. Men nå var Amal og sjiaene mektigere enn den gang. Samtidig havnet Amal i konkurranse med nyopprettede Hizbollah om kontroll over de frigjorte sjiaområdene. Hizbollah var (i samarbeid med Iran) opprettet av utbrytere fra Amal, som mente sistnevnte hadde mistet sin religiøse troverdighet og blitt likere og likere de korrupte militsene den skulle være en motvekt til. Nå utfordret nykommeren Amal om makten i de sjiamuslimske områdene i Sør-Libanon. Amal hadde også havnet på kant med Jumblatts drusermilits PSP. Amal irriterte seg over drusernes kontroll over kysten under Shouffjellene, fordi det hindret deres bevegelse mellom Sør-Libanon og Beirut, mens PSP fryktet Amals økende makt. PSP, Hizbollah og PLO allierte seg derfor mot Amal, som på sin side fikk støtte av Syria, delvis på grunn av deres felles misnøye med den palestinske geriljaen. Samtidig støttet Assad også PSP og Hizbollah for å begrense Amals makt. Det måtte jo bli kaos.²⁰⁶

I mars 1985 var Trond Linstad i Libanon for å få oversikt over den humanitære situasjonen. Det var elendige forhold i flyktningleirene og frykt blant palestinerne. Linstad fikk høre av Palestinsk Røde Halvmåne at de anså det som for farlig med nyetablering av PRCS-klinikker i leirene: Tiltak som antydte palestinsk organisering kunne sees et påskudd for angrep. Løsningen ble at oppbyggingen av nye helsestasjoner skulle foregå i Norwacs navn. I Shatila var det allerede én PRCS-klinikk. I all hast ble det bygget en til, med Norwacskilt, men finansiert av Røde Halvmåne.²⁰⁷

²⁰⁶ Harris. *Lebanon: A History*. 248-249.

²⁰⁷ Fosse. *Med livet i hendene*. 245-246.

I mai 1985 ble de palestinske flyktingleirene i Beirut angrepet av Amal og de sjiamuslimske utbryterne fra regjeringshæren, som ville hindre at PLO igjen ble en maktfaktor i Libanon. Krigen om leirene var i gang. Igjen flyktet titusener av palestinere fra hjemmene sine. Takket være hjelp fra Hizbollah og PSP klarte palestinerne, på tross av store tap, å stå imot angrepene. Fra PSP-kontrollerte territorier i Shouf bombet de Amals sjiamuslimske områder sør i Beirut. Amals hensynsløse fremferd fikk også palestinske fraksjoner som hadde vært alliert med Syria, mot PLO, til å skifte side.²⁰⁸ «Kampene om de palestinske flyktingleirene i Beirut fortsetter nå på 13. dagen. Ingen snarlig løsning synes i sikte, til tross for aktive nasjonale og internasjonale bestrebelser», rapporterte ambassaden i Beirut 31. mai 1985.²⁰⁹

Palestinakomiteen/Norwac (denne gangen under navnet Norwac, da de var tilbake i Beirut) søkte UD om støtte til innkjøp av en «mobil klinikkenhet» – portabelt medisinsk og kirurgisk utstyr – som skulle installeres i en Toyota Hiace varebil og brukes i Beirut. En ambulanse, på godt norsk. I en teleks fra Beirut skrev Trond Linstad at ambulansen først og fremst ville operere i områder hvor druserne kunne garantere sikkerheten deres. «Det vil komme tusener av flyktinger til gode», skrev Linstad.²¹⁰ Erik Fosse var i Oslo og redegjorde for Norwacs planer i et møte med UD. Han fortalte at ICRC hadde anslått at halvparten av den palestinske befolkningen i Sabra, Shatila og Burj al-Baranjeh – rundt 30 000 mennesker – var på flukt, særlig til områder under beskyttelse av PSP. Derfor hadde Palestinsk Røde Havmåne bedt Norwac om å oppsøke flyktingene der de var. Organisasjonen var i ferd med å sende lege Ebba Wergeland og sykepleierne Peter Amor og Bente Sannes til Beirut. Sykepleier Sol-Britt Fors og lege Rolf Busund skulle etter hvert supplere teamet. Der skulle de kjøre rundt og oppsøke pasienter på flukt. Ifølge Fosse hadde PSP garantert for beskyttelse av personell og utstyr, i tillegg hadde også Hizbollah uttrykt støtte til prosjektet. Så lenge det skjedde i overensstemmelse med PRCS, virker ikke Norwac å ha hatt noen problemer med å samarbeide med verken drusiske, sjiamuslimske eller andre militsgrupper. Hvor mye de samarbeidet med disse gruppene var trolig i større grad avhenge av hvor god kontroll og hvor stor innflytelse PLO, PRCS og palestinerne generelt hadde i området Norwac opererte i. I en søknad som ankom UD noen dager etter møtet med Foss, oppga Norwac at de også hadde

²⁰⁸ Harris. *Lebanon: A History*. 249; Tveit. *Libanon farvel*. 213-214.

²⁰⁹ UD 76.8/67 bind 10: teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Søknad fra Norwac om støtte til innkjøp av mobil klinikk for bruk i Beirut.», 31.05.1985.

²¹⁰ UD 76.8/67 bind 10: Norwac til UD: søknad om støtte til mobil klinikkenhet, 29.05.1985. Teleks fra Trond Linstad er vedlagt.

garantier fra libanesiske myndigheter om at personell og utstyr skulle slippes inn i landet.²¹¹ «For å få hjelpen fram i en krigssituasjon trengs det for det første kontakter og tillit blant hjelpen for målgruppen», skrev Norwac til UD. «Dessuten er det nødvendig at personellet er villig til å løpe en viss risiko for å oppsøke problemområdene.»²¹²

UD sendte søknaden videre til ambassaden i Beirut for vurdering. I en samtale med UNRWAs ansvarlige i Beirut hadde ambassaden fått oppgitt at det største problemet for nødhjelpen var å nå frem til palestinere isolert inne i eller utenfor leirene. Den var derfor positiv til Norwacs prosjekt.²¹³

Dersom kampene trekker i langdrag vil det kunne bli et helseproblem at de fleste palestinere (og også libanesere) i kampområdet ikke tør/kan forlate sine boliger. Den best egnede form for medisinsk hjelpearbeid synes derfor å være bruk av ambulerende helseteam. [...] Selv om nødvendig medisinsk hjelpeapparat må sies å forefinnes i Beirut, vil en mobil klinikkenhet kunne gjøre en hjelpeinnsats dersom hjelpepersonellet er villige til å utsette seg for personlige sikkerhetsrisikoer for å nå frem til trengende. UNRWA understreker verdien av å kunne ha en slik klinikk i beredskap.²¹⁴

Både ambassaden i Beirut og UDs nødhjelpsenhet mente Norwacs «mobile klinikk» var et støtteverdig prosjekt, men det hjalp ikke. 19. juni 1985 avsto UD søknaden etter konferanse med utenriksminister Stray. UD unnskyldte seg med midlene var begrenset «med den store nød som hersker i Afrika og Asia» og at det nylig var bevilget 5 millioner kroner til UNRWA.²¹⁵ Men intern korrespondanse i UD tyder på at dette ikke var hele sannheten: «Det er vel ikke tvil om at det hjelpearbeid som NORWAC driver imøtekommer et sterkt humanitært behov. Det var vel derfor i første rekke rent politiske[*] betraktninger som forårsaket Departementets avslag i juni i år», heter det senere i et internt notat forfattet av UDs nødhjelpsenhet.²¹⁶

²¹¹ UD 76.8/67 bind 10: internt notat UD: «Møte i UD 31.5 med Erik Fosse fra Palestina-komiteen.», 07.06.1985; UD 76.8/67 bind 10: Norwac til UD: «Nødhjelp til palestinske flyktninger.», 04.06.1985.

²¹² UD 76.8/67 bind 10: Norwac til UD: «Nødhjelp til palestinske flyktninger.», 04.06.1985.

²¹³ UD 76.8/67 bind 10: UD til ambassaden i Beirut: «Søknad fra NORWAC om støtte til innkjøp av mobil klinikkenhet for bruk i Beirut.», 05.05.1985; UD 76.8/67 bind 10: teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Søknad fra Norwac om støtte til innkjøp av mobil klinikk for bruk i Beirut.», 31.05.1985.

²¹⁴ UD 76.8/67 bind 10: teleks fra ambassaden i Beirut til UD: «Søknad fra Norwac om støtte til innkjøp av mobil klinikk for bruk i Beirut.», 31.05.1985.

²¹⁵ UD 76.8/67 bind 11: UD til Norwac: «Søknad om støtte til innkjøp av mobil klinikk for bruk i Beirut», 19.06.1985; UD 76.8/67 bind 11: internt notat UD: «Norwac/Libanon. Søknad om bidrag til mobilt helseteam. Tilleggsopplysninger.», 21.06.1985; UD 76.8/67 bind 11: internt notat UD: «NORWAC/Libanon/Søknad om bidrag til mobilt helseteam. Argumentliste.», 04.07.1985; UD 76.8/67 bind 11: internt notat UD: «Palestina komiteen/Norwegian Aid Committee (NORWAC) søknad om støtte til innkjøp av steriliseringsutstyr til Libanon.», 27.11.1985.

* «**Politiske**» er i dokumentet strøket ut med blå penn av ekspedisjonssjef for politisk avdeling, Jan Edmund Nyheim, og erstattet med ordet «prinsipielle».

²¹⁶ UD 76.8/67 bind 11: internt notat UD: «Palestina komiteen/Norwegian Aid Committee (NORWAC) søknad om støtte til innkjøp av steriliseringsutstyr til Libanon.», 27.11.1985.

Kanskje skjønnte Norwac dette da de klaget på UD's avslag. En av formuleringene i klagen lignet veldig på den Folkehjelpen alltid brukte: Norwac skrev at de var i «en unik situasjon med kontakt til alle parter i konflikten».²¹⁷ Siden UNRWAs palestinske personell sommeren 1985 ikke kunne bevege seg trygt i Libanon, forsøkte de å arbeide via andre organisasjoner med større handlefrihet, skrev Norwac til UD. Og Norwac var en av disse organisasjonene:

Den politiske situasjonen rammer også UNRWA, da de fleste lokale funksjonærene i denne organisasjonen også er palestinere. NORWAC har derfor på møter mellom [Det internasjonale] Røde Kors, [Palestinsk] Røde Halvmåne og FN-organisasjoner blitt bedt om å organisere arbeidet med europeiske helsearbeidere i Beirut og lenger sør. Årsaken til dette er at vi har kontakter med de libanesiske militsgruppene som har kontrollen i Beirut og i områdene sør for byen, samt at vi har et omfattende europeisk kontaktnett.²¹⁸

Heller ikke klagen førte frem, men Norwac fant forsommeren 1985 likevel midler til to varebiler og installerte legeutstyr i begge. Den ene drev oppsøkende medisinsk arbeid i Beirut-området, den andre var basert i flyktingleiren Burj al-Shemali utenfor Tyr. I denne leiren planla Norwac også å kjøpe et hus og installere en klinikk som skulle fungere som base for den mobile klinikken. Både hus og biler skulle overlates til PRCS når situasjonen normaliserte seg.²¹⁹

Etter politisk press på Syria, fra både araberstatene og Sovjetunionen, inngikk Amal en våpenhvile i begynnelsen av juni. I etterkant av kampene samarbeidet Norwac med PRCS om å bygge opp legesentre i flyktingleirene Shatila og Burj al-Baranjeh i Beirut. I juni 1985 gjenopptok Norwac også arbeidet i området rundt Tyr. Komiteen sendte helsearbeidere til to klinikker i flyktingleirene Kasmiye og Burj al-Shemali (som de måtte flykte fra under invasjonen i tre år tidligere) og en klinikk i landsbyen Shabiye. Siden Israel nå hadde trukket seg helt sør i Libanon, var det blitt enklere for Norwac å jobbe i de tidligere okkuperte områdene. Fra juni til august 1985 sendte Norwac totalt 30 helsearbeidere til Libanon. I tillegg til Norge, kom disse fra Sverige, Storbritannia, Belgia, Danmark og Vest-Tyskland. Arbeidet ble i sin helhet finansiert av private donasjoner.²²⁰

Norwac åpnet også en klinikk i samarbeid med den sjiamuslimske organisasjonen Imam Sadr Foundation i Tyr, som videreførte arbeidet etter den iranske imamen Musa al-

²¹⁷ UD 76.8/67 bind 11: Norwac til UD: «Vedr.: Søknad om støtte til katastrofehjelp til Libanon.», 18.06.1985.

²¹⁸ UD 76.8/67 bind 11: Norwac til UD: «Vedr.: Søknad om støtte til katastrofehjelp til Libanon.», 18.06.1985.

²¹⁹ UD 76.8/67 bind 11: Norwac til UD: «Vedr.: Søknad om støtte til katastrofehjelp til Libanon.», 18.06.1985.

²²⁰ UD 76.8/67 bind 11: Palkom til Norad: «Søknad om støtte til klinikker i Tyr-regionen, Sør-Libanon. Supplerende opplysninger.», 14.11.1985; UD 76.8/67 bind 11: Norwac til UD: «Revidert budsjett for sykehus i Saida, Libanon 1986», 06.12.1985.

Sadr. Han var en sjiamuslimsk imam fra den hellige byen Qom i Iran, og kom til Sør-Libanon i 1959. Der fremmet han de undertrykte sjiaenes sak og grunnla Amal. Sadr forsvant i Libya i 1978, trolig drept på ordre fra Muammar al-Gaddafi. PRCS hadde gitt Norwac beskjed om at de gjerne måtte samarbeide med sjiamuslimske organisasjoner, så lenge de for all del ikke samarbeidet med Amal, og Imam Sadr Foundation bar navnet til grunnleggeren av Amal. Det bør likevel ikke ligge noen motsetninger i dette. Selv om Amal-tilhengere hadde et sterkt forhold til Sadr, ville mange andre libanesere (for eksempel de som støtter Hizbollah) si at Amal skiftet retning (til det verre) etter imamens forsvinning, og i 1985 ikke lenger var den samme organisasjonen som Sadr stiftet.²²¹

Snikskyttere og evakuering

«Krigen om leirene» førte til at Folkehjelpens norske ansatte ble evakuert fra Libanon. Egil Hagen tok en jobb i UNICEF og flyttet videre til Sudan. UNRWA tok over driften av Shatila-senteret, som sent i 1985 ble fullstendig ødelagt. Hele bygningen raste sammen. Siden den gang har Folkehjelpens arbeid i Libanon i sin helhet blitt drevet av libanesere og palestinere, og profilen på prosjektene skiftet i enda større grad fra nødhjelp til sosialt arbeid.²²²

Palestinakomiteen/Norwac fortsatte derimot arbeidet med norsk personell, og da under navnet Norwac. Det skulle bli dramatisk. Høsten 1985 jobbet Norwac i Burj al-Baranjeh, en av to flyktingleirer i Beirut som fortsatt var beleiret av Amal (den andre var Shatila). 24 år gamle Are Hovdenak var koordinator, og pendlet mellom Hotel Mayflower og leiren, ettersom Amal lot utlendinger passere de mange veisperringene. Det var regelmessig skyting rundt Norwac-klinikken i Burj al-Baranjeh, mellom palestinere på innsiden og Amal-soldater på utsiden, og personellet måtte ofte jage ut unge menn med kalasjnikovover som søkte dekning inne i klinikken mens de skiftet magasiner. Men 11. september 1985 var det våpenhvile og en rolig dag i leiren. Hovdenak bestemte seg for å vaske utsiden av bygget, som bar preg av å ha vært midt i kampene. På vei ned fra andre etasje, etter å ha hentet bøtte og kost, måtte han gå ned en utvendig trapp. Der ble han skutt av en snikskytter. Kulen gikk inn i brystet, gjennom mellomgulvet, ut av ryggen og sneiet albuen. Brølende kastet Hovdenak seg ned trappen og ble funnet av to andre helsearbeidere på klinikken. Fortsatt bevisst ble han båret til Haifa-sykehuset i leiren, hvor milten ble fjernet og armen operert. Så ble han flyttet til Akka-sykehuset. Egentlig var avtalen at han skulle til det amerikanske

²²¹ Fosse. *Med livet i hendene*. 242; UD 76.8/67 bind 11: Norwac til UD: «Revidert budsjett for sykehus i Saida, Libanon 1986», 06.12.1985.

²²² Abdul-Hadi og Buvollen. «NPA in Lebanon 1982 – 2001». 5 og 26; Aspøy. *De fattiges leiesoldat*. 85-86.

universitetssykehuset, men Hovdenak hadde nektet. Han mente det ville se dårlig ut om Norwac-ansatte ikke mente Akka-sykehuset, som de hadde vært med å bygge opp, ikke var bra nok for dem selv. Fire dager senere var Erik Fosse på plass i Beirut og hentet Hovdenak hjem til Norge, hvor han frisknet til.²²³

²²³ Fosse. *Med livet i hendene*. 253-254 og 258; Tveit. *De skyldige*. 403-404.

15 Konklusjon

To ulike utgangspunkt, to ulike veier

Allerede i 1982 var det klart at Norsk Folkehjelp satser på flere samarbeidspartnere enn Palestinakomiteen/Norwac, som konsentrerte all sin innsats om Palestinsk Røde Halvmåne. En mulig forklaring kan ha vært at Folkehjelpen, som en del av en arbeiderbevegelse med tradisjon for kontakt på tvers av landegrensene, hadde et mer naturlig klima for samarbeid. Men solidaritetsorganisasjonene og sosialistene på venstre flanke var også sterkt internasjonaliserte, så trolig var dette mindre viktig.

Sannsynligvis var det mer avgjørende at Palestinakomiteen (også etter navneendringen til Norwac) hadde en langt mer ideologisk tilnærming til arbeidet, som igjen ekskluderte en del av de tradisjonelle samarbeidspartnerne. Dette gikk nok begge veier: Palkom var antakelig mindre «spiselig» for organisasjoner som kristne Middle East Council of Churches og libanesiske Amel enn hva Folkehjelpen var. Samtidig gjorde Palestinakomiteens prinsipielle linje at organisasjonen nok hadde en god del mer troverdighet blant palestinerne enn Norsk Folkehjelp.

Selv om Palestinakomiteen var i Libanon av mer ideologiske grunner enn andre hjelpeorganisasjoner, var det viktigste for dem å hjelpe palestinerne mest mulig. Deres forsøk på gradvis å tilpasse utgangspunktet (med kun PRCS-samarbeid) til realitetene på bakken i Libanon, var egentlig ganske pragmatisk: De samarbeidet kun med PRCS og andre Palestina-grupper på steder og tidspunkter hvor PLO sto sterkt nok til at dette var mulig. De endret organisasjonen og skiftet navn for å slippe inn i Beirut igjen. De forsøkte å samarbeide med myndighetene og søkte ikke-palestinske partnere for å slippe inn i regjeringskontrollerte områder. At Palkom/Norwac i løpet av perioden begynte å samarbeide mer med ikke-palestinske grupper, som sjiaer og drusere, hadde trolig å gjøre med at PLO sto svakere. Men det ble gjort med PRCS' tillatelse.

Tilnærmingen til Norsk Folkehjelp var også svært pragmatisk, men med et annerledes utgangspunkt ble også retningen en annen. Det tidlige samarbeidet med libanesiske myndigheter førte til en langt bredere innsats enn Palkom/Norwac, fordelt på flere samarbeidspartnere, flere typer arbeid og hjelp til flere lag av samfunnet. Men tilsynelatende alltid med målet om at palestinerne skulle få *mest* hjelp.

Spilleren Hagen

Norsk Folkehjelps arbeid i Libanon ble fra 1983 til 1985 ledet av Egil Hagen, en tidligere UNIFIL-offiser uten spesiell Palestina-tilhørighet. Som vi har sett, hadde han en lagt mer pragmatisk enn prinsipiell stil. Om det gjaldt valg av samarbeidspartnere, videreformidling av penger blant disse – eller det som må anses som i hvert fall tett på bestiktelser, synes målet å ha helliget middelet. Med en nesten hvilken som helst annen koordinator, hadde nok Folkehjelpens arbeid i Libanon sett ganske annerledes ut. Som tidligere FN-soldat var han og organisasjonen han ledet også langt mer populær hos libanesiske grupper enn en gjeng radikale AKP-ml-ere og Palestina-aktivister. Det visste også Hagen selv:

Forskjellen mellom NF og f.eks. Palkom/Palfront bestod i at organisasjonen kunne vise til en historie som seriøs hjelpeorganisasjon med internasjonalt virke, samt en solid forankring til fagbevegelsen og Arbeiderpartiet, som av libanenserne kunne plasseres på det politiske kart.²²⁴

Hagen benyttet seg av posisjonen til Norsk Folkehjelp, og tok kontakt med helse- og sosialminister Adnan Mroué straks han kom til Beirut. Sammen inngikk de avtaler om en rekke prosjekter, og kanskje aller viktigst for Folkehjelpens videre arbeid var prosjektet som ikke direkte handlet om å gi nødhjelp i det hele tatt: den nasjonale kartleggingen av det sosiale arbeidet i Libanon. Dette samarbeidet sørget ikke bare for en stor dose godvilje hos myndighetene og tillit som gjorde det relativt enkelt for Folkehjelpen å få forbli i landet, det sørget også for at Norsk Folkehjelp tok del i den offentlige koordineringen av humanitært arbeid i Libanon. Samarbeidet åpnet igjen for å knytte nye kontakter, og Norsk Folkehjelps brede kontaktnett kom godt med da Mroué måtte gå av i 1984.

Tilsynelatende hadde Folkehjelpen et godt forhold til myndighetene, men internt ga Hagen tydelig uttrykk for at sympatien lå hos de palestinske flyktningene, og at samarbeidet med myndighetene var et spill:

Mitt poeng er at som stedlig representant må du hele tiden operere med konstant «nødløgn» vis å vis forskjellige instanser, og du må passe på hele tiden, og du trenger gode kontakter for å manipulere libanesiske myndigheter og andre fiendtlige innstilte grupper til enhver tid.²²⁵

²²⁴ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

²²⁵ UD 76.8/67 bind 10: Norsk Folkehjelp til UD: «Vedlegg til søknad Libanon», 21.02.1985. Vedlegg: «N.F's arbeid i Libanon i perioden 1983-85. Erfaringer.»

Heller ikke fra libanesisk side var det bare gode miner. Både Folkehjelpens boligrehabilitering i Sabra/Shatila og samarbeidet med Gaza- og Haifa-sykehusene måtte avsluttes delvis på grunn av vanskeligheter med myndighetene. Dette var tiltak som spesifikt var rettet mot palestinerne. Norsk Folkehjelp skrev også hjem til UD at samarbeidet med myndighetene kunne være vanskelig. I bytte mot tilgang til palestinerne, måtte organisasjonen også ta på seg andre oppgaver: humanitært arbeid for andre grupper og prosjekter som knapt kunne kalles nødhjelp. Det kostet å være venn med helse- og sosialministeren.

Falske visum og utvisning

Også Norwac syntes å ha en venn i helse- og sosialminister Mroué. I kraft av ansvarsområdet sitt var Mroué trolig i større grad enn andre deler av myndighetsapparatet mer opptatt av at nødhjelp ble utført, og mindre opptatt av hvem som utførte den. Dessuten var Mroué sjiamuslim, en gruppe som gjennom århundrer hadde vært nederst på den sosiale stigen i Libanon, noe som kan ha gitt ham mer sympati for palestinerne enn myndighetene for øvrig. De libanesiske visummyndighetene og sikkerhetstjenesten var det verre med. Diverse bakveier ble tatt for å komme inn i landet, og innreisestillatelser forfalsket med blåpenn på Fornebu eller skaffet på nattklubb i London. Arrestasjonen av Sissel Skipperud viser hvorfor det var nødvendig, men bakveiene var også en del av grunnen til at hun ble utvist.

Arrestasjonen av Skipperud viser hvor vanskelig det var for Palestinakomiteen/Norwac å operere i Libanon med myndighetenes velsignelse, og forklarer dermed på langt hvorfor organisasjonen unngikk disse, dersom det var mulig. Samarbeid går minst to veier, det er vanskelig å jobbe med noen som helst som ser at du ikke befinner deg i landet. Selv etter å ha lagt om til en nøytral og «myndighetsvennlig» profil, ble Norwac trolig innhentet av tidligere aktiviteter. Arrestasjonen illustrerer dermed også risikoen Norwac løp ved å befinne seg i et land uten at myndighetene var på laget, da disse gjerne var bedre informert enn i alle fall hva Norwac var klar over.

Mangelen på visum i Tripoli må også sees i sammenheng med utvisningen av Skipperud. Palkom/Norwac anså det trolig som tvilsomt at de ville få visum etter dette. Norwacs oppfatning var nok at å oppholde seg i områder hvor regjeringen ikke hadde makten, og dermed vanskelig kunne kontrollere gyldige papirer, var beste mulighet til å få fortsette å være i Libanon og hjelpe de palestinske flyktningene. Det var jo et forståelig resonnement etter at Skipperud ble kastet ut.

At UD mislikte strategien er vel like forståelig. Tilstedeværelse i Tripoli høsten 1983 var utrygt i utgangspunktet, men uten gyldige papirer var også ambassadens muligheter til assistanse ved kriser vesentlig redusert. Dessuten måtte UD uansett forholde seg til libanesiske myndigheter og tenke på hva som totalt var best for *alle* nordmenn i Libanon. Dersom libanesiske myndigheter hadde fått høre at Norges ambassade godtok at norske hjelpearbeidere var i Libanon uten tillatelse, ville dette ikke bare gått utover det bilaterale forholdet mellom landene, men trolig også påvirket myndighetenes behandling av andre nordmenn i Libanon. Palkoms førsteprioritet var derimot å gjøre mest mulig for flyktingene, med de forutsetningene de hadde. Det innebar å tøyne visumreglene.

Pro-palestinske hjelpearbeidere søkte et pro-israelsk departement

At Utenriksdepartementet i Oslo var underlagt en Israel-vennlig Høyre-regjering påvirket også de to hjelpeorganisasjonenes arbeid for palestinerne i Libanon. Palestinakomiteen hadde utspring i AKP(ml), som ble sett på med stor skepsis og frykt av høyresiden i norsk politikk. Komiteens medlemmer ble overvåket av POT både på 1970- og 80-tallet, grunnet deres tanker om samfunnet i Norge, ikke for å være pro-palestinske. Men når disse unge radikalerne i tillegg – og tydelig uttalt – var i Libanon for å hjelpe palestinerne, en gruppe tilknyttet «terroristene» i PLO, var offentlig støtte til Palkom en litt for stor kamel å svelge for utenriksminister og Israel-venn Sverre Stray. Utenriksdepartementet diskuterte frem og tilbake om komiteen skulle få offentlig støtte i det hele tatt. Og når de fikk det, ble det formidlet at dette var unntak. Dersom Palkoms første søknad hadde kommet mens Stray var utenriksminister, og ikke Knut Frydenlund (Ap), er det lett å se for seg at det aldri hadde kommet noen presedens for å kunne gi penger til komiteen.

Det ble bredere oppstandelse i UD av at Palestinakomiteen var i Tripoli uten visum, enn det ble av at Folkehjelpen ga offentlige nødhjelpsmidler til militser eller søkte om (og fikk) penger til sparsommelig planlagte prosjekter som aldri ble noe av. Her var det tydelige skiller mellom de politiske og Midtøsten-faglige delene av departementet. Midtøsten-rådgiver Longva og ambassaden i Beirut var gjennomgående mer positive til Palestinakomiteen/Norwac enn andre deler av UD. Fra nordmenn på post i Beirut så situasjonen annerledes ut enn fra Oslo: Ambassaden så hvor sårt palestinerne i Libanon trengte hjelp og at Palkoms legeteam var effektive hjelpere med et stort palestinsk nettverk. Ambassaden i Beirut var også den eneste delen av UD som virket å reagere ordentlig på Norsk Folkehjelps iblant tvilsomme avgjørelser.

De politiske holdningene i Utenriksdepartementet ga mest direkte utslag i bevilgningene som ble gitt. Mens Palestinakomiteen i 1983 ble tildelt 300 000 kroner i offentlige midler, fikk Norsk Folkehjelp nesten 7,4 millioner kroner. Ja, Folkehjelpen var en større organisasjon, men i antall utsendte til Libanon var omtrent det samme. Mens Norwac ble nektet midler til en ambulanse, fikk Norsk Folkehjelp penger til å starte bakeri og syopplæring. Ikke et vondt ord om baker- eller skredderfaget, men i en krigssituasjon er det vel ikke urimelig å hevde at oppsøkende medisinsk hjelp burde prioriteres? Så var jo også oppfatningen innad i UD at avslaget på midler til Norwacs ambulanse var politisk motivert.²²⁶

Hva hadde dette å si for de palestinske flyktingene?

Norsk Folkehjelps samarbeidende linje ga organisasjonen bedre tilgang til større deler av landet enn hva Palestinakomiteen/Norwac hadde. Organisasjonens tilnærming gjorde at de kunne jobbe for palestinerne i områder som var utilgjengelige for Palkom/Norwac, som i Sabra og Shatila etter at komiteen måtte forlate Beirut, og i Sør-Libanon før det på nytt ble tilgjengelig for Palestinakomiteen i 1985. Norsk Folkehjelp hadde langt større ressurser enn Palestinakomiteen, men samtidig ble ressursene fordelt på flere. Dette gikk indirekte på bekostning av palestinerne, særlig når Folkehjelpen også støttet gruppene som kjempet *mot* de palestinske flyktingene organisasjonen var i Libanon for å hjelpe.

Mens Palkom/Norwac i perioden holdt seg til medisinsk og kirurgisk nødhjelp, gikk Folkehjelpen over til stadig mer humanitære oppgaver. Organisasjonen «kjøpte seg tilgang» til palestinerne ved å gjøre prosjekter for andre deler av samfunnet. Om den slags «nødhjelpskorrupsjon» var greit eller ikke, var irrelevant for palestinerne i Libanon, men det var nok noe Palestinakomiteen ikke hadde samme mulighet til, både på grunn av størrelsen, og fordi Palkom var en veldig tydelig pro-palestinsk solidaritetsorganisasjon.

Palestinakomiteens spissede innsats, både når det gjaldt type arbeid og målgruppe, og Norsk Folkehjelps bredere tilnærming til hvem de skulle hjelpe og hvordan de skulle gjøre det, virker å ha utfyllt hverandre. Palkom/Norwac hadde de palestinske kontaktene, erfaringen og motet til raskt å rykke inn som krigsskadekirurger da situasjonen krevde det. Norsk Folkehjelp hadde de libanesiske kontaktene til å hjelpe der komiteen ikke nådde frem, og

²²⁶ UD 76.8/67 bind 9: UD til ambassaden i Beirut: «Norsk bistand til Libanon. 1983.», 27.07.1984; UD 76.8/67 bind 9: internt notat UD: «Foredrag til statsråd», 11.05.1984; UD 76.8/67 bind 11: internt notat UD: «Palestina komiteen/Norwegian Aid Committee (NORWAC) søknad om støtte til innkjøp av steriliseringsutstyr til Libanon.», 27.11.1985.

ressursene til å hjelpe et ødelagt samfunn tilbake på beina etter at røyken hadde lagt seg. Begge organisasjonene fortsatt er aktive i Libanon, 35 år etter den israelske invasjonen er det fortsatt behov for humanitært arbeid: Libanon er fremdeles en kruttønne som kan eksplodere når som helst, og palestinernes situasjon i landet er like uløst i dag som på 1980-tallet.

Litteraturliste

Litteratur

Aspøy, Arild. *De fattiges leiesoldat: hjelpearbeideren Egil Hagen*. Oslo: Cappelen, 1992.

Cleveland, William L. og Martin Bunton. *A History of the Modern Middle East. Fifth Edition*. Colorado: Westview, 2013.

Cobban, Helena. *The Making of Modern Lebanon*. London: Hutchinson, 1987.

Eikrem, Jostein Peter. *Ein ubetydeleg bidragsytar? Norsk bistand til palestinske flyktningar, 1967–1993*. Masteroppgave i historie. Universitetet i Oslo, 2011.

Fisk, Robert. *Pity the Nation: the abduction of Lebanon. New American Edition*. New York: Nation Books, 2002. (Først utgitt i 1990)

Fosse, Erik. *Med livet i hendene. Stemmer fra krigssonen*. Oslo: Gyldendal, 2013.

Friedman, Thomas L. *From Beirut to Jerusalem. Second Picador Edition*. New York: Picador, 2012. (Først utgitt i 1989)

Harris, William. *Lebanon: A History, 600–2011*. Oxford: Oxford University Press, 2012

Odeh, B.J. *Lebanon: Dynamics of Conflict*. London: Zed Books Ltd., 1985.

Pettersen, Mathias Skovli. *Nødhjelp by proxy: Det norske utenriksdepartementets nødhjelpspolitik overfor Libanon, 1975-1982*. Masteroppgave i historie. Universitetet i Oslo, 2015.

Raunsgard, Gunhild. «*Keeping them alive*» – *Humanitarian Assistance to Palestinian Refugees in Lebanon, and the Role of NGOs*. Masteroppgave i historie. Universitetet i Bergen, 2009.

Rogan, Eugene. *Araberne* (oversatt av Gunnar Nyquist). Andre utgave. Oslo: Gyldendal, 2012. (Originalutgaven utgitt i 2009)

Ruud, Arild E. og Kirsten A. Kjerland. *Norsk utviklingshjelps historie 2. 1975-1989: Vekst, velvilje og utfordringer*. Bergen: Fagbokforlaget, 2003.

Thagaard, Tove. *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Vigmostad & Bjørke, 2013.

Traboulsi, Fawwaz. *A History of Modern Lebanon. Second Edition*. London: Pluto Press, 2012.

Tveit, Odd Karsten. *De skyldige: Israel og Palestina – krigen, menneskene, spillet*. Oslo: Kagge, 2005.

Tveit, Odd Karsten. *Krig og diplomati: Oslo–Jerusalem 1978–96*. Oslo: Aschehoug, 2005.

Tveit, Odd Karsten. *Libanon farvel: Israels første nederlag*. Oslo: Aschehoug, 2010.

Viksveen, Thor. *Folk forandrer verden. Norsk Folkehjelp 75 år*. Oslo: Pax, 2014.

Vågstøl, Tarjei. *Den norske solidaritetsrørsle for Palestina, 1967–1986*. Masteroppgave i historie. Universitetet i Oslo, 2007.

Waage, Hilde H. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. Kristiansand: Cappelen Damm Akademisk, 2013.

Waage, Hilde Henriksen. «*Norwegians? Who needs Norwegians?*» *Explaining the Oslo Back Channel: Norway's Political Past in the Middle East. Evaluation Report 9/2000*. Evalueringsrapport på oppdrag for UD, 2000. NB! Min kopi har ikke sidetall.

Arkivkilder

Arbark. Palestinakomiteens arkiv: Da L0009 «Helseteam», mappe: «Helseteam 1981-1982».

Arbark: Palestinakomiteens arkiv, Da L0001 «AU, 1982–1989», mappe: «AU-brev, aug. 82 – jun. 85 (del 1)».

UD 25.11/19 – O: Om arrestasjonen og utvisningen av Sissel Skipperud

UD 76.8/67 bind 4: Om norsk nødhjelps- og humanitært arbeid under borgerkrigen i Libanon

UD 76.8/67 bind 5

UD 76.8/67 bind 6

UD 76.8/67 bind 7

UD 76.8/67 bind 8

UD 76.8/67 bind 9

UD 76.8/67 bind 10

Oppslagsverk

Norsk senter for forskningsdata (NSD): Forvaltningsdatabasen.

Andre kilder

Abdul-Hadi, Izzat og Hans Petter Buvollen. «NPA in Lebanon 1982 – 2001: Evaluation Report». Evalueringsrapport, 2001.

Aftenposten. «– De to norske i forvaring», 18.06.1982.

Aftenposten. «Ap.-leder: Nei til Libanon-tur» (forsiden), 22.06.1982

Anziska, Seth. «A Preventable Massacre». I The New York Times, 16.09.2012. Hentet 19.09.2017 fra <http://www.nytimes.com/2012/09/17/opinion/a-preventable-massacre.html>

Arbeiderbladet. «Israel fyller tomrommet», 16.09.1982.

Berg, Ole Roger. «Vi må aldri glemme Sabra og Shatila.» På Fagforbundets nettsider, 01.12.2016. Hentet 19.09.2017 fra http://www.fagforbundet.no/tema/solidaritetsprosjekter/?article_id=139609

Bygstad, Kjell. «Norsk Midt-Østen politikk og solidaritetsarbeidet for Palestinerne». I *Vardøger*, nr. 29, 2004.

Friedman, Thomas L. «Arafat vs. Assad; News Analysis», i The New York Times 02.07.1983. Hentet 31.10.2017 fra <http://www.nytimes.com/1983/07/02/world/arafat-vs-assad-news-analysis.html?pagewanted=print>

Gemayel, Bashir. «– Palestinernes nærvær i Libanon er midlertidig». I Dagbladet, 25.08.1982.

Harbo, John. «Enorme ødeleggelser overalt» og «Appell til Israel», i Aftenposten 16.06.1982.

Kirkevold, Marit. «Norsk Folkehjelp». I Store medisinske leksikon 10.06.2014. Hentet 17. november 2015 fra https://sml.snl.no/Norsk_Folkehjelp.

Leraand, Dag. «Bashir Gemayel». I Store norske leksikon, 03.09.2013. Hentet 19.09.2017 fra https://snl.no/Bashir_Gemayel

Leraand, Dag. «Kataeb». I Store norske leksikon 24.03.2013. Hentet 9. november 2017 fra <https://snl.no/Kataeb>.

Leraand, Dag. «United Nations Interim Force In Lebanon». I Store norske leksikon 02.10.2014. Hentet 09.12.2015 fra https://snl.no/United_Nations_Interim_Force_in_Lebanon.

Maktabia, Rania. «The Lebanese Census of 1932 Revisited. Who Are the Lebanese?», i *British Journal of Middle Eastern Studies*, vol. 26, nr. 2, 1999.

Norsk Folkehjelp. «Utviklingssamarbeid i Libanon» Hentet 12.11.2014 fra <https://www.folkehjelp.no/Vaart-arbeid/Land-vi-jobber-i/Midtoesten/Libanon/Utviklingssamarbeid-i-Libanon>

Norwac. «NORWAC in Lebanon». Hentet 12.11.2014 fra <http://www.norwac.no/our-work/lebanon/>

Ny Tid. «Føler seg medskyldig», 12.10.2005. Hentet 23.10.2017 fra https://www.nytid.no/foler_seg_medskyldig/

Owing, Nina. «– Kan ikke favorisere noen», i Arbeiderbladet 06.07.1984.

Power, Jane. «Review: Remembering Sabra and Shatila», i *Journal of Palestine Studies*, vol. 14, nr. 1, 1984.

Shibak, Abbas. «Recidency Status and Civil Rights of Palestinian Refugees in Arab Countries», i *Journal of Palestine Studies*, vol. 25, nr. 3, 1996.

Siklawi, Rami. «The Social and Political Identities of the Shi'i Community in Lebanon», i *Arab Studies Quarterly*, vol. 36, nr. 4, 2014.

Skatvik, Frida. «Taif-avtalen». I Store norske leksikon, 15.11.2012. Hentet 05.11.2015 fra <https://snl.no/Taif-avtalen>

Thomassen, Carsten. «– Jeg var dobbeltagent», i Dagbladet 06.10.2005. Hentet 10.10.2017 fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/jeg-var-dobbeltagent/66140305>

Tvedt, Knut Are. «Sosialistisk Ungdomsforbund». I Store norske leksikon 07.10.2011. Hentet 16.12.2015 fra https://snl.no/Sosialistisk_Ungdomsforbund

U.S. Department of State. «Lebanon 2014 International Religious Freedom Report». Hentet 12.02.2016 fra <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm#wrapper>

Vogt, Kari. «Drusere», i Store norske leksikon, 2012. Hentet 12.02.2016 fra www.snl.no/drusere

